IOAN
DOLEAN

DACIAN DORIN
DOLEAN

Meseria de părinte

CUPRINS

‚Măi copii, până la urmă n-ar fi rău"

INTRODUCERE

DE CE a apărut cartea „Meseria de părinte"?

Această lucrare s-a născut dintr-o *necesitate* de a răspunde numeroaselor întrebări pe care părinţii le-au adresat educatorilor, învăţătorilor, profesorilor şi psihologilor şcolari, în legătură cu comportamentul şi performanţele şcolare ale copiilor lor. Răspunsul la aceste întrebări este rezultatul unei munci în echipă, de lungă durată, în care se împletesc, în mod optim, suportul *teoretic* cu cel *practic.*

Obiectivul urmărit a fost prezentarea într-o manieră cât mai ***condensată*** a situaţiilor de viaţă cu care se confruntă părinţii în mod frecvent. în urma acestor prezentări, sperăm ca cititorii să ajungă să înţeleagă mai bine comportamentul copiilor, să-şi răspundă singuri la întrebările pe care şi le adresează, să înveţe să comunice mai eficient cu copiii, să înţeleagă mai bine rolul pe care ceilalţi factori îl au în dezvoltarea copiilor etc. De asemenea, lucrarea încearcă să *întărească* ***legăturile*** dintre familie - copil - şcoală, evidenţiind responsabilităţile ce revin fiecărei componente a triadei.

CUI se adresează?

„Meseria de părinte" se adresează în special *părinţilor* care au copii de vârstă şcolară mică şi nu numai, însă este recomandată *tuturor adulţilor implicaţi în educaţia copiilor.*

Fiind conştienţi de varietatea publicului cititor, prioritatea autorilor a fost aceea de a face lucrarea cât mai accesibilă atât din punctul de vedere al limbajului, cât şi al conţinutului ştiinţific.

CE conţine?

Fiecare persoană este *unică* în felul ei; fiecare om îşi trăieşte propria viaţă; fiecare părinte are stilul propriu de educaţie, convingerile şi valorile personale; fiecare copil are particularităţi care îl deosebesc de oricare alt copil. De aceea lucrarea ***nu*** îşi propune să emită răspunsuri universal valabile la întrebările ivite. Ea încearcă să *provoace* cititorul pentru a găsi răspunsurile cele mai potrivite la situaţiile cu care

se confruntă; încearcă să prezinte *situaţii autentice erori* şi *modalităţi de prevenire* ale acestora.

Lucrarea este structurată în trei părţi: partea întâi îşi propune să prezinte cititorilor ***factorii*** *care* influenţează dezvoltarea armonioasă a copilului şi rolul pe care îl joacă fiecare dintre aceştia; partea a doua conţine câteva *elemente de psihologia copilului,* a căror cunoaştere este necesară fiecărui adult implicat în educarea copilului; partea a treia tratează unele ***probleme*** frecvent apărute în comportamentul copiilor şi sugerează câteva metode de modificare a acestuia.

PARTEA ÎNTÂI

„Meseria" de părinte este, în acelaşi timp, cea mai dificilă şi **cea mai uşoară** meserie din lume. Este deosebit de greu să rezişti tot timpul ritmului **antrenant impus** de copilul tău, să ai răbdare să răspunzi adecvat la întrebări „puerile", **să reuşeşti să** vezi lumea prin ochii lui. Pe de altă parte, este foarte uşor când vii acasă de **la** serviciu, să ordoni câteva sarcini copilului, **să-1** pedepseşti la cea mai mică **greşeală, iar, după** câţiva ani să exclami cu mândrie: *„Vezi, acela este copilul meu! Datorită mie* ***a*** *ajuns* ava!"

Responsabilitatea care cade pe umerii părintelui este una imensă. **El este modelul** pe care copilul îl urmează, el îi oferă acestuia condiţii de viaţă, **securitate afectivă,** educaţia de bază etc. Practic, de modul în care **părintele** îşi îndeplineşte *rolul* **depinde** viitorul copilului.

Un alt factor care are un rol deosebit de important în viaţa **copilului** îl **reprezintă şcoala** şi tot ceea ce este legat de activitatea şcolară. Un părinte **care îşi exercită** meseria cu mult profesionalism va şti să orienteze copilul spre o şcoală **care să** corespundă cu aptitudinile sale şi va şti să fie un bun partener al **cadrelor didactice** pentru a acţiona simultan în vederea sprijinirii evoluţiei acestuia.

Pe măsură ce copilul va creşte, **mediul,** anturajul în care se înscrie va deveni **o a** doua familie care treptat îl va pregăti pentru viaţa adultă. Practic una dintre cele **mai** stringente probleme care se pun o dată ce copilul înaintează spre vârsta **adolescenţei** o reprezintă integrarea sa în colectivele „importante", semnificative **pentru el,** cuprinderea sa în activităţile în care sunt cuprinşi prietenii săi.

I. PĂRINTELE

„Ai grijă ce-ţi doreşti, căci dorinţa poate deveni realitate..."
(proverb american)

1. CE NE DORIM DE LA COPILUL NOSTRU?

în mod normal, venirea unui copil pe lume este un prilej de bucurie. Părinţii îşi pun mari speranţe în el, îşi fac planuri pentru când va creşte, îşi investesc toate resursele de care dispun pentru a-i asigura condiţiile optime de dezvoltare. Din păcate, o dată cu trecerea timpului, în unele familii se pot „culege roadele" unor *greşeli* făcute în fixarea obiectivelor, în gestionarea resurselor investite sau, mai simplu spus, în *strategiile educative folosite.* Aşa ajungem să vedem părinţi care îşi reneagă copiii, fii care îşi bat părinţii, fraţi care nu se înţeleg între ei... Deşi oricine citeşte aceste rânduri va spune :„Da, e adevărat, dar aceste lucruri nu or să mi se întâmple chiar mie", ne permitem să afirmăm că şi persoanele care au ajuns în aceaste situaţii probabil, iniţial, ar fi răspuns la fel.

în următoarele rânduri exemplificăm câteva dintre *obiectivele* frecvent formulate de părinţi, ale căror rezultate s-au dovedit a avea ulterior şi repercusiuni negative. Aceste consecinţe nu s-au datorat alegerii obiectivului, ci *metodei* prin care s-a încercat realizarea lui.

Să fie cuminte, disciplinat. Desigur, tuturor ne-ar plăcea să avem o fiică sau un fiu pe care, asemeni unei jucării, să o / îl poţi manevra după bunul plac. Realitatea însă, ştim cu toţii, este alta; copilul are multă energie, iar modul în care şi-o cheltuieşte este de multe ori deranjant, obositor (în special atunci când te întorci de la serviciu), în aceste situaţii, părintele se vede nevoit să ia o atitudine, să impună reguli. Nu de puţine ori ajunge ca, din exces de zel, să pretindă o disciplină exagerată, care-i îngrădeşte copilului orice formă de manifestare. Părintele crede că astfel şi-a câştigat

respectul printr-un mod autoritar de a aborda situaţia, pe când, în realitate, ceea ce stă la baza reglării comportamentului este **frica.**

Urmările acestei metode, vor apărea mai pregnant atunci când copiii vor ajunge la vârsta adolescenţei sau în momentul când se va ivi şansa de a avea o viaţă autonomă. Astfel, putem asista la fuga de acasă sau la căsătorii premature (în special în rândul fetelor), care se dovedesc a fi nereuşite, tinerele schimbând „ un rău cu un alt rău ". De asemenea, băieţii care au crescut o viaţă întreagă cu frica de bătaie, când vor deveni mari şi suficient de puternici, nu vor ezita să răspundă agresiv în litigiile cu părinţii lor. Mai mult chiar, ei vor prelua în mod involuntar modelul de educaţie şi îşi vor creşte copiii în aceeaşi manieră.

Să fie ascultător. Orice părinte îşi doreşte copii ascultători, care să răspundă cu promptitudine de fiecare dată când le cere ceva. Insă, frecvent poţi întâlni părinţi care se lamentează: „ *Ce să mă mai fac? Copilul meu nu mă ascultai".* De la cele mai fragede vârste, unii copii manifestă indiferenţă la solicitările părinţilor sau chiar mai mult, preiau „controlul familiei" atunci când se pune problema luării unei decizii. Atunci când ne punem problema „ *Cum s-a ajuns în această situaţie şi ce e de făcut? ",* e bine să ne întrebăm întâi ce am făcut noi pentru ca el să devină ascultător?

„Mi-am rezervat câteva ore pe zi din timpul meu pentru a-i observa evoluţia şi performanţele ? ", „Am avut răbdare la vârsta DE CE-ului să răspund adecvat la fiecare întrebare?", „M-am implicat în jocurile pe care le-a iniţiat? Cum m-am implicat? Cât timp?", „M-am gândit că, în timp ce îi dădeam primele sarcini (primele responsabilităţi), copilul era adânc implicat într-o activitate antrenantă (joc, vizionarea programelor T.V.)?", „M-am lăsat transformat în sclavul lui, îndeplinindu-i toate dorinţele?" etc.

Să fie ca şi copilul X (Adică *,^ierele din grădina vecinului sunt întotdeauna mai gustoase ").* Fiecare copil este **unic,** original. La venirea sa pe lume, el beneficiază de un tratament specific mediului în care se dezvoltă primind o amprentă culturală (de exemplu, un român are o zestre culturală diferită de cea a unui japonez). El se va dezvolta în aceeaşi direcţie în care se dezvoltă cei din grupul în care este inclus, însă **într-o manieră personală.** Dacă ne fixăm cu îndârjire în minte un prototip al copilului nostru ideal şi încercăm să ne modelăm propriul copil după acest exemplu, avem cele mai mari şanse ca rezultatul să ne dezamăgească într-o bună zi.

A-i cere copilului tău să devină ca altul, înseamnă a-lpriva de o identitate, a-i refuza dezvoltarea sinelui. Mai mult chiar, solicitând unui copil să fie asemeni altuia e ca şi cum l-ai forţa să poarte o pereche de pantofi cu câteva numere mai mici, ca în final (prea târziu, când piciorul este deja rănit sau deformat), să realizezi că nu

îi sunt buni. Culmea ironiei e că, uneori, după ce te străduieşti câţiva ani să-ţi înveţi copilul ceva ce nu i se potriveşte ajungând să-l exasperezi, îţi vei da seama că modelul urmat e un fiasco.

Să fie cel mai bun. Pe orice părinte, vestea că fiul sau fiica sa a câştigat o competiţie sau se află în fruntea colectivului de elevi din perspectiva rezultatelor şcolare, nu poate decât să-l bucure. Atunci, însă, când i se solicită copilului să fie cel mai bun în orice domeniu („Vreau ca fiul meu să fie un câştigător"), situaţia se schimbă. Din păcate, în orice grup, în special în colectivele de elevi, se conturează întotdeauna câteva vârfuri şi câţiva codaşi; iar dezideratul de a avea un copil-campion este pe cât de greu de realizat, pe atât de lipsit de sens. Chiar dacă acesta dispune de potenţialul intelectual necesar pentru a putea învăţa foarte bine la toate materiile, chiar dacă este talentat la toate disciplinele artistice şi are abilităţi motrice deosebit de bune, rezultatele obţinute nu sunt atât de importante în această perioadă.

Competiţia şcolară

în urma cercetărilor efectuate pe şcolarii mici, a rezultat că aceştia încep abia de la vârsta de 9-10 ani să fie preocupaţi *sistematic* de performanţele lor şi să se compare cu ceilalţi copii de aceeaşi vârstă (Shroufe A., Cooper R., DeHart G., 1992). De aceea, nu este necesar şi nu ajută la nimic stabilirea „celui mai bun elev din clasă". în această etapă şcolarii abia încep să-şi dobândească primele noţiuni de autoevaluare, îşi consolidează sistemul de valori (ce e bine, ce e frumos). Ca o consecinţă, pot fi întâlnite situaţii de genul celor care urmează.

Un băieţel vine bucuros acasă, fluturând carnetul de note. Primise prima lui notă. La intrarea în casă, copilul se duce repede la mama lui şi îi arată încântat performanţa. Mama rămâne uimită: fiul său primise nota 4.

- Cum te poţi bucura tu, când ai primit cea mai rea notă?

Făcând ochii mari, copilul rămâne nedumerit. A doua zi, când merge la şcoală, se adresează cu ură învăţătorului:

- Dacă aţi ştiut că 4 e o notă rea, de ce mi-aţi dat-o?!

Doi colegi discută în pauză:

- Eu am luat azi două note: un 9 şi un 10.

*- Ha! Eu sunt mai bun decât tine pentru că am **trei note:** un 5 şi doi de 6!*

Dacă am compara evoluţia copilului cu cea a unei flori, credem că **este uşor de** înţeles că, dacă forţăm bobocul să-şi desfacă petalele înainte de vreme, nu ne vom bucura prea mult de splendoarea florii; însă, dacă acest boboc este lăsat să se dezvolte normal, vom asista la o înflorire naturală de lungă durată.

Copilul ar putea fi un „savant în devenire", dar nici pe departe nu trebuie să ne pripim în a-1 considera un „mic geniu". Nu aceasta este vârsta la care să tragem linia şi să numărăm realizările. Acesta este ***doar începutul.***..

*Să nu sufere ce am suferit eu, să **nu-i** lipsească nimic.* Aşa cum am subliniat mai sus, există tendinţa ca părintele să ofere totul copilului său, să-şi investească toate resursele de care dispune „pentru a-i fi bine" acestuia. în **unele cazuri, în special** când părinţii au fost frustraţi în copilărie de diferite bunuri materiale sau **nu** au beneficiat de suficientă atenţie, dragoste şi / sau îngrijire, pentru a compensa **lipsurile** avute se întâmplă ca, din exces **de** zel, să ofere prea **mult.** Ca **urmare a acestei atitudini** parentale, copiii devin **răsfăţaţi,** ceea ce reprezintă o problemă serioasă **(uneori** neaşteptat de gravă), atât pentru cadrele didactice cât şi **pentru societate în general** (fără a fi scutiţi de urmări nici chiar propriii părinţi).

Unei eleve de clasa a şaptea i s-a cerut să-şi cheme mama la şcoală pentru a avea o discuţie cu diriginta, în legătură cu abaterile şcolare ale fetei, in momentul în care mama a intrat împreună cu fiica sa în sala de clasă, diriginta a rămas înmărmurită: hainele luxoase, machiajul izbitor şi aerul indiferent al fetei contrastau puternic cu ţinuta modestă, chiar sărăcăcioasă a mamei, completată de o atitudine binevoitoare şi umilă.

Trei aspecte merită luate în discuţie:

- în primul rând copilul, obişnuit să i se ofere **mult,** va avea **pretenţia** să primească din ce în ce mai mult, până când părinţii nu vor mai **putea să răspundă**

solicitărilor sale. El nu va înţelege situaţia şi-i va acuza de rea-voinţă, iar, ulterior, e uşor de imaginat ce se poate întâmpla;

- în al doilea rând, trebuie menţionat faptul că, în momentul în care copilul sesizează slăbiciunea părinţilor pentru el, va începe „şantajul sentimental" la care îi va supune până la epuizare. Va profita tot timpul de ei, iar chiar şi atunci când va deveni adult şi va trebui să aibă o responsabilitate, el se va comporta în continuare ca un om imatur, presupunând că întotdeauna părinţii vor fi alături de el când va avea nevoie de ajutor;
- în al treilea rând, precizăm că părinţii nu trebuie, neapărat, să aibă o situaţie materială foarte bună pentru a-şi răsfăţa copiii. Din puţinul pe care îl au, o mare parte îi revine odraslei lor. Aceasta, însă, rareori va aprecia eforturile făcute de părinţi, iar când ei vor aştepta din partea copilului anumite gesturi, atitudini prin care să-şi manifeste recunoştinţa, vor fi surprinşi (neplăcut) văzând că acesta nu le onorează aşteptările....

Să nu... De obicei copiii îi obosesc foarte repede pe adulţi cu energia pe care o manifestă. Părinţii se văd nevoiţi să recunoască faptul că este greu să ţii pasul cu iniţiativele manifestate de copil, de aceea mulţi preferă să impună restricţii. Impunerea de reguli şi de restricţii este un fapt lăudabil, însă, atunci când se exagerează şi restricţia devine o ***prioritate*** în elaborarea strategiilor educative, părintele riscă să ajungă incapabil de a vedea „copacii din cauza pădurii".

- *Uite ce băiat cuminte am! El nu se joacă în curte cu ceilalţi copii, nu se uită la T.V., nu ascultă muzică „de cartier", nu ...*
- *Dar ce face?*

Desigur, orice demers educaţional are la bază câteva obiective clar conturate; chiar şi cele prezentate mai sus, dacă se formulează într-un mod pertinent şi nu se cade în extreme pot fi încununate de succes. Trebuie să ţinem cont însă de faptul că scopul oricărui adult implicat în educarea unui copil este ca acesta să ajungă la un echilibru dinamic între interesele ***personale*** şi cele *ale societăţii,* între ceea ce *vrea* **el** şi ceea ce ***vrem*** **de** la **el.**

2. CE AM FĂCUT PENTRU EL?

Pentru a ne dori ceva de la copilul nostru este bine să ne întrebăm întâi *„Ce am făcut pentru ell"*

Suntem tentaţi să tratăm copilul ca fiind un bun ce ne aparţine şi asupra căruia avem toate drepturile. Unii exagerează în ilustrarea acestei idei: *„Tu eşti al meu! Trebuie să faci tot ce spun eu!".* Din cauză că ne considerăm proprietarii de drept ai

acestui „bun", uităm uneori că este responsabilitatea noastră să avem grijă de el, pentru a nu se altera; uităm uneori că, pentru a avea profit, trebuie făcute investiţii; uneori ne înşelăm crezând că investiţia se rezumă doar la îmbrăcăminte, hrană, jucării şi un acoperiş deasupra capului; uneori uităm că, poate mai mult decât orice, ceea ce îi trebuie copilului nostru este *securitate afectivă* şi *educaţie* corespunzătoare.

Ce presupune securitatea afectivă?

Unui băiat i s-a cerut să realizeze un desen al familiei sale. După ce s-a desenat pe el, pe mama şi pe sora sa, şi-a întrebat învăţătoarea: -Aici ce să mai desenez că mi-a mai rămas hârtie goală?

- *Păi cine mai face parte din familia ta? a întrebat la rândul ei învăţătoarea.*
- *Tata! a replicat copilul. Dar el aproape tot timpul e plecat.*

Mai bine desenez o maşină.

Există situaţii în care unul dintre părinţi pleacă de acasă pentru o perioadă îndelungată, din motive întemeiate. însă puţini părinţi realizează care este efectul pe care îl are asupra copiilor mici o asemenea absenţă prelungită.

E bine de ştiut că dezvoltarea *ataşamentului* la copii în primii ani de viaţă reprezintă o etapă cel puţin la fel de *importantă* ca şi achiziţia *mersului* şi a *limbajului.* însă, dacă evoluţia ultimelor două este evidentă pentru oricine, nu acelaşi lucru se poate spune despre ataşament. Efectele dezvoltării sale defectuoase sunt trecute cu vederea uşor iar părinţii devin îngrijoraţi de manifestările copiilor lor uneori fără să bănuiască motivul.

Aşa cum deficienţa de vorbire este o consecinţă a nedezvoltării adecvate a limbajului, *insecuritatea afectivă* este o consecinţă a dezvoltării inadecvate a ataşamentului. Copiii cu insecuritate afectivă pot manifesta *tulburări emoţionale* de genul: stări de frică aparent nejustificate, nervozitate crescută, apatie, dependenţă exagerată de părinţi etc.

Nu vi s-a întâmplat să auziţi cazuri de părinţi care întorcându-se acasă după o perioadă de absenţă prelungită au constatat că copiii lor au devenit mai speriaţi de ideea de a fi lăsaţi singuri? Că se lipeau mai mult ca niciodată (flatant, nu-i aşa?) de ei şi nu îi lăsau să plece nici măcar la cumpărături („Vezi ce mult mă iubeşte?")?

Sau, dimpotrivă, nu vi s-a întâmplat să cunoaşteţi cazuri în care, după o absenţă prelungită, părintele se întoarce acasă iar

copilul se comportă cu el la început ca şi cu un străin, iar, mai apoi, după ce lucrurile „au revenit la normal", nu mai ascultă nimic din ce îi spune?

Asemenea simptome se pot întâlni şi după perioade de spitalizare prelungită (a *copiilor sau a părinţilor),* după o perioadă de concediu prelungit *(de exemplu, pentru*

un copil de doi ani, o săptămână poate constitui o perioadă de concediu prelungit), din cauza angajării unei „bone", a divorţurilor, deceselor etc.

înainte de a ne grăbi să tragem o concluzie la cele scrise mai sus, trebuie ştiut că apariţia tulburărilor emoţionale variază în funcţie de **intensitatea ataşamentului,** în funcţie de rolul pe care îl joacă părintele respectiv în viaţa copilului.

Prin urmare, este bine să ne gândim de două ori înainte de a lua o decizie atât de importantă ca şi aceea de a ne „abandona" temporar copilul. El are nevoie de cineva care să-i ofere dragoste necondiţionată *(„ Orice ai face, eu **tot** te iubesc pentru că eşti copilul meu");* el uită că l-am părăsit, dar nu va înţelege şi nu va putea să ne explice de ce nu ne mai respectă şi nu ne mai iubeşte atât de mult ca înainte.

Ce vizează **educaţia** corespunzătoare?

Practic, orice părinte îşi educă copilul. Chiar şi acel părinte care vine rareori pe acasă, îl învaţă pe copil că e bine să nu te bazezi prea mult pe unii adulţi. Dar ce înseamnă a-i acorda copilului o educaţie corespunzătoare?

O fetiţă vine de la şcoală şi-i spune tatălui ei:

— *Tată, iar ai luat patru pe tema pentru acasă!*

Din exces de zel sau din teamă, unii părinţi cred că este bine să îi protejeze pe copiii lor până la vârsta maturităţii şi chiar dincolo de ea. Din această cauză, ei îşi educă în aşa fel copiii, încât aceştia să fie în permanenţă dependenţi de *ci:„Nu face decât ceea ce îţi spun eu!".* Ca urmare a acestei forme de educaţie, putem întâlni tineri care nu pot realiza ***nici** o **acţiune*** care să nu fie precedată de întrebarea *„Pot să...?"* adresată adultului. Deşi este lăudabilă, această formă de comportament *(„ Ce copil cuminte ai! ")* dusă la extrem, scoate în evidenţă lipsa capacităţii copilului de a lua cele mai elementare decizii *(,Am terminat de mâncat. Pot să beau apă?").* Din această cauză, atunci când vor da de libertate, aceşti copii nu vor şti cum să o folosească.

Educarea copilului astfel încât să devină cât mai dependent de adult se poate observa şi la vârsta şcolară mică:

Un adult îl întreabă pe copil:

- *Câţi ani ai?*

-Are 8 anişori! răspunde mândră mama lui.

Cu toate acestea, părintele insistă foarte mult să-i formeze copilului deprinderi de comunicare politicoasă, fără a-i da ocazia să le exerseze din proprie iniţiativă şi să le conştientizeze. De aceea putem întâlni situaţii de genul:

Un părinte însoţit de copilul său se întâlneşte cu un prieten

mai vechi. După ce stau de vorbă un timp, la despărţire se salută, iar părintele se grăbeşte să-şi atenţioneze copilul:

- *Cum îi spui la nenea ?*
- *Sărut mâna pentru masă!*

Un alt aspect care uneori scapă din vedere părinţilor atunci când îşi educă copiii este acela că ei îi pregătesc să se poată adapta ***doar*** la condiţiile sociale actuale *„Pe copilul meu când va fi mare, am să-lfac* ***avocaţi".*** Putem avea certitudinea că peste 20 de ani meseria pe care ne-o dorim pentru copilul nostru va mai fi *de actualitate* sau, mai mult decât atât, va mai *existai* Putem şti ce meserii se vor mai naşte peste câteva decenii? Cum îl pregătim pentru ziua de mâine?

3. CUM MĂ COMPORT CU COPILUL MEU?

îndeplinirea eficientă a meseriei de părinte presupune cunoaşterea stilurilor parentale cu toate avantajele şi dezavantajele care decurg în urma adoptării acestora. De aceea, în rândurile de mai jos, le vom prezenta în detaliu, urmând ca fiecare cititor sâ-şi identifice stilul personal de a aborda copilul. E bine de ştiut faptul că aceste stiluri nu se găsesc întotdeauna în „stare pură'"; o persoană poate oscila între două sau chiar mai multe stiluri parentale, în funcţie de personalitatea sa, de dispoziţia de moment, de conjunctură sau de momentul evoluţiei copilului.

a. indulgent

Stilul indulgent se caracterizează prin aceea că părintele îi permite copilului să se manifeste cum vrea el, fără a-i impune prea multe restricţii. Filosofia de viaţă a părintelui care adoptă acest stil este *„Copiii vor înflori singuri la* ***timpul potrivit".*** Pentru el, cea mai mare valoare o reprezintă libertatea de expresie. Părintele indulgent manifestă sensibilitate la drepturile altora, se consultă cu copilul atunci când ia o decizie, manifestă căldură şi interes faţă de tot ceea ce face copilul, iar cazurile în care îl pedepseşte sunt foarte rare.

Această atitudine îi permite copilului să-şi dezvolte o *identitate* proprie şi să aibă o personalitate distinctă, marcantă, originală. El se simte important, special, fapt ce determină creşterea nivelului *stimei de sine* (care reprezintă o condiţie esenţială în dezvoltarea armonioasă a personalităţii). Un stil parental indulgent mai stă la baza dezvoltării ***creativităţii*** **şi** a ***capacităţii de a lua*** decizii.

Pe de altă parte, copilului crescut într-o manieră indulgentă, îi va fi greu să înţeleagă rolul limitelor, al regulilor şi să ţină cont de ele atunci când situaţia o va cere; de aceea, pentru foarte mulţi dintre adulţi, el poate fi considerat *obraznic* sau

chiar *copil-problemă.* Părinţii se pot aştepta ca în curând el „să preia controlul familiei" în sensul că nu va mai face decât ce vrea el şi cu greu va accepta sfaturi. Părintele va fi „depăşit".

b. autoritar

Părintele care adoptă stilul autoritar se caracterizează prin faptul că îi cere copilului să respecte cu stricteţe, fără să comenteze, regulile impuse. Aceste reguli au o valoare absolută, iar cea mai mică greşeală este urmată de pedeapsă. Filosofia de viaţă adoptată: ***„JVimic nu e mai presus de lege***!". Din această cauză, părintele nu se simte obligat să răspundă întrebărilor suplimentare: *„De ce? Pentru că sunt mama ta! Nu discutăm!".* Intenţia copilului de a-şi manifesta independenţa este interpretată ca o formă de răzvrătire, fapt ce reprezintă o sursă importantă a conflictelor părinte - copil.

De obicei, părintele este rece şi detaşat faţă de copil, impunând respectul muncii şi al efortului. Astfel, stilul autoritar îl învaţă pe copil să devină ***ordonat, disciplinat, respectuos*** faţă de **cei de care îi este frică;** îi dezvoltă ***simţul*** *critic;* îl învaţă să devină ***perfecţionist*** *("Dacă faci ceva, atunci fă-o perfecţ!").*

Din păcate, adoptarea acestui stil parental atrage după sine numeroase dezavantaje, în primul rând, copilul crescut de părinţi autoritari va învăţa foarte greu să devină maleabil, sensibil la dorinţele altora; **el** va fi ***neiertător*** cu cei care greşesc *(„Cum poate fi aşa proastă?").* De asemenea, acest copil va întâmpina ***dificultăţi*** în realizarea unei ***comunicări eficiente;*** va fi frecvent ***lipsit*** *de* ***iniţiativă,*** *de curaj* şi veşnic ***nemulţumit,*** deoarece se teme în permanenţă că ar putea greşi. Pentru el, „a greşi" e sinonim cu ***„afi un ratat".*** De aceea, preocuparea lui majoră este *„Ce va zice tata (mama) când va afla ? "*

Trăsăturile de mai sus reflectă ***diminuarea stimei de sine*** *(„Am greşit! Nu sunt bun de nimic! Niciodată nu voi putea să...! ").* Unele cercetări (W. Damon, D. Hart, 1988) arată că un nivel scăzut al stimei de sine în copilărie are urmări negative marcante pe parcursul întregii vieţi, asemeni unui coşmar care te urmăreşte în permanenţă şi de care (în cazurile fericite) scapi cu mare greutate.

c. indiferent

Părintele indiferent neglijează copilul, nu este preocupat de realizările lui şi nici nu manifestă frecvent trăiri emoţionale pozitive pentru el. Mai mult chiar, în unele cazuri duse la extrem, lasă de înţeles că acesta este „în plus", reprezintă o povară de care s-ar putea lipsi oricând. Filosofia de viaţă pe care o sugerează este: *„Jn viaţă* ***nu te poţi baza pe nimeni altcineva decât pe tine*** *însuţi".*

Copilul al cărui părinte se manifestă indiferent, învaţă că părerea lui ***nu*** *contează* prea mult, se simte ***lipsit de***

importanţă şi uneori absolvit de orice responsabilitate. El poate avea o ***stimă*** *de* ***sine scăzută*** (asemeni copilului crescut autoritar), poate deveni timorat şi urmărit în permanenţă de un puternic ***complex de inferioritate*** *(Niciodată nu voi fi în stare să fac ceva suficient de bun ca să-i mulţumesc pe ai*

mei"). Spre deosebire de copilul crescut autoritar (care toată viaţa se va ghida după regulile stricte pe care le-a învăţat în copilărie), copilul crescut indiferent se va baza doar pe *experienţa lui de viaţă.* De aceea, după ce va ajunge la vârsta adultă şi se va pune problema să primească sfaturi referitoare la cum ar trebui să se comporte, cum ar trebui să-şi educe copilul, de ce ar trebui să se ferească etc, el nu va fi dispus să asculte *(„Ce ştii tu ?Ai trăit ce am trăit eu?", „ Cine eşti tu ca să-mi dai sfaturi ? ").* Din cauza lipsei de afecţiune, chiar dacă, pe de o parte, îl va face mai rezistent la greutăţile vieţii, copilul crescut indiferent va fi mai *rigid,* mai *insensibil,* mai *apatic, mai pragmatic.* Unii se grăbesc să-1 eticheteze ca fiind un copil *‚fără suflet", fie "gheaţă",* fără să bănuiască faptul că prejudiciul afectiv pe care îl resimte îl determină să se ghideze după principiul "*Iubirea te face mai vulnerabil, mai slab".*

d. protector

Părintele protector este aparent un părinte model: el este extrem de atent la nevoile copilului şi se dedică cu toată fiinţa sa meseriei de părinte. Prioritatea lui este să-i ofere copilului securitate, deoarece conştientizează că un copil este o fiinţă foarte fragilă, care are nevoie în permanenţă de sprijin şi protecţie. Educaţia pe care i-o dă copilului se clădeşte în jurul ideii că *„Nu tot ce zboară se mănâncă"* şi are grijă să-şi înveţe copilul ca, în primul rând, să fie precaut şi rezervat faţă de tot ce vine din afara sferei familiei.

Din păcate, uneori protecţia acordată copilului este exagerată, părinţii devin veşnic *îngrijoraţi,* văd catastrofe şi calamităţi la fiecare colţ de stradă. Când îşi văd copilul plângând, ei devin *agitaţi,* creând fără să-şi dea seama, mai multă *tensiune* („ *Ce te doare, puiule? Unde? Te doare rău? Vai, sărăcuţul de tine!").*

Atunci când apare o problemă, părinţii exagerat de protectori se grăbesc să *caute vinovaţii* şi să *fină morală („ De câte ori ţi-am zis... ? "),* fapt care duce la scăderea eficienţei rezolvării conflictului şi a învăţării unor reguli de disciplină. Asemeni părinţilor autoritari, acceptă greu situaţia în care copilul începe să-şi dezvolte independenţa, însă ei nu creează conflicte, ci intră în panică, „se consumă".

Acest stil parental mai atrage după sine alte numeroase dezavantaje. Atunci când sunt mici, copiii care au părinţi exagerat de protectori pot manifesta *tulburări ale somnului* şi ale *regimului alimentar,* precum şi stări *de frică* nejustificate. O dată cu trecerea timpului, copilul se simte din ce în ce mai *sufocat* şi are tendinţa de *a se îndepărta* de părinţi; el găseşte că este *dificil să comunice* direct cu părintele despre problemele

personale, de teamă că acesta nu-1 va înţelege şi se va îngrijora *("Mai bine nu-i spun mamei că numai se îngrijorează").*

Astfel, copilul va învăţa să ascundă informaţii, va avea o viaţă secretă, personală, nebănuită de părinte. De asemenea, atunci când va fi pus în situaţia de a-şi exprima

frustrarea sau mânia, preferă să se *exprime indirect* prin acte de *răzbunare* sau *sabotaj.*

e. democratic

Părintele care se comportă democratic are în vedere întotdeauna ca drepturile copilului să fie respectate, fără a omite stabilirea unor *reguli* care să fie aplicate *consecvent* şi urmate de *toţi membrii familiei* (cu excepţia situaţiilor în care este imposibil acest lucru). Impunerea de reguli implică o anumită flexibilitate, deoarece pentru el nu legea este cea mai importantă (aşa cum este pentru părintele autoritar), ci *omul* este pe primul loc. Părintele care îmbrăţişează stilul democratic se ghidează după principiul *„Toţi suntem egali în faţa lui Dumnezeu"* şi este împotriva ideii *„ Unii sunt mai egali decât alţii".*

Prin urmare, părintele care îmbrăţişează acest stil parental este suficient de *indulgent, flexibil* şi *deschis spre nou* pentru a accepta tot ce ar putea ameliora viaţa copilului şi a familiei, însă este în acelaşi timp suficient de *autoritar* pentru a impune
0 disciplină riguroasă, a-1 învăţa pe copil să respecte reguli şi să îndeplinească eficient
sarcinile care i se dau.

Pe de altă parte, părintele care are un stil parental democratic este suficient de *protector* pentru a-i oferi copilului securitatea de care are nevoie şi pentru a-1 sprijini atunci când situaţia o cere; însă este suficient de *înţelegător* şi *încrezător în* capacitatea copilului de a lua unele decizii personale. El încurajează copilul să fie independent, respectându-i opiniile, interesele şi personalitatea. Manifestă căldură faţă de copil, îl apreciază, îl consideră un membru responsabil al familiei.

Ca urmare a acestor atitudini parentale, copilul îşi va dezvolta un *echilibru emoţional cate* va sta la baza dezvoltării armonioase a personalităţii, îşi va dezvolta deprinderi de *comunicare eficientă,* va manifesta *creativitate, iniţiativă, capacitate decizională, autonomie personală.* Ca urmare a încurajărilor şi a încrederii care i se acordă, copilul va avea un *nivel ridicat al stimei de sine,* care îi va permite să obţină *eficienţă* şi *productivitate* în acţiunile întreprinse.

Respectul pentru om, cultivat de stilul democratic îl va învăţa pe copil să *îi respecte pe alţii,* să ia în considerare opinia celorlalţi, să *accepte observaţii,* având totodată curajul să-şi *exprime punctul de vedere.* Pe măsură ce va creşte, independenţa care
i s-a acordat îl va ajuta să-şi identifice propriile aptitudini şi să aleagă meseria care
i se potriveşte mai bine, *să îşi îndeplinească propriile vise,* nu pe

cele ale părinţilor.

Cu toate că în aparenţă stilul democratic are numai avantaje, totuşi e bine să menţionăm faptul că un copil crescut în acest mod se va adapta cu greu stilului autoritar (pe care îl poate întâlni la şcoală, în grupurile de prieteni, în armată etc).

El ar putea fi considerat *„bleg"* pentru că nu va executa prompt sarcinile care i se dau, sau dimpotrivă, *„impertinent'* pentru că "discută" ordinele.

După cum se poate vedea, fiecare stil parental are avantajele şi dezavantajele sale; mai mult decât atât, în timp ce unii părinţi consideră anumite valori ca fiind calităţi (independenţă, exprimare liberă), alţii le consideră defecte („răzvrătire", „comentarea ordinelor"). De aceea ne este greu să oferim „soluţii" cu valoare universală privind stilul adoptat.

Însă, ceea ce considerăm că e util să amintim cititorului cu riscul de a ne repeta, este ideea că o persoană poate avea *mai multe stiluri parentale,* în funcţie de diferiţi factori; de asemenea, e bine de ştiut că, într-o familie, *fiecare* dintre părinţi poate avea *propriul stil parental,* care uneori se completează cu cel al partenerului, iar alteori se dovedeşte a fi incompatibil, ajungând să dezorienteze copilul şi să-i creeze *un climat afectiv nefavorabil* dezvoltării armonioase *(„De ce mă cerţi? Mama mi-a zis că pot să mă uit la televizor!")*

De aceea, obiectivul pe care ni l-am propus atunci când am scris acest capitol, a fost acela ca părintele să îşi identifice stilul / stilurile parentale adoptat(e) şi să cunoască *consecinţele (atât pe cele pozitive, cât şi pe cele negative)* aplicării acestuia (acestora).

II. ŞCOALA

„Analfabetul de mâine nu va mai fi cel care nu ştie să citească, ci va fi cel care nu a învăţat cum să înveţe"
(HerbertGerjouy)

Într-o zi, la o şcoală primară din mediul rural, are loc un incident neplăcut. Un băiat îi bate pe câţiva copii mai mici decât el, după care fuge de la şcoală. Învăţătorul, pus într-o situaţie delicată, îşi ia inima în dinţi şi merge acasă la băiatul vinovat pentru a relata evenimentul. După ce ascultă cele întâmplate, tatăl băiatului îl întreabă pe învăţător:

- Da' dumneata de ce-ţi pui mintea cu copiii?

Cât de mult e bine să se implice părintele în viaţa de şcolar a copilului său? Care este rolul şcolii? Cât de mult trebuie să se implice şcoala în educaţia copiilor?

Îndeplinirea cu profesionalism a meseriei de părinte presupune cunoaşterea de către acesta a *rolului* şi a *importanţei* pe care le are *şcoala* (şi, în general, *sistemul de învăţământ)* în viaţa copilului. De aceea, în cele ce urmează vom încerca să răspundem celor mai frecvente întrebări adresate de către părinţi îl legătură cu viaţa de şcolar a copilului lor.

1. CARE ESTE ROLUL ŞCOLII?

Din punctul de vedere al părinţilor, *definirea rolului şcolii* este foarte *diferită.* Aceasta cu atât mai mult cu cât fiecare părinte a avut o experienţă personală (plăcută sau neplăcută) în postura de elev.

De exemplu, unii părinţi văd şcoala ca pe un laborator în care copilul, odată introdus, este supus unor operaţiuni ştiinţifice. în urma acestora, se presupune că, după câţiva ani, el va deveni mai deştept, mai învăţat, mai luminat. Prin urmare, părinţii de acest tip manifestă încredere deplină în instituţia de învăţământ, *fără să se implice* în mod deosebit în activităţile care se desfăşoară în ea *(„De aia te trimit eu la şcoală: să înveţi! ").* Ei consideră că ***doar*** şcolii îi revine *în exclusivitate* rolul de a educa şi instrui copilul *(„Aşa te învaţă la şcoală, să vorbeşti urât?").*

Altă categorie de părinţi văd şcoala ca fiind o instituţie publică a cărei sarcină este să aibă grijă de copiii lor câteva ore pe zi şi să le dea sarcini pentru a-i menţine ocupaţi în restul zilei. Ei consideră că, oricum, ce învaţă la şcoală este *nesemnificativ* comparativ cu *„şcoala vieţii",* de aceea nu se obosesc să dea o mare importanţă acestei instituţii *(„Lasă că ştiu eu ce se face la şcoală!").*

O altă categorie de părinţi se implică deosebit de mult în activitatea şcolară, uneori *exagerând* fără să îşi dea seama. Ei sunt în stare să facă aproape orice, încât copilul lor să primească cea mai bună educaţie. Uneori, din exces de zel, ajung chiar să le *impună* cadrelor didactice să folosească metode pe care ei le consideră eficiente, să le spună cum să realizeze activităţile etc. Din această cauză, uneori se poate ajunge la reproşuri, mai ales când performanţele elevilor sunt mai scăzute decât s-ar fi aşteptat părinţii. Atitudinile părinţilor faţă de şcoală sunt doar câteva din multe altele care apar în viaţa de zi cu zi.

Cine are dreptate? Care e cea mai bună atitudine pe care trebuie să o adopte părintele? Care este rolul şcolii în educaţia copilului? Cât de mult trebuie să se implice părintele în relaţia cu şcoala? Cât şi ce învaţă copilul de la şcoală?

Orice persoană dobândeşte noi abilităţi şi cunoştinţe în urma unor *experienţe de învăţare.* Aceste experienţe au loc *în permanenţă* pe parcursul *întregii vieţi,* nu doar în mediul şcolar.

Participarea la un concurs sportiv, vizionarea unui film, o vacanţă la mare, un eşec în dragoste, toate acestea reprezintă experienţe în urma cărora, indivizii care le trăiesc, învaţă ceva nou.

Atunci care este rolul şcolii?

Şcoala (la toate nivelurile sale) este instituţia care *organizează* trăirea unor experienţe de învăţare. Ea urmăreşte atingerea unor *obiective,* cu ajutorul unor *metode şi mijloace ştiinţifice.* Şcoala *informează şi formează* elevii ţinând cont de anumite *principii,* având grijă să *evalueze* modul în care obiectivele au fost atinse.

Prin urmare, şcoala *nu este singurul* „laborator" în care copilul învaţă, ci doar unul dintre ele, mai *specializat* şi mai *competent* în domeniul educaţiei decât altele. E bine ca părintele să aibă încredere în şcoală, dar pentru ca educaţia copilului să se ridice la nivelul aşteptat, el trebuie să se *implice,* să *colaboreze* cu personalul didactic, pentru ca metodele şi obiectivele propuse să fie *convergente (Ce poate crede copilul atunci când la şcoală i se spune să facă ceva, iar în familie i se cere să facă invers? Pe cine să asculte?).*

De asemenea, chiar dacă „şcoala vieţii" are un rol însemnat în viaţa fiecărei persoane, aceasta s-a dovedit a fi de multe ori insuficientă. De aceea, o educaţie dobândită în mediul şcolar a reprezentat întotdeauna o bază foarte bună peste care s-a clădit experienţa de viaţă.

În fine, părinţii care se implică exagerat de mult în viaţa de elev a copilului lor, ajungând uneori să ignore competenţa profesională a cadrelor didactice, e bine să cunoască ce şcoală este mai potrivită pentru copilul lor.

2. CE ÎNSEAMNĂ O ŞCOALĂ BUNĂ?

Înainte de a răspunde la întrebarea de mai sus, ar fi bine întâi să explicăm noţiunea de „bun(ă)". Dacă pentru unii părinţi o şcoală bună înseamnă o instituţie în care li se dă voie copiilor să îşi dezvolte nestingheriţi personalitatea, aceeaşi şcoală poate apărea pentru o altă categorie de părinţi ca fiind una în care domină indisciplina. Pentru aceştia din urmă, o şcoală bună ar fi una în care copiii urmează un set de reguli stricte, ce vizează formarea copiilor după anumite modele prestabilite.

Prin urmare, *aşteptările părinţilor în ce priveşte şcoala sunt diferite.* De aceea, este foarte normal să existe o diversitate de tipuri de şcoli, care să poată avea oferte educaţionale cât mai diverse, pentru a răspunde cât mai bine atât trăsăturilor ***personalităţii*** **copiilor,** cât **şi** ***idealurilor educaţionale*** ale părinţilor.

3. CE ÎNSEAMNĂ UN DASCĂL BUN?

Aşa cum şcoala este văzută diferit de către părinţi, la fel se întâmplă şi atunci când este vorba despre cadrele didactice. Asemeni fiecărui individ, dascălul are anumite calităţi personale, iar acest lucru se reflectă în *stilul didactic* pe care îl adoptă, în funcţie de experienţă, de valorile la care aderă şi de particularităţile personalităţii lor, cadrele didactice pot:

- *să fie foarte experimentate, având un bagaj mare de cunoştinţe metodice şi de tehnici de lucru;*
- *să fie tinere, foarte motivate, pline de energie şi de creativitate;*
- *să fie persoane care încurajează în mod special curăţenia, ordinea, regulile de conduită politicoasă etc;*
- *să ţină foarte mult la copii, să le ofere căldură sufletească, energie pozitivă şi să fie pasionaţi de tot ceea ce fac;*
- ***să** pună accentul în special pe comunicare, pe dezvoltarea relaţiilor interumane, a toleranţei şi respectului faţă de semeni;*
- ***să** dovedească exigenţă, severitate şi perfecţionism;*

- să fie orientate predominant spre activităţi artistice sau dimpotrivă, spre activităţi ştiinţifice;

... şi exemplele ar putea continua.

Evident că prezenţa unora dintre aceste calităţi *nu le exclude* pe celelalte. însă, chiar dacă un singur cadru didactic le-ar avea pe toate, ar putea fi ele preluate în întregime de către fiecare copil?

Deci e bine să ne punem întrebarea: *Ce aşteptări avem de la învăţător?*

Există cazuri de părinţi care solicită învăţătorilor să folosească orice mijloace au la dispoziţie cu scopul de „a-i disciplina" pe copii, considerând gradul ridicat de *activism* al acestora un *act de indisciplină. ("Doamna învăţătoare, să puneţi băţul pe el dacă nu vă ascultă!")*

Un dascăl bun?

Dar ce înseamnă disciplină în viziunea unor părinţi şi chiar a unor cadre didactice?

Pentru unii, copilul disciplinat este acela care nu „comentează" sarcinile şi părerile adultului, nu-l deranjează cu întrebări „inutile", care stă cuminte, liniştit, ascultător, aşteptând să mai primească o nouă sarcină sau aşa cum spunea Maria Montessori (1977) „tăcut ca un mut, nemişcat ca un paralitic".

Cine are de câştigat din această "disciplină"? ***Adultul*** (care câştigă un moment de linişte) sau *copilul* (care chinuindu-se să-i respecte ordinele, pierde ocazia de a trăi noi experienţe de învăţare)?

Maria Montessori mai amintea că scopul adulţilor implicaţi în educaţia copilului este acela de a crea o *disciplină a activităţii, a muncii, a binelui* şi nu a imobilităţii sau a pasivităţii.

„ Încerc să lucrez suplimentar cu copilul meu, dar degeaba: nu mă ascultă. Vă rog să-i daţi teme pentru acasă!"

Aceste situaţii sunt întâlnite frecvent, iar învăţătorii mai neexperimentaţi cad deseori în capcană, dând curs solicitărilor formulate de părinţi. Astfel, pot fi întâlnite situaţii în care elevii au de rezolvat zeci de sarcini pentru vacanţă sau la un sfârşit de

săptămână. Cu toate acestea, este uşor de observat cum temele sunt efectuate în ultimele momente ale weekend-ului sau ale vacanţei, într-o stare de stres accentuat şi de nemulţumire. Sunt oare temele de casă atât de eficiente pe cât se crede?

Sarcinile pentru acasă sau pentru vacanţă, în care elevii îşi pot pune în valoare competenţele dobândite în şcoală, au un *rol pozitiv de necontestat.* însă atunci când se exagerează şi temele devin o „povară", copilul nu se va putea bucura de timpul liber destinat recreerii şi se va întoarce la şcoală obosit, cu un gust amar.

Într-o vacanţă de iarnă, elevii clasei la care unul dintre autorii cărţii era învăţător, au primit ca sarcină realizarea „ unui jurnal de vacanţă ". In acest jurnal copiii aveau posibilitatea să noteze sarcinile şcolare pe care le-au rezolvat din proprie iniţiativă, dar puteau să consemneze în egală măsură şi momentele de recreere.

Ce s-a putut observa? Unul dintre elevii clasei, cu posibilităţi de învăţare mai scăzute, a prezentat jurnalul în care era consemnat zilnic „M-am jucat". Această afirmaţie la care s-au mai adăugat câteva impresii de la colindat si câteva sarcini şcolare realizate în ultimele zile ale vacanţei, a apărut frecvent şi în jurnalul celei mai bune eleve din clasă.

Ne întrebăm la ce se gândesc părinţii sau dascălii care dau elevilor sarcini şcolare într-un volum ce le ocupă tot timpul? Ce rol au temele de vacanţă? Ce se înţelege prin vacanţă? Conform „Dicţionarului explicativ al limbii române", vacanţă înseamnă *„1. Perioadă de **odihnă** (s.n.) acordată elevilor şi studenţilor la sfârşitul unui trimestru, semestru sau an de şcoală ori de studii. 2. Interval de timp în care o instituţie, un organ reprezentativ etc. îşi **încetează activitatea** (s.n.)."*

Din cele scrise mai sus, *nu* am dori să se înţeleagă că *este interzis* copiilor să rezolve sarcini şcolare pe perioada vacanţei; vrem doar să subliniem că aceste sarcini e bine să apară ca divertisment în programul de recreere şi nu ca o povară care să stingă dorinţa de a relua cursurile.

„Să nu vă atingeţi de copilul meu! "

În contrast cu părinţii care vin la dascăli cu sugestii de măsuri severe în privinţa disciplinării copilului, se află categoria de părinţi care manifestă o grijă şi o preocupare exagerate faţă de viaţa de şcolar a acestuia, încercând să-1 protejeze de orice i s-ar putea întâmpla „rău".

E normal şi chiar indicat ca fiecare părinte să se preocupe de comportamentul pe care îl are copilul său la şcoală, însă uneori se întâmplă ca acesta să intervină şi atunci când nu e cazul, atunci

când copilul învaţă cum să se comporte într-un grup. Astfel, părintele îl frustrează pe copil de şansa de a-şi dezvolta autonomia socială, determi-nându-l să creadă că oricând are vreo problemă, părintele va fi acolo să îi ia apărarea.

De aceea, există numeroase cazuri de copii care ridică probleme de disciplină învăţătorilor, însă atunci când trebuie să facă faţă consecinţelor, par complet

iresponsabili de faptele lor. Ei ştiu că, orice ar face, niciodată nu vor fi consideraţi vinovaţi şi vor beneficia întotdeauna, necondiţionat, de protecţia părintească.

Când vor creşte, aceşti copii vor întâmpina dificultăţi atunci când va fi vorba de asumarea responsabilităţii unei activităţi sau de formarea unei imagini de sine stabile şi personale. Ei nu se vor identifica drept persoane distincte, cu o personalitate proprie, ci vor împrumuta personalitatea părinţilor sau vor rămâne la stadiul de
fiica/fiul lui…

*

Din toate cele scrise mai sus, trebuie reţinut că e bine ca părintele să se intereseze de *calităţile învăţătorului* la care îşi va da copilul şi să îl aleagă pe cel al cărui *stil educaţional* corespunde mai bine dorinţelor şi idealurilor sale.

Cât de important este acest lucru? De ce contează atât de mult?

Importanţa acestui aspect este *imensă;* de fapt, de o bună alegere a învăţătorului şi de stabilirea unei relaţii pozitive de colaborare părinte-învăţător, depinde întreaga dezvoltare şi educaţie ulterioare ale copilului.

S-a constatat în nenumărate cazuri că, atunci când părinţii manifestă nemulţumire faţă de învăţător / învăţătoare, iar copilul este conştient de acest lucru, peste câţiva ani încep să se confrunte cu probleme (de disciplină şi nu numai) create de copil.

Cu alte cuvinte, dacă atitudinea părintelui faţă de şcoală şi faţă de învăţătoare este indiferentă sau potrivnică, copilul va surprinde repede acest lucru şi va învăţa să manifeste *negativism* faţă de *orice formă de autoritate* (inclusiv şi, în special, faţă de părinţi).

De ce se întâmplă acest lucrul Deoarece un cadru didactic este managerul unei clase întregi de elevi, el are o anumită responsabilitate şi stabileşte reguli de ordine internă; el este dator să aprecieze performanţa elevilor şi să o recompenseze în mod obiectiv. Dacă copilul va încălca regulile clasei pentru că *„Aşa a zis mama! Ea ştie mai bine!",* atunci când va fi mare îi va fi greu să înţeleagă ce este aceea *infracţiune,* ce este acela fapt *imoral* şi *ilegal.*

Chiar dacă unii părinţi nu reuşesc să aprecieze calităţile dascălului şi efortul depus, pentru copil, cadrul didactic este un model în tot ceea ce face, model care este apreciat (respectat) de un colectiv întreg de elevi. Acest colectiv reprezintă microuniversul vieţii sociale a copilului. De aceea, modul în care copilul se va integra în colectivul şcojar va determina armonia cu care va stabili în viitor relaţii cu alte persoane.

În concluzie, e bine să reţinem că valoarea învăţătorului se

poate pune în evidenţă mai ales atunci când există compatibilitate între stilul educaţional abordat şi aşteptările părintelui.

Iar dacă părintele doreşte ca fiul/ său, fiica/ sa să se dezvolte armonios, să înveţe respectul faţă de reguli şi autorităţi, este bine să coopereze cu cadrele didactice; iar, dacă există nemulţumiri sau divergenţe de opinie în ceea ce priveşte metodele

dascălului, e bine ca părintele să comunice cu acesta, *fără a-si manifesta dezaprobarea sau nemulţumirea de faţă cu copilul.*

4. CUM POATE FI ÎNŢELEASĂ COMPETIŢIA ŞCOLARĂ?

Într-o clasă I, la începutul unui an şcolar, s-au înscris 25 de elevi. Toţi părinţii aveau muri speranţe ca fiul /fiica lor (care acasă era cel /cea mai dulce, cel /cea mai hună, cel / cea mai admirat / admirată) să fie apreciat în acelaşi mod şi la şcoală. In acest context, învăţătoarea s-a văzut pusă în faţa unei situaţii foarte delicate: cum să mulţumească fiecare părinte? In ce constă ierarhizarea elevilor? Cel mai bun raportat la ce? Ce se poate evalua în ciclul de achiziţii, atâta timp cât obiectivul celor două clase este dobândirea primelor deprinderi de şcolar?

După cum ne putem da seama, întreaga viaţă reprezintă o competiţie, de aceea este evident că aceasta se va regăsi şi în activităţile şcolare. însă dorinţa fiecărui părinte de a avea copilul învingător în competiţia şcolară, poate duce câteodată la obţinerea unor rezultate cu eforturi ce depăşesc posibilităţile reale ale competitorilor. Solicitările permanente de a menţine copilul în vârful piramidei sau peste nivelul normal, plasează copilul pe pista epuizării, cu efecte negative în viitor. Dacă competiţiile apărute în perioada gimnaziului, liceului şi a facultăţii sunt fireşti şi necesare, încercarea de ierarhizare a elevilor din clasele I şi a Ii-a s-a observat că mai degrabă *dezavantajează* şi uneori chiar *demobilizează* elevii, în loc să îi stimuleze.

Primele două clase din învăţământul primar, reprezintă *ciclul de achiziţii fundamentale.* în această perioadă, elevul îşi formează primele deprinderi de muncă individuală şi de grup, îşi întemeiază o bază de cunoştinţe şi abilităţi care vor constitui suportul activităţilor şcolare pe care le va desfăşura ulterior, îşi consolidează sistemul de atitudini şi valori personale etc. Aceste achiziţii sunt necesare fiecărui elev, iar preocuparea dascălului este aceea de a i le dezvolta fiecăruia în parte. *în aceste condiţii, ce poate fi evaluat? Pe baza cărui criteriu se poate face ierarhizarea?Oncc* elev care trece prin şcoală reuşeşte să parcurgă şi să atingă obiectivele ciclului de achiziţii, însă unii reuşesc să o facă mai lent, alţii, mai rapid; unii reuşesc mai temeinic, alţii, mai superficial. Prin urmare, dacă dorim să ierarhizăm elevii în clasele I şi a II-a, va ieşi în evidenţă *rapiditatea* cu care aceştia vor atinge obiectivele. Este cunoscut faptul că, pentru construirea unei case temeinice, realizarea

fundaţiei reprezintă un obiectiv prioritar. Dacă vom insista să avem cât mai repede o casă cu care să ne mândrim la toţi vecinii, atunci fundaţia va fi făcută superficial, fapt care va duce la prăbuşirea construcţiei. Pe de altă parte, forţând nota în realizarea unei fundaţii rapide, putem avea surpriza ca lucrarea să rămână nefinalizată din cauza epuizării resurselor.

III. MEDIUL

„Spune-mi cu cine te-nsoţeşti ca să-ţi spun cine eşti"
(proverb românesc)

Dacă pentru toată lumea este evident faptul *că familia* şi *şcoala* reprezintă factori deosebit de importanţi în educarea şi dezvoltarea armonioasă a copilului, unii părinţi neglijează rolul hotărâtor pe care îl joacă ***mediul*** în evoluţia acestuia. De aceea, pentru ca meseria de părinte să fie făcută cu profesionalism, considerăm că este necesar ca părintele să cunoască *în ce măsură influenţează mediul dezvoltarea copilului, în ce momente ale vieţii exercită acesta **o** mai mare influenţă, de ce e bine să ferească copilul etc.*

Mediul în care trăieşte copilul este alcătuit din mai multe elemente, familia şi şcoala constituind baza; dar la fel de importante pot fi la un moment dat şi altele, printre care un loc aparte îl au **grupul de prieteni** şi **televiziunea.**

1. CE ROL JOACĂ GRUPUL DE PRIETENI?

Omul este o fiinţă bio-psiho-socială. De modul în care se integrează în grupurile sociale, în care stabileşte relaţii interpersonale, de modul în care comunică cu cei din jurul său depinde sănătatea lui mintală şi nu numai. De aceea grupul (grupurile) de prieteni în care este integrat copilul constituie un element-cheie care stă la baza dezvoltării armonioase a acestuia.

De ce este grupul atât de important? Ce rol joacă în dezvoltarea copilului?

Relaţiile care apar între copiii de aceeaşi vârstă oferă o şansă uriaşă de a învăţa *reguli de comportament* social, ***norme** culturale* şi *valori* promovate de mediul în care este integrat, dezvoltarea unei *stime* crescute faţă de propria persoană etc. Acest lucru se datorează mai multor motive, dintre care mai importante sunt următoarele:

-*timpul* pe care îl petrec împreună. Numărul de ore petrecute cu prietenii creşte o dată cu înaintarea în vârstă, ajungându-se ca, pe la 11 ani, acesta să egaleze (iar apoi să depăşească) timpul petrecut cu părinţii.

Evident că acest raport variază în funcţie de numeroşi factori (preocuparea părinţilor şi timpul alocat de aceştia pentru educaţia copiilor, condiţiile socio-economice, gradul de sociabilitate al copiilor, condiţiile de mediu etc).

-experienţa unică de învăţare pe care o oferă grupul. Dacă relaţia dintre părinte şi copil este inegală (în sensul că adultul oricând se poate impune în faţa copilului şi poate spune ultimul cuvânt), relaţia copil-copil este mult mai echilibrată. Copiii interacţionează în scopul atingerii unor obiective comune, au aceleaşi preocupări. De obicei, atunci când realizează împreună o activitate sunt foarte motivaţi şi entuziasmaţi, situaţie în care învăţarea este mult facilitată.

-regulile grupului sunt foarte *rigide, stricte* (în special în anii mai mici ai copilăriei). în cazul în care copiii nu se conformează acestora, ei sunt excluşi din colectiv.

Spre deosebire de adulţi, în general, membrii grupurilor de copii sunt mai neiertători în ceea ce priveşte abaterile de la regulă, fapt care îl ajută pe copil să îşi formeze un set de ***principii, (norme) morale.***

-competiţia care se naşte între copii, îi împinge la stabilirea unor ierarhii „de popularitate". Aceste ierarhii au o contribuţie importantă la formarea unei imagini pozitive sau negative faţă de propria persoană, ceea ce atrage după sine creşterea sau scăderea eficienţei în activităţile pe care le vor desfăşura în viitor.

Când devine grupul un element important în educaţia copilului? La ce trebuie să se aştepte părintele?

Preocuparea copilului pentru cei din jurul său nu este întotdeauna la fel de mare. Ea cunoaşte o evoluţie spectaculoasă începând de la vârsta corespunzătoare *grădiniţei* şi atinge punctul culminant în perioada *liceului.* De aceea, considerăm că este util să prezentăm cititorilor în următoarele rânduri, rolul pe care îl joacă grupul **în dezvoltarea *preşcolarului,*** a ***şcolarului mic*** **şi** a ***(pre)adolescentului.***

a. Preşcolaritatea

Încă de la naştere, copilul este înconjurat de diferite persoane familiare care îi oferă securitate şi căldură afectivă, însă primele contacte sociale *autentice* apar abia după câţiva ani. Acestea debutează cu iniţierea de activităţi comune desfăşurate alături de alţi copii de aceeaşi vârstă.

Nu vi s-a întâmplat să asistaţi la ***o*** *discuţie între doi copii, în care fiecare povestea ceea ce „ avea pe suflet" fără să manifeste interes faţă de celălalt? Cum v-aţi explicat acest fenom?*

Gândirea centrată predominant pe *propria persoană*

(egocentrismul) reprezintă o caracteristică a preşcolarilor, iar acest lucru îi împiedică să poată înţelege că alţii pot avea sentimente, gânduri şi dorinţe diferite de ale lor. De aceea, o observare

mai atentă a conversaţiilor ce au loc între copiii de această vârstă, poate scoate în evidenţă faptul că practic ei realizează ***monologuri,*** deşi lasă impresia că discută unul cu celălalt.

Tot la vârsta preşcolarităţii, se poate observa cum copiii se grăbesc să îi numească *prieteni* pe ceilalţi copii cu care vin în contact, deoarece se joacă împreună cu ei sau se află în vecinătatea lor. *Conflictele* care se creează sunt generate de obicei de revendicarea unor drepturi *(„Eu vreau să stau lângă mama!", „Eu vreau jucăria aceea!"),* însă pe cât de repede apar, la fel de *repede dispar.*

Prin urmare, deşi la vârsta preşcolarităţii apar ***primele contacte sociale,*** acestea se dovedesc a fi *superficiale* şi rezultă doar în urma interesului comun manifestat faţă de o anumită activitate. De aceea, noţiuni ca „prieten" sau „prietenie" nu au o semnificaţie prea mare pentru preşcolar, iar grupul de prieteni ***nu exercită o influenţă importantă*** în educaţia lui.

b. Şcolaritatea mică

Intrarea în şcoală reprezintă pentru fiecare copil, un pas hotărâtor în ceea ce priveşte viaţa socială. Dacă până acum prietenii nu constituiau altceva decât nişte indivizi cu care *interacţiona* în anumite situaţii, din acest moment începe să se dezvolte sentimentul de apartenenţă la grup, iar şcolarul începe să fie interesat tot mai mult de părerea celuilalt.

De ce tocmai acum? Ce schimbări se produc la această vârstă?

Evoluţia gândirii duce la *scăderea egocentrismului* care îl caracteriza pe preşcolar. De pe la vârsta de 8 ani, copilul începe să îi vadă pe ceilalţi ca fiind ***altfel*** decât el, că pot avea dispoziţii sau trăsături de personalitate diferite de ale sale.

Dacă până la această vârstă copilul îi caracteriza pe ceilalţi colegi ca fiind *„fata cu părul galben"* sau *„băiatul care m-a* ***lovit",*** de acum el începe să îi descrie în termeni psihologici *(prietenos", „rău", „cuminte" etc).*

Dezvoltarea vocabularului duce la formarea unor abilităţi de comunicare mult mai eficiente decât cele de până acum, iar, după cum bine se ştie, comunicarea stă la baza relaţiilor care se stabilesc între orice indivizi. Astfel, şcolarii îşi pot rezolva problemele pe calea *dialogului,* nu doar lovind sau plângând.

Noţiunea de „prieten" începe să dobândească dimensiuni noi la această vârstă, mult mai adecvate.

Prietenii nu mai sunt văzuţi ca fiind *„cineva care-mi place"* sau *„cineva cu care mă joc",* ci au un rol mult mai însemnat: prietenii sunt persoane care îi ajută la greu, persoane cu care îşi

împărtăşesc dorinţele, sentimentele, gândurile ascunse etc.

La baza acestor relaţii stă umorul, căldura, armonia, momentele de divertisment, recompensele etc. De acum, copiii se comportă frumos cu prietenii lor nu fiindcă,

„aşa trebuie", ci pentru că, dacă nu s-ar comporta astfel, ar risca să le ***piardă prietenia,*** iar acest lucru începe să doară.

O altă trăsătură care se poate observa în debutul şcolarităţii o reprezintă formarea ***grupurilor de prieteni,*** a căror componenţă rămâne relativ stabilă timp îndelungat. Din punct de vedere al apartenenţei sexuale, în clasele primare se remarcă o omogenitate a grupurilor: acestea sunt alcătuite ***numai din băieţi*** şi ***numai din fete.***

În general ***grupurile*** *de fete* sunt mai mici (fiecare elevă având 2-3 *„cele mai bune prietene")* şi sunt susţinute în general de confesiuni reciproce, destăinuirea şi păstrarea secretelor etc. Pe de altă parte, ***grupurile de băieţi*** sunt în general mai mari, iar coeziunea acestora este susţinută de activităţile desfăşurate în comun (de obicei, jocurile sportive).

Deşi cele două categorii de grupuri nu interacţionează decât întâmplător şi, de cele mai multe ori interacţiunile apar sub formă de „hărţuieli", „cicăliri", atât băieţii, cât şi fetele încep să cheltuie din ce în ce mai multă energie încercând să demonstreze cât sunt de „dezinteresaţi" de ceilalţi. Astfel iau naştere primele semne ale preadolescentei.

O caracteristică specifică grupurilor de şcolari o reprezintă ***normele*** care stau la baza lor. încercarea de a încălca regulile care sunt impuse de membrii grupului atrage după sine sancţionarea celui vinovat prin ***excluderea din grup.*** Această formă de penalizare este deosebit de dureroasă, iar importanţa ei creşte **o** dată cu înaintarea în vârstă, atingând apogeul pe la mijlocul adolescenţei.

c. (Pre)Adolescenţa

Perioada preadolescentei şi a adolescenţei este considerată, pe de o parte, ca fiind „vârsta de aur", iar, pe de altă parte, perioada cea mai dificilă din punctul de vedere al relaţiei părinte-copil.

Grupul de prieteni începe să capete acum rolul cel mai important pe care îl va juca vreodată; la această vârstă, tinerii cu cât devin mai ***autonomi faţă de părinţi,*** cu atât devin mai ***dependenţi faţă de grup,*** iar această dependenţă se poate observa prin „împrumutarea" valorilor şi gusturilor în materie de îmbrăcăminte, muzică etc.

Adolescenţii au o sensibilitate crescută faţă de părerile pe care le au ceilalţi despre ei şi de multe ori interpretează atitudinile acestora la limita extremă („îmi zâmbeşte, înseamnă că mă iubeşte", „mă ignoră, înseamnă că mă urăşte"). Această preocupare majoră pentru opinia celuilalt justifică timpul îndelungat pe care îl petrec în faţa oglinzii pentru a-şi aranja ţinuta, părul sau pentru a se machia.

De aceea, este ironic să observi uneori ***o*** *adolescentă şi un adolescent care se duc la întâlnire* ***găndindu-se*** *cât de mult vor fi admiraţi, însă atunci când întâlnirea are loc, fiecare va fi mai preocupat de el însuşi decât de felul cum arată celălalt.*

Astfel, specific acestei vârste este faptul că tinerii consideră lumea ca fiind o scenă, iar ei sunt principalii actori care au întotdeauna o audienţă foarte interesată de rolul lor. Această impresie rămâne valabilă până pe la vârsta de 16 ani, când treptat realizează că de fapt oamenii („spectatorii") sunt mai interesaţi de propria persoană decât de alţii (decât de „actori"). Acesta este momentul în care opinia grupului începe să îşi piardă din importanţă (Shroufe A., Coper R., DeHart G., 1992).

Concluzii:

După cum am văzut, o dată cu intrarea în şcoală (şi mai precis, începând de pe la vârsta de 8 ani) grupul devine un factor tot mai important în viaţa copilului. Părinţii, de obicei, devin conştienţi de acest aspect, însă reacţiile pe care le au sunt diferite şi uneori pot fi neinspirate:

- unii ***neglijează*** importanţa grupului, iar, când copilul vine acasă supărat că a fost „penalizat" de ceilalţi membri, ei îl „consolează": *„Mare lucru! Pentru atâta eşti necăjit? Acestea nu sunt probleme!"*
- alţii manifestă *gelozie „Cum adică? Pentru tine contează mai mult ce zic prietenii tăi, decât ce îţi spun eu?"*
- o altă categorie de părinţi încearcă să **forţeze** integrarea copilului în grup: *„J)e ce nu vreţi să vă jucaţi cu copilul meu? Primiţi-1 şi pe el în echipă, că dacă nu, vă arăt eu vouă! "*

De aceea, considerăm că este util ca părintele să înţeleagă faptul că, în anumite momente ale vieţii, grupul de prieteni poate exercita o influenţă mai mare decât a lui şi că este util să manifeste ***respect*** faţă de ***decizia copilului.*** De asemenea, e bine ca părintele să înţeleagă „tragedia" pe care o trăieşte copilul când, de exemplu, nu a fost invitat la o zi de naştere sau nu a fost ales în echipa preferată. El ***nu*** *poate să compenseze* golul apărut, însă poate fi alături de copil şi îl poate ajuta să îşi formeze ***strategii*** de recâştigare a popularităţii şi a acceptării sale de către grup.

2. CE INFLUENŢĂ ARE TELEVIZIUNEA?

Încă de la apariţia sa, televiziunea a năvălit în viaţa oamenilor, invadând-o cu programele sale variate. Unii s-au acomodat atât de bine cu existenţa ei, încât astăzi nici măcar nu şi-ar putea concepe existenţa fără accesul la televiziune; au devenit ***dependenţi.***

Copiilor, asemenea adulţilor, le face plăcere să îşi petreacă timpul în faţa televizorului, încă de la cele mai fragede vârste. Dacă pe parcursul primului an de viaţă se uită la „cutia luminoasă" doar sporadic, o dată cu trecerea timpului ei încep să fie din ce în ce mai preocupaţi de aceasta. La început, copilul este fascinat de televizor, la fel cum este fascinat şi de maşina de spălat rufe sau de acvariul cu peşti,

deoarece organele sale de simţ sunt stimulate, iar acest lucru îi provoacă o mare plăcere.

Totuşi, multă lume se întreabă: *„ Ce influenţă are televizorul asupra copiilor?", „Este televizorul un duşman sau un aliat al părinţilor?", „ Ce înţelege copilul din informaţiile transmise?", „ Ce ar trebui să facă părinţii în privinţa fenomenului T.V.?" etc.*

La aceste întrebări, părerile emise au fost variate şi, în general, contradictorii. Unii apreciază că televizorul reprezintă o poartă prin care copiii intră în contact cu lumea, le deschide ochii spre noile descoperiri în domeniul ştiinţei, îi învaţă cum să se comporte în societate prin imitarea unor personaje pozitive, le dezvoltă vocabularul etc. Alţii, însă, consideră că vizionarea programelor T.V. duce la izolarea copiilor, la creşterea violenţei, la scăderea performanţelor şcolare ş.a.m.d.

Televizorul - stăpânul timpului liber

a. Televiziunea - baby-sitter?

Timpul petrecut de către copii în faţa televizorului este variabil în funcţie de vârstă, de interesul manifestat, de calitatea programului etc. Totuşi, în unele familii, prezenţa acestuia a devenit o afacere „profitabilă": copiii sunt lăsaţi în faţa televizorului, ca şi cum ar fi în grija unui baby-sitter (a unei doici). Astfel, în urma investigaţiilor făcute în rândul copiilor şi al părinţilor, s-a putut constata faptul că timpul liber de care beneficiază copiii este ocupat în foarte mare măsură de vizionarea programelor T.V. Rezultatele obţinute au mai reliefat că cele mai multe ore le dedică emisiunilor T.V. în special copiii proveniţi din medii defavorizate din punct de vedere social şi cultural.

De unde ştim câtă influenţă are televiziunea asupra copiilor?

Dacă nu ar fi convinşi că televiziunea reprezintă o importantă sursă de educare şi manipulare a telespectatorilor, atunci cu siguranţă oamenii de afaceri nu ar cheltui sume astronomice pe publicitatea televizată.

Însă întrebarea care se ridică este „ *Cum influenţează televiziunea dezvoltarea copiilor? În bine sau în rău?*" Pentru a putea răspunde la această întrebare, întâi e bine să urmărim aspectele prezentate în continuare.

b. Ce înţeleg copiii din programele vizionate?

Un studiu arată că 40% din programele T. V. destinate în special adulţilor sunt vizionate şi de copiii până la 6 ani, iar 80% dintre acestea au spectatori cu vârsta de l2 ani (Pitzer R., 1989).

Este clar pentru oricine că mesajul transmis de programele T. V. este înţeles ***diferit*** de către telespectatori, în funcţie de diverşi factori (dintre care vârsta reprezintă unul dintre factorii de bază). însă mai puţin clar este *cum* recepteazã copiii mesajele şi *ce* înţeleg ei din acestea.

Atenţia copiilor cunoaşte numeroase îmbunătăţiri, pe măsură ce aceştia înaintează în vârstă. însă, atunci când sunt mici, copiii întâmpină greutăţi, în special din cauza capacităţii scăzute de a-şi concentra atenţia în mod ***selectiv*** şi pe *o* ***perioadă lungă de timp.*** De aceea, le este greu ***să*** *ignore* ceea ce nu îi interesează şi nu reuşesc să surprindă *esenţialul* dintr-un scenariu.

În urma unui studiu efectuat pe preşcolari, s-a observat că în timpul vizionării unui program T.V., aceştia îşi mută privirea de ***la*** *ecran şi* ***înapoi la*** *ecran, de* ***150*** *de* ***ori*** *pe parcursul unei ore de emisie (Levin & Anderson).* Numărul de mişcări poate varia şi în funcţie de prezenţa sau absenţa altor stimuli în cameră care le-ar putea distrage atenţia (în special jucării), de conţinutul programului, de accesibilitatea mesajelor transmise etc.

Prin urmare, chiar dacă ar avea capacitatea de înţelegere la fel de dezvoltată ca şi a unui adult, copilul aflat în primii ani din viaţă nu ar înţelege foarte bine informaţiile T.V. receptate deoarece nu este capabil încă să-şi concentreze atenţia un timp îndelungat.

Imaturitatea gândirii copiilor face să existe diferenţe între ei şi adulţi şi în ceea ce priveşte **înţelegerea mesajelor** transmise de programele vizionate şi a **semnificaţiei** pe care o au acestea asupra minţii copiilor.

Interpretarea pe care o fac copiii asupra programelor T.V. este de cele mai multe ori ambiguă.

În plus, până la vârsta premergătoare intrării în şcoală, copiii disting cu greutate între realitate şi ficţiune. Ei văd televizorul ca fiind o fereastră magică prin care pot urmări întâmplări

diferite. Pentru unii dintre ei, personajele de la T.V. nu sunt altceva decât oameni care trăiesc toată viaţa în nişte cutii pătrate.

De pe la vârsta de 8 ani, copiii încep să înţeleagă faptul că punctul de vedere al celor din jur poate fi diferit de punctul lor de vedere. Ei încep să înţeleagă mai bine gândurile, sentimentele şi comportamentul altora, iar acest lucru îmbunătăţeşte înţelegerea programelor T. V.

Totuşi, la această vârstă, de obicei copiii întâmpină greutăţi în înţelegerea motivelor care au stat la baza săvârşirii faptelor. Această capacitate se dezvoltă mai bine începând cu vârsta de 11-12 ani.

Într-un studiu efectuat cu scopul de a cerceta gradul de înţelegere a subiectului unor programe T. V. s-a demonstrat că elevii de clasa a doua au înţeles 66% din scenele prezentate, cei de clasa a cincea, 84%, iar cei de clasa a opta, 92%(Kalin C.,1997).

Din datele prezentate mai sus, putem trage concluzia că ceea ce învaţă de la televizor copiii este cu totul diferit de ceea ce învaţă adulţii. E normal atunci să ne punem întrebarea: „ *Ce efecte are televizorul asupra minţii, sufletului şi comportamentului copiilor? "*

c. Televizorul - un prieten al copiilor

„Mami, mă laşi la televizor?"

Accesul copiilor la programele de televiziune atrage după sine numeroase beneficii, dintre care câteva vor fi prezentate în rândurile de mai jos:

- televiziunea are avantajul de a putea prezenta sintetic foarte multe ***informaţii*** utile într-un timp scurt şi fără costuri mari. Aşa cum se ştie, informaţia înseamnă *putere,* iar liberul acces al copiilor la informaţii îi ajută să se adapteze mai bine în societate, îi face să devină mai puternici datorită cunoştinţelor de care beneficiază.

Primul pas al omului pe Lună, evenimente politice de mare amploare, olimpiadele sportive, prezentarea primului animal donat, concertele de talie mondială sunt doar câteva dintre evenimentele majore la care am putut asista prin intermediul televiziunii.

-programele T.V. contribuie la ***dezvoltarea intelectuală*** a copilului prin aceea că îl confruntă cu situaţii ipotetice, scenarii care solicită luarea unor decizii. Astfel, copilul este stimulat să rezolve problemele apărute, să adopte o anumită atitudine într-o situaţie dată. în plus, programele prezentate într-o limbă străină, contribuie la dezvoltarea deprinderii de citire şi la îmbunătăţirea cunoştinţelor despre acea limbă.

De unde ştiu copiii cuvinte în limba engleză înainte de a fi

urmat vreun curs special în acest sens? De ce vizionează concursurile de cultură generală televizate sau cu o temă specifică?

- televiziunea reprezintă şi un mijloc de *educare în masă* a populaţiei, prin emisiunile sale special destinate educaţiei (cum ar fi, de exemplu, emisiunile ştiinţifice, cursurile de limbi străine, cursurile de artă culinară etc).

De exemplu, un reportaj T. V. a prezentat situaţia existentă în unele regiuni ale Australiei. Acolo copiii care nu reuşesc să meargă la şcoală din cauza distanţelor foarte mari, participă la programe de învăţământ la distanţă, realizate prin intermediul televiziunii. Astfel, ei pot asista la cursuri din bucătărie, din dormitor sau din grădină.

- emisiunile T.V. pot induce spectatorilor trăiri emoţionale diferite, în funcţie de natura programelor. Ele oferă o alternativă de petrecere a timpului liber, având rol de **divertisment.**

Televiziunea ne oferă un mijloc comod de a petrece timpul vizionând programe care ne aduc buna dispoziţie, ne întristează, ne înspăimântă, ne relaxează, ne emoţionează etc.

- programele T.V., prin modelele pe care le oferă, îi îndeamnă pe copii să imite *com portamentul* personajelor sale. Astfel, aceştia pot învăţa *atitudini şi deprinderiprosociale {acordarea de ajutor persoanelor care au nevoie de el, respectarea persoanelor în vârstă, protecţia mediului etc),* precum şi adoptarea unui ***model de*** *viaţă* ***sănătos*** *{practicarea unui sport, alimentaţie corespunzătoare, respectarea unui program etc).*

Câţi dintre copii preferă să mănânce spanac din cauză că aşa îi cresc muşchii lui Popeye Marinarul?

În concluzie, există o mulţime de avantaje pe care ni le oferă televizorul. Dar ce se află în spatele acestor avantaje?

d. Televizorul - un „prieten" periculos

„Dacă părintele ar veni acasă şi ar găsi un străin care i-ar învăţa copilul cum să îl lovească pe altul sau ar încerca să îi vândă un produs comercial, cu siguranţă că l-ar expedia rapid afară; însă, atunci când vine acasă şi îşi găseşte copilul uitându-se la televizor, nu spune nimic. (Dr. Jerom Singer, Yale University)

Dacă la începutul apariţiei sale în viaţa oamenilor televiziunea primea doar aprecieri pozitive, o dată cu trecerea timpului părerile referitoare la efectele influenţei sale asupra telespectatorilor au început să se schimbe.

- **Escaladarea violenţei**

Cercetările efectuate asupra conţinutului programelor T.V. au dus la concluzii de-a dreptul înspăimântătoare în ceea ce priveşte cantitatea de *violenţă* prezentată pe micile ecrane.

Cât de frecvent apar scene violente în programele T. V. ?

Dacă în anii '60 se constata la emisiunile americane o frecvenţă de 5/6 acte de violenţă pe oră, pe la sfârşitul anilor '80 frecvenţa acestora a crescut la 13 acte de violenţă pe oră. Arnold Goldstein remarcă faptul că un adolescent obişnuit, care urmăreşte în medie 27 de ore pe săptămână programele T. V., asistă la 200.000 de tentative de crimă, din care 33.000 sunt duse la îndeplinire.

Mai mult decât atât, emisiunile pentru copii conţin desene animate în care actele de violenţă sunt prezente cu o frecvenţă de 25-30 pe oră.

Ce efecte are vizionarea scenelor violente asupra copiilor?

Formarea comportamentului violent. Se ştie că, în învăţarea oricărui comportament, un rol esenţial îl joacă modelul pe care copilul îl imită.

Prin urmare, copilul se va comporta violent din cauză că, se închipuie jucând rolul unui personaj îndrăgit.

Folosirea violenţei ca modalitate de rezolvare a unor probleme. In urma vizionării programelor T.V. bogate în scene de violenţă, copilul va învăţa că de fiecare dată când cineva nu este de acord cu el, când apare vreo problemă sau când se întâmplă să nu îi placă o situaţie, va putea folosi cu eficienţă violenţa.

Desensibilizarea copilului. Dacă o persoană vizionează în mod repetat scene violente, cu timpul va deveni indiferentă la acestea, va învăţa să le tolereze şi chiar să le ignore; cu alte cuvinte, va deveni mai sadică.

Astfel, se poate remarca cum copiii încep să îşi piardă abilitatea de a înţelege suferinţa altora, de a protesta sau de a se îngrijora atunci când asistă la producerea unui act violent, după ce au urmărit mai multe scene violente la televizor.

„Paranoia ". In urma unui studiu efectuat pe populaţia Germaniei (Fiedler K., 1996), s-a constatat că telespectatorii fideli au convingerea că societatea în care trăiesc este mai violentă decât în realitate.

Prin urmare cei care urmăresc frecvent programele încărcate de violenţă, au în permanenţă sentimentul de frică de a ***nu*** *fi agresaţi. Aceste persoane manifestă vulnerabilitate, anxietate, dependenţă, stres exagerat etc.*

Din ce cauze sunt copiii influenţaţi negativ?

Ignorarea consecinţelor. Cercetătorii arată că, în programele T.V. care conţin scene de violenţă, 73% dintre agresori rămân nepedepsiţi, iar în 58% dintre cazuri

nu se arată chinul, suferinţa victimelor. Violenţa este prezentată deci, ca o metodă de succes în rezolvarea conflictelor.

Identificarea cu agresorii. De multe ori, promotorii violenţei sunt prezentaţi ca personaje pozitive, într-o lumină favorabilă. Copiii ajung astfel la concluzia că, dacă vor să devină ca şi personajul preferat, trebuie să se comporte la fel de violent.

Cum ar putea deveni „invincibili ca Arnold" dacă nu ar distruge tot în jurul lor, aşa cum au văzut în „ Terminator" ?

Justificarea violenţei. Atunci când agresorii se comportă violent, uneori sunt prezentaţi în defensivă, ca fiind „victime ale sistemului". Violenţa devine astfel un mijloc legitim de atingere a unor scopuri, iar agresorii au o scuză întemeiată care stă la baza actelor pe care le-au comis.

De exemplu, ultracunoscutul personaj Rambo îşi motiva acţiunile sale prin frustrările şi prin traumele avute în urma războiului din Vietnam. Copiii care au urmărit filmul, abia au aşteptat să aibă un motiv de frustrare pentru a se comporta asemănător.

Prin urmare, prezentarea violenţei în programele T.V. duce *inevitabil* la escaladarea acesteia în comportamentul copiilor (verbal şi nonverbal).

- **Diminuarea performanţelor academice**

Un studiu elocvent în acest sens s-a realizat pe populaţia unor orăşele canadiene. Cercetarea a fost efectuată longitudinal, pe o perioadă de patru ani şi a urmărit schimbările care se produc în viaţa tinerilor după apariţia televiziunii. Rezultatele au relevat o scădere a abilităţilor de citire şi a creativităţii acestora, corelată cu o diminuare a participării la activităţile comunitare.

Cu toate acestea, rezultatele *semnificative* au apărut doar în cazul tinerilor care au urmărit programele T.V. *exagerat* de mult.

Ziarele germane au prezentat un studiu recent efectuat asupra unui grup de elevi, a căror sarcină a fost să numească culoarea predominantă a vacilor. Majoritatea elevilor au răspuns că vacile au culoarea mov (asemeni celei dintr-o reclamă T. V., făcută pentru un sortiment de ciocolată elveţiană) (Fiedler K, 1996).

- **Deteriorarea vieţii sociale**

Timpul pe care copilul îl petrece în faţa televizorului este timpul în care acesta NU se joacă cu prietenii, NU povesteşte cu părinţii, NU face cunoştinţă cu alţi copii de vârsta sa, NU îi ajută pe bunici să facă cumpărăturile, NU discută cu sora lui etc.

Ataşarea de televizor înseamnă izolarea de societate. Acest fenomen are consecinţe negative asupra dezvoltării

capacităţii de comunicare a copilului, a

legăturilor afective dintre părinte şi copil, a formării ***deprinderilor de comportament*** *social* etc.

- **Crearea de „nevoi" necunoscute până atunci**

Expunerea prelungită a copiilor la ***spoturi publicitare,*** care îi îmbie să cumpere diferite produse, creează stări de frustrare şi nemulţumire, deoarece de multe ori părinţii nu le pot satisface cerinţele astfel apărute.

Este oare părintele de vină că nu poate ***să-i*** *ofere copilului tot ceea ce acesta îşi doreşte?*

- **Promovarea pasivităţii**

Unele programe T.V. încurajează ideea de a renunţa la activităţile cotidiene şi de a viziona, in schimb, programele oferite. Cei mici sunt spectatorii cei mai receptivi la aceste mesaje deoarece ei se află în stadiul formării atitudinilor şi sistemului de valori. Astfel, în timp ce se uită la televizor, ei NU aleargă, NU citesc, NU desenează sau scriu, NU fac excursii etc.

Se poate constata cu uşurinţă cum petrecerea prelungită a timpului în faţa televizorului duce în unele cazuri la obezitate.

- Dependenţă

Unii se obişnuiesc atât de mult cu prezenţa televizorului, încât fără acesta ajung să se simtă „prizonieri"; ei nu ştiu ce să facă cu libertatea de care pot beneficia.

Un tânăr din Europa de Vest a venit într-un sat mai izolat din România să îşi petreacă trei săptămâni de vacanţă. La începutul sejurului a exclamat: „ TREI săptămâni întregi fără televizor si fără jocuri pe calculator?!?! Am să supravieţuiesc eu cumva! "

În concluzie, putem afirma că programele T.V. au atât avantaje cât şi dezavantaje pentru telespectatori. Ce atitudini pot adopta părinţii în privinţa acestui fenomen? In mod cert, simpla interzicere a vizionării programelor nu ar reprezenta decât o sursă de frustrare în plus.

Atunci ce e de făcut?

e. Sugestii

Alegerea soluţiilor extreme nu avantajează copilul *("Nu te uita deloc la televizor!"* sau *„Mai bine ai sta toată ziua la televizor! ").* Ce ar trebui să facă părinţii pentru a putea profita din plin de avantajele televiziunii şi pentru a evita capcanele în care pot cădea copiii?

- Să încurajeze copilul în a-şi organiza timpul alocat emisiunilor T.V., prin elaborarea unui *program de vizionare,* a unui orar.

Planificarea împreună cu copilul a programelor care merită urmărite ar fi bine să fie făcută la începutul săptămânii.

- *Să petreacă împreună* cu copilul timpul în care acesta se uită la televizor.

Meseria de părinte îl obligă pe adult să cunoască informaţiile pe care copilul le primeşte de la televizor şi să îl ajute pe acesta să înţeleagă ce vede. In plus, vizionarea emisiunilor T. V. poate şi e bine să reprezinte un prilej de a-l educa şi de a-i transmite valorile la care ar trebi să adere.

- Să *alterneze* mijloacele de divertisment. E bine ca părintele să stabilească un echilibru între vizionarea programelor T.V. şi citirea de cărţi sau reviste, ieşiri în natură, petrecerea timpului cu copiii de vârsta lui, antrenarea în activităţi sportive etc.

- Să se comporte ***aşa cum le-ar plăcea să se comporte copilul.***

Copiii au tendinţa de a-i imita pe adulţi. Dacă părinţii stau zilnic în faţa televizorului, atunci copiii vor înţelege că aşa trebuie să te comporţi când vei fi mare. În schimb, dacă îşi văd părinţii făcând excursii la sfârşit de săptămână sau citind ***o*** *carte în loc să se uite la televizor, probabilitatea ca ei să îşi petreacă timpul vizionând programele T.V. va fi mai mică.*

Sugestiile prezentate mai sus reprezintă câteva dintre posibilităţile prin care copilul poate *să fie ferit* de influenţa nocivă a programelor T.V. şi, în acelaşi timp, *să beneficieze* de avantajele pe care televiziunea le are. Desigur că *ideal* ar fi ca părintele să le poată urma, însă realitatea ne demonstrează că acest lucru este extrem de dificil de realizat.

Totuşi, atunci când timpul părintelui permite sau când comportamentul copilului devine un motiv de îngrijorare, iar vizionarea programelor T.V. poate fi o cauză, părintele poate urma cu mai mare atenţie aceste sugestii.

f. Concluzie

Întrebarea pe care ne-o punem în legătură cu influenţa televiziunii asupra copiilor nu este dacă aceasta exercită influenţă negativă sau pozitivă (pentru că, după cum am putut constata, ea exercită ambele tipuri de influenţă); e bine să ne întrebăm cât timp se uită copiii la televizor, la ce se uită şi ce

înţeleg din ceea ce vizionează.

PARTEA A DOUA

„Atunci când ne cumpărăm o maşină de spălat nouă, o primim cu instrucţiuni în paisprezece ***limbi*** *diferite. Când apare pe lume un copil, ce primim ? Nimic!"*
(Parent Talk-1997)

„Meseria" de părinte nu este deloc una uşoară. Indiferent de specializarea pe care o are, acesta este nevoit să înveţe ABC-ul psihologiei copilului, la fel de util ca şi un manual de instrucţiuni pentru folosirea unei maşini de spălat.

A realiza o educaţie şi o abordare a copilului „după ureche" poate duce la rezultate pe măsură. De aceea considerăm deosebit de importantă consultarea specialiştilor în psihologia copilului, ori de câte ori situaţia o cere.

Menţionăm acest lucru, deoarece frecvent se întâlnesc cazuri în care părinţii ce se confruntă cu situaţii problemă generate de copilul lor, nu apelează la specialiştii în domeniu fiindcă, din păcate, pentru unii *consilierea psihologică* se confundă cu ***consultarea psihiatrică****.*

Prin urmare, considerăm necesară înţelegerea de către adulţi care se ocupă de educaţia copiilor a unor noţiuni de

Interesul pentru copii

psihologie, care vor fi prezentate în acest capitol.

I. CUNOAŞTEREA COPILULUI

„ Oamenii mari nu înţeleg singuri nimic, niciodată şi este obositor pentru copii să le dea întruna lămuriri"
(Antoine de Saint Exupery)

Dacă în trecut copilul era considerat ca fiind un adult în miniatură, în zilele noastre tot mai multă lume începe să înţeleagă faptul că un copil este un individ pentru care lumea înconjurătoare arată altfel decât o văd cei mari. Unii adulţi consideră copilul vinovat pentru că nu înţelege ce i se spune; în schimb, alţii realizează că, de fapt, vina este a lor, a adulţilor, deoarece ***nu*** *reuşesc să se facă înţeleşi.* De aceea ***cunoaşterea psihologiei copilului*** considerăm că este metoda prin care se dărâmă zidul existent între lumea fixată în stereotipii a adulţilor şi ***universul unic, original*** al fiecărui copil.

Deoarece adulţii sunt mai experimentaţi, au mai multe cunoştinţe şi o capacitate de înţelegere mai mare decât a copilului, ar fi normal ca *ei* să aibă iniţiativa de deschidere a căilor de comunicare *(Ce vrea să spună copilul acesta ? De ce mă întreabă un lucru care mie* ***mi*** *se pare atât de simplu ? Cum aş putea să îl fac să mă înţeleagă?).* Din păcate, mulţi dintre adulţi ironizează copilul, îi atribuie lui greşeala de a nu se putea face înţeles şi aşteaptă ca ***timpul*** să rezolve problema (*„ Ce prost el Nici atâta nu înţelege! Lasă că o să crească el!"*).

Acest capitol vine în întâmpinarea părinţilor care manifestă preocupare faţă de înţelegerea **copilului** si doresc ***să îşi îmbunătăţească cunoştinţele psihologice dobândite prin practică.*** Este imposibil să ţinem un curs de psihologie generală (sau a copilului) în câteva pagini şi este foarte dificil să dăm răspunsuri tuturor problemelor care îi preocupă pe cititori. însă credem că subiectele care vor fi atinse vor contribui la cunoaşterea anumitor aspecte psihologice legate de copil şi vor răspunde unor întrebări adresate mai frecvent de către părinţi cadrelor didactice şi consilierilor şcolari.

Cât de deştept este copilul meu? De ce nu ţine minte ce îi spun? De ce nu învaţă la fel de bine ca şi fratele său? Ce au în plus colegii săi de clasă? Cum să-l fac să înveţe?

1. INTELIGENŢA

Ce reprezintă rezultatul obţinut în urma aplicării unui test de inteligenţă? Ce este inteligenţa şi ce arată un test de inteligenţă?

Originea noţiunii de inteligenţă se află în limba latină (inter-legere) şi se referă la capacitatea minţii noastre de **a stabilii diferenţe şi asemănări** de **a pune împreună ceva,** de **a stabili relaţii.**

*Deci, un **copil poate fi** considerat ca având o inteligenţă superioară, atunci când reuşeşte să extragă cât mai multe informaţii şi să le combine în cât mai multe moduri posibil, având la dispoziţie cât mai puţine resurse, date. Unui copil inteligent nu-i vor fi necesare „ tone " de jucării pentru a construi un joc, ci se va adapta situaţiei, improvizând din materialele de care dispune.*

Pe de altă parte, inteligenţa reprezintă **capacitatea de adaptare la mediu.** Se poate constata de către oricine că societatea în care ne aflăm este într-o transformare continuă, pe zi ce trece mai accentuată şi mai rapidă. Individul se confruntă zilnic cu situaţii noi, inedite, la care trebuie să găsească soluţii prompte, să răspundă adecvat în orice moment ca să nu fie copleşit, „înghiţit" de problemele care apar. Inteligenţa ne ajută să ne explicăm fenomenele care ne înconjoară, să realizăm un echilibru, o armonie între propria persoană şi mediul în care trăim.

Raportat la experienţa şcolară, inteligenţa este **capacitatea de achiziţie, de învăţare, de dobândire a altor capacităţi, comportamente.** *Spunem despre un elev că este inteligent atunci când reuşeşte să achiziţioneze şi să redea în mod adecvat informaţia care i-afost transmisă, să aplice ceea ce a învăţat, în alt context* (Radu, I., 1991).

Prin urmare, este firesc să ne întrebăm *„Ce înseamnă un coeficient intelectual (I. Q.) de 115?", „Ce reprezintă cifra ce indică rezultatul unui test de inteligenţă?", „Cât de important este un scor mare al coeficientului de inteligenţă?[1] '.*

în urma încercării de a măsura nivelul intelectual al persoanelor pe baza unor teste standardizate, s-a ajuns la concluzia că 50% din populaţie are un I.Q. cuprins între 90 şi 110 (Eysenk H., 1999), restul aflându-se sub sau peste aceste limite. Atunci când se apreciază nivelul intelectual printr-un număr, e bine de ştiut că aceasta desemnează **inteligenţa**

generală a persoanelor respective, este rezultatul unei *sume de elemente* reprezentând factorii determinanţi ai inteligenţei. Deci, pot exista numeroase persoane cu acelaşi I.Q., însă care să fie foarte diferite din punctul de vedere al capacităţilor intelectuale.

Diferenţe între copiii cu acelaşi I.Q.

Ceea ce se cunoaşte însă mai puţin este faptul că există mai multe tipuri de inteligenţă: spaţială, verbală, practică, socială etc. Deci, dacă părintele doreşte să cunoască nivelul intelectual al copilului său, mai indicat este să afle date despre **inteligenţa specifică** de care dispune acesta.

De exemplu, nu putem afirma că un psiholog este mai inteligent decât un arhitect (sau invers), deoarece acest lucru variază în funcţie de context. Dacă de pe băncile şcolii cel care va deveni psiholog se va evidenţia prin uşurinţa cu care stabileşte relaţii interpersonale (deci, spunem că va avea o ***inteligenţă socială*** *superioară), cel care va deveni arhitect, chiar dacă uneori va fi mai puţin comunicativ, dacă se va exprima oral mai greoi, se va remarca în schimb prin capacitatea sa superioară de a percepe şi a opera cu aranjamente spaţiale (va avea, deci o* ***inteligenţă spaţială*** *de înalt nivel).*

Prin urmare, e bine de ştiut că scorul coeficientului intelectual obţinut în urma aplicării unui test de inteligenţă îşi pierde din prestaţia de care se bucura câteva decenii în urmă. Dacă departajarea în funcţie de I.Q. în rândul elevilor este destul de mare în primii ani de şcoală, o dată cu înaintarea în vârstă acest criteriu îşi pierde din valoare, punându-se accentul pe o încadrare socială corespunzătoare.

Oare un înalt nivel intelectual reprezintă singura condiţie care ne determină să credem că "*Fiul meu este deştept"?* Cu siguranţă, nu.

2. A ÎNVĂŢA ÎNSEAMNĂ A MEMORA?

Există tendinţa de a cataloga un copil ca fiind „prost" din cauză că *„nu ţine minte ceea ce-i spui".*

În ce măsură e adevărată această afirmaţie? Cât de mult este influenţat succesul şcolar de o memorie bună/slabă ? Este oare memoria principala sau singura vinovată din cauza căreia elevul nu reţine ceea ce citeşte sau i se spune?

În urma studiilor efectuate pe elevii cu deficienţe mintale s-a constatat că **volumul** memoriei lor este mai redus decât al elevilor normali, procesul de **memorare voluntară** este deficitar, **fixarea** şi **reproducerea** materialelor învăţate este mai rigidă, iar **reactualizarea** cunoştinţelor are o fidelitate redusă (Roşea, M., 1967). De aici am putea trage concluzia că, cu cât memoria copilului este mai slabă, cu atât el este „mai prostuţ".

Deşi, luată global, afirmaţia are o anumită valoare de adevăr, ***ar fi nedrept să ne limităm la*** *aceste* ***constatări.*** De aceea problema trebuie privită mai în profunzime. Vă propunem deci să analizăm şi alţi **factori** care pot determina ca performanţele să fie bune sau slabe:

a.modul de organizare a materialului de învăţat *(dacă este bine structurat, clar, concis, sau nu).* Cu siguranţă, dacă am prezenta această lucrare sub forma unor fraze interminabile, fără să ţinem cont de alineate, de capitole şi subcapitole, fără să evidenţiem cuvintele (frazele) mai importante etc, cititorii ar reţine puţin din ceea ce citesc, ar obosi repede şi s-ar întreba la final *„ Ce vor să zică ăştia ?".* Vina că nu au înţeles bine informaţia prezentată nu ar fi a cititorilor, ci a autorilor, deoarece nu au fost suficient de expliciţi. Prin urmare, înainte de a da vina pe copil, că nu poate reţine ceea ce i se spune sau ceea ce are de învăţat, părintele ar trebui să se asigure întâi de calitatea materialului prezentat.

b. dacă materialul este bine înţeles.

Un material, chiar dacă este lung, se memorează mai uşor atunci când înţelegi despre ce e vorba şi îţi formezi o schemă mintală, sau creezi un scenariu al conţinutului.

De exemplu, mulţi părinţi exclamă mândri: „Uite ce poezie

lungă *ştie copilul meu!" sau „Uite câte cântece a învăţat!". În entuziasmul lor, determinat de performanţele cantitative ale copiilor, ei omit uneori să se asigure dacă copilul lor înţelege bine ceea ce reproduce.*

De aceea, timpul alocat memorării unor materiale care nu au fost înţelese este foarte mare, iar memorarea lor se face uneori cu mare efort.

c. familiaritatea materialului.

Dacă ceea ce i se cere copilului iese din sfera lui de preocupări, cu siguranţă că vor fi mari şanse ca efortul său să nu aibă rezultatele scontate.

De multe ori, învăţătorii au fost surprinşi să constate că unii elevi (pe care ei îi considerau incapabili să facă faţă solicitărilor şcolare şi care nu reuşeau să înveţe pe de rost o poezie de 4 strofe), cunoşteau toţi jucătorii (inclusiv rezervele) unor echipe de fotbal mai mult sau mai puţin celebre. Aveau acei copii o memorie deficitară ? Cu siguranţă, nu. Doar că ceea ce li se cerea să înveţe le era nefamiliar. In plus, nu erau suficient de ***motivaţi*** *să memoreze poezia.*

d. gradul de motivare.

Motivaţia joacă un rol esenţial în orice formă de activitate. O motivare optimă poate determina individul să-şi aloce energiile de care dispune la maxim, pentru a putea finaliza activitatea începută.

De exemplu, părinţii care au întâmpinat probleme cu copiii şi nu le găsesc rezolvare vor reţine mai mult din această lucrare decât cei care o răsfoiesc doar pentru a-şi îmbogăţi cultura generală.

Prin urmare, efortul pe care-l depun părinţii pentru a-i ajuta pe copii să memoreze bine anumite sarcini, ar fi mai folositor dacă ar fi depus pentru a-i convinge pe copii de utilitatea a ceea ce fac.

e. condiţiile în care are Ioc memorarea.

- ambianţa (condiţiile externe).

Evident, toată lumea ştie că reţii mai bine atunci când nu este gălăgie în jurul tău, când nu eşti deranjat. Insă, ceea ce puţini ştiu, este faptul că dacă înveţi într-o anumită ambianţă (acasă sau la munte), atunci când va trebui să reproduci ceea ce ai memorat, vei avea o performanţă mai scăzută cu 30% dacă ambianţa nu mai este aceeaşi (Sdorow L., 1993).

În special cei care au fost studenţi îşi amintesc cu zâmbetul pe buze cum, în vacanţe (la mare, de exemplu), cărau după ei zeci de cursuri ca să mai înveţe puţin „ când vor avea timp liber ", „ când se vor odihni", pentru sesiunea ce se apropia. Evident că, atunci când au reuşit să înveţe ceva, odată ajunşi acasă au realizat că nu îşi mai aduc aminte mare lucru din ce au învăţat.

Prin urmare, e limpede că ideal ar fi ca activitatea de memorare a cunoştinţelor academice să fie realizată la *şcoală,*

deoarece acolo există şi o *ambianţă ce favorizează studiul.* Odată ajuns acasă, copilul va face eforturi mai mari să memoreze materialele cerute, de aceea, uneori, temele pentru acasă sunt un chin pentru elevi.

- dispoziţia copilului (condiţiile interne).

Cu toţii ştim că în momente de oboseală, de boală, de indispoziţie etc. nu obţinem aceleaşi performanţe ca atunci când ne simţim bine şi, cu siguranţă, nici un părinte nu are pretenţia de la copilul său să înveţe când, de exemplu, are gripă. Totuşi, ceea ce puţină lume cunoaşte e faptul că, dacă am memorat ceva în timp ce ne aflam într-o anumită dispoziţie, putem reactualiza mai bine atunci când ne aflăm în aceeaşi dispoziţie.

Atunci când solicităm copilului să memoreze ceva, trebuie să ţinem seama şi de dispoziţia în care se află.

f. uitarea intenţionată. Explicaţia acestui fenomen (cunoscut şi sub denumirea de **represie),** provine din curentul psihanalitic promovat de Freud şi de discipolii săi. Atunci când de un anumit obiect, de o anumită persoană sau de o anumită întâmplare ne leagă amintiri neplăcute, avem tendinţa de a reprima tot ceea ce ne aminteşte de ele, de a le uita.

Prin urmare, e total inadecvat să cerem unui copil să înveţe o lecţie în timp ce stă, de exemplu, la coadă la dentist.

g. **efectul FAN** (facts added to nodes = informaţii superflue). Acesta apare în cazul în care oferim prea multe informaţii colaterale. Astfel, cu cât avem mai multe informaţii adiacente, cu atât ne este mai greu să ne reamintim cu exactitate sarcina primită (Miclea M., 1999).

De exemplu, când îi spunem copilului „ George, du-te până la complex să cumperi bere, pentru că vine nenea Emil la noi să ne repare maşina de spălat şi când lucrează ştii că lui îi place să bea bere brună, că trebuie să spăl hainele până mâine şi apoi să îţi faci temele că mâine ai lucrare de control". Atunci când copilul va întreabă „ Ce să fac ? ", ar fi anormal să-i răspundem „ Ce ? Atâta nu înţelegi ? Du-te şi cumpără bere! "

h. interferenţa (unele cunoştinţe deja învăţate, împiedică memorarea unor noi informaţii).

Dacă, de exemplu, un copil aude acasă de mai multe ori „ Ţi-am cumpărat un treling" sau „Papucii ţi-s în hol", cu greu se va obişnui că de fapt „trelingul" e „trening" şi „papucii" sunt ***„papuci".*** De aceea, este de preferat ca educaţia pe care copilul o primeşte acasă să se coreleze cu cea de la şcoală,

inclusiv sub aspectul vocabularului folosit.

Sigur că ar fi prea mult să credem că veţi ţine cont de toţi **factorii** prezentaţi mai sus înainte de a-1 certa pe copil că a făcut o greşeală din cauză că „a uitat"; însă

sperăm că măcar anumite aspecte dintre cele amintite au reuşit să vă capteze atenţia şi să vă determine să înţelegeţi mai bine „ce e în mintea" copilului dumneavoastră.

Dar putem afirma că „a memora" înseamnă „a învăţa"!

Chiar dacă în unele situaţii se pare că cele două noţiuni sunt identice, totuşi activitatea de învăţare nu se reduce la simpla memorare. *Activitatea de învăţare* reprezintă o *experienţă* prin care trece copilul, experienţă ce poate fi realizată prin mai multe modalităţi. Memoria are rol doar în culegerea, stocarea şi reactualizarea informaţiilor obţinute, însă învăţarea reprezintă un proces mult mai amplu.

3. IMPORTANŢA LIMBAJULUI

În primii ani de viaţă asistăm la o spectaculoasă dezvoltare a **limbajului** care s-a dovedit a fi unul dintre fenomenele psihice cu rol esenţial în dezvoltarea fiecărei persoane. Desigur, poticnelile pe care preşcolarii le au în încercarea lor de a se exprima corect reprezintă de cele mai multe ori o sursă de amuzament pentru adulţi, însă dacă acest fenomen se extinde în timp (după vârsta şcolară) atunci trebuie luate măsuri.

Ceea ce trebuie să ştie un părinte este că **limbajul** se află într-o strânsă legătură cu **gândirea** şi, prin urmare, modul în care un copil şi-l însuşeşte influenţează dezvoltarea ulterioară a gândirii şi a personalităţii acestuia.

Putem aprecia, la nivelul simţului comun, că un copil este inteligent atunci când dovedeşte că are un vocabular bogat, adecvat situaţiilor în care se află, folosind corect regulile gramaticale. Dar cei care au citit paginile precedente vor şti deja să precizeze că acel copil dovedeşte o ***inteligenţă verbală*** *şi* ***socială*** *superioară fără a avea dovezi în ceea ce priveşte, de exemplu,* ***inteligenţa practică.***

Însă limbajul nu poate fi achiziţionat oricând, specialiştii (Sdorow, 1993) considerând că există o perioadă critică până la care acesta poate fi achiziţionat în mod corespunzător, după care eforturile de recuperare sunt foarte anevoioase şi cu rezultate minime. Exemplul următor considerăm că este edificator în acest sens:

În 1970 o fetiţă de 13 ani (Genie) a fost găsită de către nişte muncitori într-o baracă izolată. S-a dovedit ulterior că fusese ţinută acolo departe de orice contact social, de când era foarte

mică. În 1981, după o decadă de la integrarea ei în societate, în ciuda asistenţei medicale şi psihopedagogice de care a beneficiat, Genie nu reuşea decât să comunice simplist, cu foarte multe greşeli sintactice.

În final putem trage cel puţin două concluzii:

- vorbirea copiilor trebuie încurajată şi corectată de timpuriu (fără a cădea în extrema opusă, a părintelui cicălitor, stresant, care-şi sancţionează copilul pentru orice greşeală);
- atunci când defectele de vorbire se prelungesc în timp este bine să se apeleze la un logoped. Unele tulburări pot fi vindecate de timp, altele, doar de specialist.

Ignorarea acestor aspecte poate atrage după sine **insuccese şcolare,** care se pot agrava în timp *(de exemplu, un elev care nu poate pronunţa bine anumite sunete, va întâmpina dificultăţi în citirea şi scrierea lor, iar, cu timpul, din această cauză va rămâne* ***mult*** *în urma colegilor, la învăţătură)* sau îi pot afecta **personalitatea** *(un apăsător complex de inferioritate).*

4. JOCUL ŞI DEZVOLTAREA IMAGINAŢIEI

Jocul reprezintă o formă fundamentală de activitate care apare spontan din trebuinţa de acţiune şi trăire emoţională a oricărei persoane. Acesta, deşi multă lume consideră că este caracteristic doar copiilor, se regăseşte pe tot parcursul existenţei individului.

Astfel, încă *din primele luni de viaţă,* copilul iniţiază forme de activitate care îi provoacă plăcere *(scuturarea jucăriilor pentru a produce zgomote, schimburi de gesturi cu adulţii etc).*

Începând cu *vârsta de 2 ani,* copilul îşi dezvoltă capacitatea simbolică, ceea ce înseamnă că are abilitatea de a înlocui un obiect care nu este prezent, cu un SIMBOL care poate fi reprezentat de *cuvinte, obiecte, imagini mintale sau acţiuni. De exemplu, o bucată de lemn poate deveni un telefon mobil, o maşină sau un animal, după preferinţele copilului.* La această vârstă (2-6 ani), premergătoare vârstei şcolare mici, deşi copiii dau impresia că se joacă împreună, în realitate, de cele mai multe ori, îşi construiesc individual propriile scenarii.

După *intrarea în şcoală* (6 ani), colectivul începe să joace un rol foarte important în viaţa copiilor, iar jocurile dobândesc din ce în ce mai mult o amprentă socială. De acum, copiilor le place în mod deosebit să iniţieze jocuri care să-i implice şi pe colegii lor, dându-le şansa să dovedească de ce sunt capabili. Jocurile poţ să se bazeze pe abilităţile lor *fizice,* pe abilităţile *intelectuale* sau, mai ales, pe cele *verbale.*

Dacă, o dată cu intrarea în şcoală, jocurile încep să se organizeze tot mai mult pe bază de întreceri, concursuri, de la

vârsta *preadolescenţei şi adolescenţei* (începând cu 12-13 ani) acest sistem competiţional predomină în activitatea ludică a tinerilor. Adolescenţa este vârsta la care ei trebuie să arate ceea ce au, ceea ce pot,

iar acest lucru are o valoare cu atât mai mare cu cât se compară cu partenerii lor de joacă, cu colegii de la şcoală *(de exemplu, competiţiile sportive sunt un pretext foarte bun pentru a-şi etala măiestria).*

O sursă importantă de amuzament la această vârstă o constituie „duelurile verbale", schimburile de replici. Această formă verbală a jocului se va dezvolta şi va predomina activitatea ludică la *vârsta adultă.* Prin urmare şi schimburile de replici, jocurile de cuvinte, glumele pot fi considerate „forme fundamentale de activitate care apar spontan din trebuinţa de dinamism şi trăire emoţională", fiind însă specifice vârstei adulte. Acestea solicită mai mult sfera intelectuală şi afectivă a persoanelor implicate în activitate şi implică mai puţin aspecte de natură fizică *(care predomină în activitatea copiilor);* de,aceea avem tendinţa de a le exclude din categoria jocurilor.

Întrebare: De ce atunci când ne aflăm, la o petrecere împreună cu copiii, cei mici trebuie să aştepte până la „spartul chefului" şi nu invers, adică părinţii să plece când copiii au terminat joaca ?

Răspuns (de 10 puncte): Doar pentru că părinţii au ***o*** *autoritate mai mare, nu pentru că activitatea lor ar fi „ mai importantă " sau „ mai serioasă " decât cea a copiilor.*

Dar ce greşeli suntem tentaţi să facem mai frecvent, atunci când vedem copiii jucându-se?

- **„Jocul este doar o modalitate prin care copilul îşi ocupă timpul".** Trebuie
ştiut însă că timpul petrecut de copil jucându-se nu este timp pierdut, ci timp câştigat,
în funcţie de natura jocului, copilul:

- îşi poate forma unele *abilităţi fizice* (manipularea unor obiecte, menţinerea
echilibrului, alergare, căţărat etc);
- îşi dezvoltă *gândirea,* în special capacităţile de analiză şi sinteză, de observare a realităţii înconjurătoare, într-un mod organizat, sistematic (clasificarea obiectelor după însuşiri comune, sesizarea deosebirilor dintre ele etc), de a generaliza sau particulariza etc;
- îşi îmbogăţeşte *volumul cunoştinţelor* despre lumea înconjurătoare;
- îşi dezvoltă *limbajul,* atât din punctul de vedere al formei de exprimare (topică,
structură), cât şi din punctul de vedere al conţinutului (vocabular);
- îşi dezvoltă *imaginaţia* în special prin intermediul jocurilor

de creaţie (pe care
le vom detalia în cele ce urmează);
- poate învăţa lucruri noi despre *relaţiile sociale,* despre cum
ar fi bine şi cum
nu ar fi indicat să se comporte cu oamenii;
- îşi formează *trăsături pozitive de caracter* (perseverenţă, curaj,
spirit de iniţiativă
etc).

Trebuie menţionat faptul că nu toate jocurile reprezintă activităţi constructive!

- „Un elev trebuie să înveţe, nu să se joace". Din păcate, pentru mulţi adulţi, jocul reprezintă o activitate „puerilă", „neserioasă", care ar împiedica procesul de maturizare al copilului lor. Trebuie avut însă în vedere că această formă de activitate provoacă o deosebită plăcere. Nimeni nu trebuie să recompenseze copilul pentru că se joacă, deoarece jocul reprezintă în sine o răsplată. *Acest lucru este foarte important deoarece se ştie că orice individ învaţă mai bine atunci când îi face plăcere forma de activitate pe care o desfăşoară, orice persoană are o productivitate mai mare la lucru atunci când face ceva cu plăcere.*

Deci, ceea ce învaţă copilul prin joc, reţine mult mai bine şi se întipăreşte pentru mai mult timp decât dacă ar învăţa din obligaţie. De aceea, în activităţile de învăţare pe care le desfăşoară copiii la şcoală e preferabil să se utilizeze cât mai multe jocuri didactice.

- „N-are rost să-i mai cumpăr jucării, că pe toate le strică". E bine de ştiut că un băiat care dezmembrează maşinuţele pe care tocmai le-a primit în dar sau o fată care scoate hainele unei păpuşi noi, nu face acest lucru pentru a le face în ciudă părinţilor, ci o face de cele mai multe ori din curiozitate. Prin urmare, uneori este total nepotrivită atitudinea părintelui: *„Tu strici tot ce-ţi cumpăr! îţi baţi joc de munca mea!".*

Pe de altă parte, s-a constatat că uneori părinţii le cumpără copiilor jucării fără a se preocupa dacă copilul îşi doreşte neapărat acea jucărie sau dacă poate aprecia la adevărata lui valoare gestul făcut de către părinte. De aceea, e bine să evităm să-i facem copilului exagerat de multe daruri, dacă dorim ca acesta să aibă grijă de ele.

De asemenea, dacă dorim ca el să se bucure de jucăriile primite cadou, e bine ca ele să fie oferite cu ocazii speciale, prin care să-1 „premieze" pentru un motiv *clar explicat (zi de naştere, câştigarea unui concurs, o faptă bună).* In consecinţă, e contraindicat ca primirea de către copil a cadourilor să se

transforme într-o obişnuinţă.

În concluzie, jocul are un rol fundamental în dezvoltarea armonioasă a copilului, în special prin intermediul jocurilor de creaţie, copilul îşi poate dezvolta *imaginaţia,* proces psihic complex care are o importanţă foarte mare în dezvoltarea capacităţii de cunoaştere. Orice om normal posedă imaginaţie; putem spune însă despre un copil că are o imaginaţie mai bogată sau mai săracă (mai puţin dezvoltată).

Jocurile de creaţie (Ozunu D., 1995) pot avea *subiecte din viata cotidiană* (de-a familia, de-a şcoala), *subiecte din poveşti, din filme artistice ori desene animate*
(Robocop, Scooby-Doo) sau pot fi *jocuri de construcţie* (din cuburi). Toate aceste jocuri permit copiilor să intre în lumea personajelor pe care le interpretează, să aibă

atitudini, sentimente similare cu ale personajelor respective, să gândească din perspectiva acestora, să anticipeze anumite activităţi şi chiar să joace diferite roluri în acelaşi timp.

Copilul îşi poate construi astfel un univers prin intermediul căruia să aibă acces la normele şi valorile promovate de societate, care să constituie o punte de legătură între lumea sa interioară şi lumea înconjurătoare. Prin intermediul jocului, copilul se poate exprima cel mai bine, aşa cum nu poate să o facă prin cuvinte, *cu condiţia să-l* ***remarce şi să-l înţeleagă cineva.***

5. PERSONALITATEA

Există întipărite în limbajul uzual expresii de genul *„este un om fără personalitate"* sau *„are o personalitate puternică"*", prin care se încearcă în câteva cuvinte caracterizarea unei persoane.

Dar ce desemnează noţiunea de personalitate? Putem spune că unii au, ***iar*** *alţii n-au personalitate? Putem ierarhiza oamenii în funcţie de cât de puternică le este personalitatea ?*

Personalitatea *(în limba latină* ***persana*** *= mască, personaj, rol)* se poate defini succint ca fiind un ansamblu de trăsături unice, relativ constante, ale felului în care gândim, simţim şi ne comportăm. Altfel spus, personalitatea include elementele esenţiale, definitorii prin care o persoană se distinge de cele din jurul său, rolul pe care îl joacă cel mai frecvent pe scena vieţii sociale şi private.

Putem spune despre ***o*** *persoană că este disciplinată, nesigură, autocritică, sociabilă,* ***cicălitoare*** *etc. Se poate întâmpla ca toate aceste trăsături să i se potrivească în acelaşi timp sau pot ieşi în evidenţă în contexte diferite. Iar, atunci, care dintre acestea o caracterizează* ***cel*** *mai bine?*

Atunci când încercăm să caracterizăm pe cineva, trebuie să ne asigurăm că acea trăsătură se manifestă relativ *constant* în orice context. Aceasta se întâmplă când, de pildă, atât părinţii, cât şi învăţătoarea, colegii de şcoală sau prietenii spun despre un copil cam acelaşi lucru.

De exemplu, atunci când zicem „Alina este timidă ", e bine să ştim că afirmaţia noastră se bazează pe observaţii realizate din mai multe perspective. Dacă Alina este timidă acasă, în schimb ***la*** *şcoală sau la joacă se dovedeşte* ***a fi foarte*** *comunicativă, sociabilă, atunci probabil că acasă nu beneficiază de un climat care să îi permită* ***să*** *se poată exprima suficient de bine.*

***Prin** urmare, Alina nu este timidă ci se comportă cu timiditate în anumite contexte. Ea poate fi, în schimb, tot timpul (în orice context) amabilă, egoistă sau harnică.*

După ce am înţeles la ce se referă noţiunea de personalitate, este evident faptul că fiecare dintre noi are personalitatea proprie. Prin urmare, nu există oameni fără personalitate. Putem eventual să spunem că unii au trăsături de personalitate mai mult sau mai puţin exprimate.

În schimb, dacă dorim să clasificăm oamenii în funcţie de personalitatea lor, trebuie să cunoaştem **dimensiunile personalităţii** şi anume *temperamentul, caracterul şi aptitudinile.*

5.1. TEMPERAMENTUL

Dintre toate dimensiunile personalităţii, *temperamentul* este cea mai accesibilă şi uşor de identificat, deoarece ne oferă informaţii în legătură cu *cantitatea de energie de care dispune o persoană.*

*Astfel, în funcţie de temperamentul pe care îl are, un copil poate fi mai **liniştit,** retras, calm, echilibrat sau dimpotrivă poate fi energic, agitat, impulsiv.* Aceste trăsături pot fi vizibile atât în mişcări, cât şi în vorbire sau gândire.

Clasificarea temperamentelor se face în funcţie de gradul de *stabilitate/ instabilitate emoţională* şi gradul de *extravertire /introvertire* (orientare predominantă înspre lumea exterioară sau spre cea interioară). Astfel, din îmbinarea celor doi parametri, rezultă 4 tipuri temperamentale fundamentale (Radu 1., 1991, Littauer R, 1999):

a. melancolicul *(instabil* *şi* *introvertit)*

Verbul care îl defineşte: A GÂNDI.

Acest tip temperamental e considerat ca aparţinând geniilor. Instabilitatea îi face să fie mereu nemulţumiţi, să reia acţiunile, devenind *perfecţionişti.* Ei sunt foarte *analitici,* nu se mulţumesc cu „ambalajul", ci caută „miezul" problemei cu care se confruntă.

Melancolicii au foarte multă *răbdare,* fiind în stare să facă munci pe care unii le-ar considera plictisitoare (de migală), dacă prevăd un rezultat concret în viitor. In general, sunt retraşi în sine, preferă să lucreze *individual,* deoarece consideră că munca în echipă antrenează după sine discuţii, care nu fac altceva decât să încetinească ritmul de lucru. Pentru ei *seriozitatea* şi *decenţa* reprezintă calităţi cu care se mândresc, în timp ce pentru alţii aceste trăsături reprezintă defecte. Din această cauză, se întâmplă ca *sobrietatea* de care dau dovadă să fie considerată *plictisitoare* de către sangvinici sau de către

colerici.

Melancolicii gândesc foarte ***ordonat, precis,*** **sunt** înclinaţi să catalogheze, să clasifice să alcătuiască *scheme.* De asemenea, pot fi extrem de ***atenţi la*** *detalii* **şi** îşi fixează ***standarde aproape de perfecţiune,*** şi-i aleg prietenii cu multă precauţie. Insă, odată ce şi-au ales un prieten, ei sunt în stare să manifeste faţă de el ***sentimente de lungă durată.*** **în** plus, ***sensibilitatea*** crescută a melancolicilor îi face să fie foarte ***atenţi la nevoile celorlalţi*** şi să manifeste o mare capacitate ***empatică.***

Pe de altă parte, melancolicii au o ***capacitate de lucru redusă*** în condiţii de suprasolicitare şi sunt în *general* ***puternic afectaţi de insuccese*** (se descurajează). ***Ritmul*** acţiunilor, gândurilor sau al cuvintelor este ***foarte lent,*** fapt care îi va dezavantaja în condiţii de competiţie şi îi va determina să se ***închidă în sine*** (să se refugieze în imaginar).

Melancolicii sunt, în general, înclinaţi spre ***pesimism,*** prevăzând „probleme" înainte ca acestea să apară. Le face plăcere să se ***lamenteze,*** aşteptând să fie compătimiţi.

b. flegmaticul ***(stabil şi introvertit)***

Verbul care îl defineşte: A LINIŞTI

Temperamentul flegmatic se caracterizează prin ***stabilitate*** şi ***echilibru.*** Persoanele care se înscriu în această categorie, sunt firi puternice, au multă încredere în sine, încât manifestă multă ***toleranţă*** faţă de ceea ce se întâmplă înjur, dând impresia că nimic nu îi deranjează. Au multă ***răbdare,*** manifestă ***siguranţă*** în tot ceea ce fac şi dau dovadă de o ***mare capacitate de muncă.***

Asemeni melancolicilor, flegmaticii sunt foarte ***conştiincioşi*** şi *serioşi,* petrecând mult timp în ***singurătate.*** **Ei** sunt ***buni ascultători, discreţi, inofensivi,*** având mari calităţi de ***mediatori*** în rezolvarea conflictelor.

Faptul că nu au aspiraţii foarte înalte, îi face să se ***mulţumească cu puţin*** şi să ***nu fie orgolioşi.*** Echilibrul emoţional le permite să aibă ***sentimente durabile*** care cu greu se schimbă în timp.

Din cauza ***ritmului lent*** **de** lucru şi ***apatiei*** pe care o degajă, flegmaticii pot fi consideraţi ***leneşi*** şi ***dezinteresaţi.*** **Pe** ei pare că ***nu îi entuziasmează nimic*** şi te lasă să înţelegi că de fapt *„nimic nu e nou sub soare".*

Flegmaticilor ***nu*** le place să-şi asume ***responsabilitatea,*** ***nu*** le place să fie ***în centrul atenţiei*** deoarece ***nu*** au nevoie de ***aprecierea*** celor din jur. De obicei ei sunt ***împotriva schimbărilor,*** manifestând ***încăpăţânare, rigiditate*** şi ***înclinaţie spre rutină.***

c. sangvinicul *(stabil şi extravertit)*

Verbul care îl defineşte: A **VORBI**

Sangvinicii sunt persoane foarte *sociabile, populare,* care îşi fac simţită prezenţa de îndată ce intră într-o colectivitate. De altfel, ei adoră să fie admiraţi, simţindu-se minunat în mijlocul mulţimii, atunci când au toate privirile aţintite asupra lor.

Le place tot ceea ce este *nou, inedit,* de aceea apariţia situaţiilor nemaiîntâlnite până atunci *îi stimulează,* îi face să se simtă *provocaţi.* Sangvinicii au o mare abilitate de a face cunoştinţă rapid cu persoane necunoscute, iar după câteva momente petrecute împreună, îţi lasă impresia că se cunosc de o veşnicie.

Spre deosebire de flegmatici, ei au un *ritm alert* manifestat atât activităţile pe care le iniţiază, cât şi în vorbire şi gândire. Ei îşi *etalează repede posibilităţile* şi *trec cu uşurinţă peste insuccese.* Mai mult decât atât, sangvinicii au talentul de a transforma munca în distracţie, degajând optimism şi înveselind viaţa celor care îi înconjoară. Ei sunt foarte *energici* şi *entuziaşti* aproape de orice „nimic". Le place să exagereze atunci când povestesc, aducând în acest fel un plus de culoare şi vitalitate conversaţiei.

Pe de altă parte, sangvinicii sunt persoane pe care *nu întodeauna te poţi baza* (aşa cum te poţi baza pe flegmatici sau pe melancolici). Promit cu uşurinţă şi se angajează de multe ori în diferite activităţi, *dar rareori se ţin de promisiune.* De multe ori ei doar *vorbesc,* nu *fac.* Uşurinţa cu care abordează viaţa, îi face să fie consideraţi *imaturi.*

Sangvinicii nu au nevoie de prieteni adevăraţi, ci mai degrabă de *admiratori.* De aceea, se poate întâmpla să constatăm că pentru ei sunt *mai importante nevoile celorlalţi,* decât cele ale familiei sau ale prietenilor. în plus, faptul că ei se pun întotdeauna în mijlocul evenimentelor, îi face să *nu fie disponibili pentru a asculta necazul cuiva,* să nu aibă răbdare pentru problemele celorlalţi şi să nu se implice în nici o situaţie tragică. Faptul că trec cu uşurinţă peste problemele care apar, le diminuează foarte mult spiritul autocritic, ei considerându-se aproape fără defecte.

Dacă viaţa afectivă a sangvinicilor este dominată de trăiri emoţionale puternice, *sentimentele* pe care ei le au faţă de anumite persoane sunt *superficiale,* deoarece simt întotdeauna nevoia de variaţie.

d. colericul *(instabil şi extravertit)*

Verbul care îl defineşte: A FACE

Temperamentul coleric este temperamentul *liderilor,* al *oamenilor de acţiune.* Pentru persoanele cu acest temperament nu se pune problema *dacă* îşi vor atinge scopul, ci *când* se va întâmpla aceasta. Colericii sunt foarte *ambiţioşi, orgolioşi* şi *puternic orientaţi spre scop;* de multe ori, pentru ei *nu*

contează mijloacele prin care îşi ating ceea ce şi-au propus atâta timp cât vor fi *câştigători.*

Colericii sunt foarte *impulsivi, energici, agitaţi,* manifestând totodată mult *curaj* atunci când se pune problema asumării de riscuri. Pot lua *decizii eficiente şi prompte*

în cazuri de criză, **pot *rezolva problemele* apărute şi pot** să ***economisească timp.*** Le face plăcere atunci când li se opune rezistenţă şi savurează situaţiile combatante cu cea mai mare plăcere. De aceea, ei sunt *născuţi pentru competiţii.*

Din cauză că sunt *firi instabile,* colericii resimt în permanenţă nevoia de schimbare; ei sunt *optimişti, creativi, eficienţi* în activitate, interesaţi de tot ceea ce e nou, inedit.

Trăiesc atât de intens prezentul încât, pentru colerici nu contează foarte mult faptul că cineva ar putea suferi de pe urma acţiunilor lor, de aceea ei *riscă să rămână fără prieteni;* relaţiile pe care ei le consideră a fi de „prietenie" sunt în realitate doar relaţii profesionale, „de afaceri". Potenţiala lipsă de popularitate a colericilor mai **rezultă şi din stilul despotic de a conduce,** din **faptul *că foarte rar îşi asumă vina („Eu am dreptatel")* şi că *nu acceptă sfaturi.***

Colericii sunt ***dependenţi de muncă*** *(„candidaţi la infarct")* şi îi presează pe ceilalţi să fie ca şi ei. ***Nu au răbdare, capacitatea empatică este foarte scăzută*** şi din această cauză uneori sunt consideraţi ca fiind *duri, „bădărani".* Totodată, ei sunt ***incapabili de a realiza munci de migală* şi *se plictisesc*** repede de ceea ce fac.

Asemeni sangvinicilor, colericii au trăiri emoţionale puternice, dar care *nu durează prea mult în timp.* Aceste explozii emoţionale sunt alternate cu *perioadă de delăsare,* de inactivitate (dovadă a instabilităţii). În plus. colericii au o înclinaţie deosebită spre ***dramatizări, exagerări,*** spre ***declanşarea stărilor de alarmă.***

*Exerciţiu: Cărei categorii temperamentale aparţineţi? Dar soţul/soţia? Dar copilul d-voastră**?***

Pentru o mai bună înţelegere a persoanelor din perspectiva categoriei temperamentale căreia îi aparţin, sunt necesare câteva precizări:

- **nu există tipuri temperamentale pure.** Atunci când aţi încercat să faceţi
exerciţiul de mai sus, cu siguranţă că aţi întâmpinat dificultăţi, deoarece, probabil,
aţi întâlnit la o persoană, trăsături care se potrivesc mai multor tipuri temperamentale.

Prin urmare, putem regăsi în structura personalităţii unui coleric şi trăsături specifice sangvinicului (echilibru emoţional sau capacitate de lucru îndelungată).

- nu există **temperamente bune sau rele.** Chiar dacă ne-ar plăcea să avem un
copil mai sociabil, mai descurcăreţ, mai autonom ***(deci** să aibă trăsături specifice*

temperamentului sangvinic), pe când el în realitate este mai retras, lipsit de iniţiativă,
fricos sau, cum frecvent se foloseşte expresia, „mai bleg" *(temperament melancolic),*
nu avem de ce să fim nemulţumiţi.

De exemplu, deşi melancolicul are trăsături care îl dezavantajează (capacitate redusă de lucru în condiţii de suprasolicitare, sensibilitate crescută etc), în schimb posedă ***o*** *capacitate de autocunoaştere mai mare decât colericul sau sangvinicul (care sunt mai superficiali în ceea ce fac şi în ceea ce priveşte curu>aşterea propriei persoane).*

*De asemenea, melancolicii sunt mai atenţi la detalii decât colericii sau sangvinicii, iar, atunci când îndeplinesc **o** sarcină, deşi au un ritm de lucru mai lent, produsul final va fi mai reuşit decât al celorlalţi; ei sunt perfecţionişti şi rareori se întâmplă să facă vreo greşeală (datorită numeroaselor verificări). în plus, **o** dată ce i-ai câştigat încrederea unui melancolic, îl poţi considera o persoană pe care te poţi baza, fidelă şi ale cărei sentimente durează în timp.*

- **temperamentele nu se schimbă.** La naştere, fiecare dintre noi dobândim anumite trăsături temperamentale, care nu se modifică pe parcursul vieţii. Temperamentul este o latură a personalităţii, asupra căreia cu greu se poate interveni prin educaţie.

Rareori un sangvinic ar putea fi învăţat să devină la fel de meticulos ca şi un melancolic.

Prin urmare, fiecare temperament are avantajele şi dezavantajele sale, părţile sale bune şi pe cele mai puţin bune. Datoria oricărui părinte, educator sau adult responsabil de educaţia copilului, este să îi identifice calităţile şi să îi formuleze sarcini de lucru *în* ***funcţie de posibilităţile reale, nu în funcţie de ceea ce îşi doreşte el, adultul.***

De exemplu, este total nefiresc să îi cerem unui elev flegmatic să lucreze în acelaşi ritm cu colegul său de clasă, care are un temperament coleric.

5.2. **CARACTERUL**

Dacă temperamentul constituie dimensiunea dinamico-energeţică a personalităţii, ***caracterul,*** în schimb, creionează ***profilul psihomoral al individului*** (Radu I., 1991).

Astfel, din punctul de vedere al caracterului, putem spune despre un copil că este onest, modest, altruist ş.a.m.d. sau dimpotrivă, mincinos, lăudăros, egoist etc.

Problema moralităţii este una dintre cele mai controversate şi mai vechi probleme legate de personalitatea indivizilor. Practic, putem afirma că unul dintre *criteriile* majore după care erau împărţiţi oamenii, încă din cele mai vechi timpuri (cu mult înainte ca psihologia să fie consacrată ca ştiinţă), era ***caracterul*** acestora *(„Jyuni"* sau *„răi").*

Ulterior, cercetările pe tema caracterului au scos în evidenţă anumite aspecte pe care le vom prezenta în cele ce urmează.

Când vorbim despre caracterul unei persoane, trebuie să avem în vedere două aspecte fundamentale:

- ceea ce gândeşte şi simte faţă de cineva sau de ceva ***(atitudinea*** *pe care* ***o*** *are,*

*poziţia pe care **o** adoptă);*

- ceea ce face într-o anumită situaţie ***(comportamentul** manifestat).*

Cu alte cuvinte, trebuie făcută diferenţa între ***conştiinţa morală*** a individului şi *conduita sa morală.* Una se referă la sistemul de atitudini, valori, convingeri, deci

la ceea ce cunoaşte copilul ca fiind bine, rău, frumos, urât ş.a.m.d., iar cealaltă, la modul în care pune în aplicare aceste cunoştinţe.

Dar cum se formează cele două componente ale profilului moral? Din ce sunt alcătuite acestea? Cum putem să le modificăm?

a.Educarea **conştiinţei morale** se realizează în două etape distincte, care
evoluează simultan, completându-se reciproc: formarea *cunoştinţelor morale* (reguli
de comportament moral, noţiuni de moralitate) şi a *sentimentelor* morale. Cu alte
cuvinte, ceea **ce ştie** şi ceea **ce simte** individul că este moral.

Uneori se întâmplă ca un copil să ***ştie că*** *nu e bine ca, de exemplu, să fure, însă nu simte acest lucru; în acest caz, ne putem aştepta de la el ca, atunci când va fi sigur că nu îşi va da seama nimeni de fapta sa, nu va ezita să fure.*

Se poate însă întâmpla să ***simtă*** *că nu e bine să spui minciuni, însă nu* ***ştie*** *sau nu poate* ***să*** *ofere o justificare acestui sentiment. In acest caz, dacă cineva îi va oferi o justificare plauzibilă în favoarea minciunii, probabil el o va crede.*

Prin urmare, pentru ca un copil să poată avea o *conştiinţă* morală, trebuie să ne asigurăm că *ştie* şi că ***simte*** ceea ce e moral sau imoral.

b.Formarea **conduitei morale.** Conduita morală nu reprezintă altceva decât o
serie de *obişnuinţe* şi *deprinderi* comportamentale, pe care copilul şi le însuşeşte
prin *exerciţii.*

A-l învăţa pe copil să fie politicos presupune ca de fiecare dată când situaţia o cere, el să se comporte adecvat, nu doar cu anumite prilejuri.

Se *întâlneşte frecvent atitudinea unor părinţi care, atunci când copilul spune o prostie în public, îl ceartă: „ De câte ori ţi-am zis că nu e frumos să vorbeşti aşa ? ". Uneori copilul mai primeşte şi* ***o*** *palmă.*

Să fie oare vina copilului în întregime? Oare nu e vorba de ***o*** *deprindere de exprimare pe care copilul* ***şi-a format-o*** *în timp? Oare acel copil ar vorbi aşa dacă nu i s-ar atrage atenţia doar în public („ unde* ***ne face*** *de ruşine "), ci şi acasă ?*

Prin urmare e bine de reţinut că o deprindere se consolidează **numai prin exerciţii** făcute în mod **consecvent.**

Deci, dacă dorim să formăm unui copil anumite trăsături de caracter, este necesar să avem în vedere în egală măsură ceea

ce *simte,* ce *gândeşte* şi *ce face* acesta.

5.3. **APTITUDINILE**

„Copilul meu este atât de priceput la... încât nu mai are nevoie să... " Probabil nu o dată ni s-a întâmplat să auzim fraze de genul celei de mai sus, venite de la nişte părinţi foarte mândri de aptitudinile copiilor lor.

Cât de adevărate sunt ele ? Ce sunt aptitudinile ? Ce este important să ştim despre aptitudini?

Chiar dacă fiecare părinte şi-ar dori un copil care să devină un muzician apreciat, să obţină centura neagră la judo, să vorbească fluent opt limbi străine, să devină inventatorul sistemului de funcţionare al navelor transgalactice şi să aibă cunoştinţe impresionante în medicină, este greu să ne imaginăm că toate aceste vise i se vor împlini. Şi aceasta deoarece *specializarea* într-un domeniu solicită foarte multă ***muncă, timp*** **şi** ***talent.*** **Prin urmare, nu** există copii *„preapricepuţi ca să...*" Putem însă afirma că unii copii manifestă *aptitudini* într-un anumit domeniu de activitate, în timp ce alţii se remarcă în alt domeniu.

Pe scurt, *aptitudinea* se defineşte ca fiind o însuşire sau un complex de însuşiri psihice sau fizice care asigură *succesul, reuşita* într-o activitate (Radu I., 1991).

Pentru a înţelege mai bine rolul pe care îl au aptitudinile în formarea personalităţii copilului, considerăm necesare câteva precizări:

- nu este suficient ca un copil să aibă înclinaţie spre un domeniu pentru a-i fi asigurată performanţa, la fel cum nici nu este indicat ca, de la primele succese obţinute de copil, părintele său să nu-şi mai facă griji şi să se mândrească: *„Cepotenţial are copilul meul"* Ca să ajungă la performanţă, copilul trebuie să depună foarte mult *efort* şi să aloce *timp* pentru cultivarea aptitudinilor pe care le are.

De aceea, nu este indicat să încărcăm programul copilului cu prea multe activităţi, deoarece, atunci când va ajunge la o vârstă adultă, pentru a fi un bun profesionist, va trebui să aleagă doar una sau două dintre domeniile de activitate anterioare;

- unele aptitudini apar foarte târziu, în perioada adolescenţei sau chiar la vârsta adultă. Acest fenomen se explică prin faptul că unele meserii încă nu sunt accesibile înţelegerii la vârste fragede sau prin faptul că unele meserii încă nu s-au inventat.

De exemplu, părinţii informaticienilor de astăzi, cu greu şi-ar fi putut imagina acum câteva decenii ce meserie vor avea copiii lor;

- nu e bine să îl forţăm pe copil să devină ceea ce nu poate. Totuşi există cazuri de părinţi care îşi propun cu înverşunare să facă din copiii lor

vedete sau specialişti
într-un domeniu în care aceştia nu manifestă prea mari înclinaţii.

Putem asista la situaţii în care părinţii insistă să îşi trimită copiii la profesori de pian, de canto sau la dansuri populare din cauză că „sunt la modă" sau din cauză că acestea reprezintă obiective pe care ei nu ***le-au*** *realizat la vremea lor.*

Astfel, în loc să fie încurajaţi să îşi urmeze propriul vis şi să îşi dezvolte propriile aptitudini, unii copii se văd nevoiţi să urmeze visul nerealizat al părinţilor.

Prin urmare, o bună cunoaştere a copilului implică nu doar *descoperirea* aptitudinilor sale, ci şi *cultivarea* acestora.

PARTEA A TREIA

Copiii pot avea temperamente sau aptitudini diferite, pot fi dotaţi de la naştere cu o memorie strălucită sau cu o inteligenţă ieşită din comun, însă ei *nu* se nasc *mincinoşi, timizi, neascultători, obraznici, chiulangii, leneşi* etc. Aceste trăsături sunt dobândite pe parcursul vieţii, fiind determinate în special de influenţa pe care o au asupra lor *părinţii* şi *mediul în* care trăiesc. Prin urmare, felul în care părintele îşi asumă responsabilitatea de a fi părinte, se răsfrânge asupra comportamentului copilului într-o *foarte mare măsură.*

De aceea, considerăm util ca în această a treia parte a lucrării să punem în discuţie *câteva* PROBLEME cu care se confruntă părintele şi a căror rezolvare depinde în mare parte de el. Aspectele prezentate în acest capitol au intenţia de a releva câteva *idei generale*, de bază, care credem că ar fi indicat să fie cunoscute de către orice părinte. Aceste aspecte constituie însă subiecte care au fost şi pot fi tratate în sute, chiar mii de pagini, fără a avea pretenţia de a le epuiza.

După analizarea câtorva dintre situaţiile-problemă cu care se confruntă părinţii, în capitolul al doilea al acestei părţi vom prezenta câteva dintre cele mai des utilizate METODE DE MODIFICARE A COMPORTAMENTULUI. Cu ajutorul acestora, sperăm ca părintele (după ce va parcurge capitolul), să-şi poată rezolva singur unele probleme cu care se confruntă şi să amelioreze relaţia pe care o are cu copilul (copiii) său (săi).

E necesar să menţionăm că metodele prezentate nu reprezintă „soluţia miraculoasă" pe care unii dintre părinţi o aşteaptă pentru a le rezolva problemele. De fapt, o asemenea soluţie universal valabilă nici *nu există,* deoarece fiecare situaţie este *originală,* acest lucru datorându-se particularităţilor specifice fiecărui factor prezentat în „Partea întâi" a lucrării.

De asemenea, considerăm util de menţionat faptul că aplicarea metodelor prezentate poate să nu ducă la rezultatele scontate sau poate să creeze alte inconveniente. Acest fenomen poate apărea nu din cauză că metodele nu au fost bune, ci pentru că există posibilitatea ca acela care le-a aplicat să fi neglijat anumite aspecte aparent neesenţiale. De aceea, înainte de aplicarea lor, este recomandat să-i fie cerut sfatul unui specialist.

I. SITUAŢII-PROBLEMĂ

Fiecare părinte se confruntă cu probleme diverse, a căror rezolvare devine de multe ori foarte dificilă. Deoarece nu toate situaţiile îi interesează în egală măsură pe toţi cititorii, am decis ca în acest capitol să prezentăm ***în linii mari*** doar ***câteva*** dintre ele.

1. VIOLENŢA ÎN ŞCOALĂ

Probabil mai mult decât oricând, în zilele noastre suntem martori la numeroase manifestări violente care au loc pe stradă, în instituţii publice sau în diverse alte locuri. Acest fenomen a dobândit amploare şi în şcoli astfel încât deseori părintele poate auzi cum copilul său a agresat sau a fost agresat de un alt coleg, cum a asistat la o confruntare în curtea şcolii sau cum a participat la o dispută împreună cu ceilalţi colegi ai săi.

Atunci când apar aceste situaţii, părintele încearcă să găsească o explicaţie care să justifice faptele petrecute, însă, de cele mai multe ori, ajunge la concluzia că *ei* sunt de vină sau că "***unii copii sunt răi de la naştere*** *".*

Cât de valoroasă este această afirmaţie din punct de vedere ştiinţific? Ce se cunoaşte despre agresivitate? De ce apar aceste manifestări la copii?

Cu toate că unele cercetări genetice arată că pot exista persoane care să fie predispuse spre violenţă mai mult decât altele, ***majoritatea*** studiilor subliniază că actele agresive sunt influenţate de ***mediul*** în care indivizii îşi desfăşoară activitatea şi de *educaţia* pe care o primesc.

La sfârşitul anilor ' 30, Dollard şi Miller au formulat ştiinţific ipoteza conform căreia între frustrare şi agresivitate există o legătură foarte strânsă. Astfel, ***frustrarea*** *(= situaţie în care individul este împiedicat să obţină ceva care îi provoacă plăcere)* generează o stare de nemulţumire care îl împinge pe copil să se manifeste agresiv (spre exemplu excluderea lui dintr-o echipă, primirea unei note mai mici decât s-ar fi aşteptat, interzicerea accesului la jucăria preferată, limitarea libertăţii de mişcare etc.).

Această teorie ne ajută să ne explicăm de ce, de exemplu, după ce au petrecut mult timp în casă sau în sala de clasă, unii copii ies afară trântind uşile, urlând, lovind, agăţând tot ce le iese în cale etc.

O ipoteză care vine în întâmpinarea celei de mai sus, a fost emisă de Berkovitz (1993). El declara că legătura dintre

frustrare şi agresivitate este valabilă doar atunci

când frustrarea produce o ***reacţie emoţională puternică,*** iar ***contextul* şi *obiectele***
care se află înjur favorizează apariţia comportamentelor violente.

Deci, atunci când copiii se joacă într-un mediu în care există obiecte percepute ca fiind „periculoase" (cuţite, pistoale cu bile etc), există mai mari şanse pentru apariţia conflictelor.

Pe de altă parte, Albert Bandura a elaborat o teorie conform căreia agresivitatea este un *comportament învăţat.* El susţine că indivizii care se manifestă violent nu fac altceva decât să imite modelele pe care le consideră a fi semnificative („importante").

*Astfel, copiii se pot manifesta violent pentru că aşa au **văzut că fac persoanele** pe care le admiră (colegii de şcoală, prietenii de la bloc, părinţii, personajele de la T.V.etc).*

Totuşi, unii părinţi sunt nedumeriţi de faptul că, în ciuda armoniei existente în familia lor, în ciuda absenţei conflictelor, copiii lor se manifestă violent. De ce oare?

*Pentru ca un copil să se comporte asemeni părinţilor, aceştia trebuie **să** devină **modele veritabile** pentru copil, să fie admiraţi de către acesta, să fie persoane însemnate pentru el**.** Rolul părintelui este cu atât mai dificil cu cât părintele concurează uneori, ca model, cu personaje de la T.V., înzestrate cu puteri supranaturale.*

Semnificaţia modelelor pe care le urmează copilul ne ajută să ne explicăm influenţa diferită de la un copil la altul, pe care o are televiziunea: copiii care beneficiază de modele pozitive în familie, nu mai au nevoie să le caute pe ecranul televizorului.

Alte cauze care pot sta la baza apariţiei comportamentului violent, mai pot fi *mediul fizic imediat* (temperatură ridicată, zgomot, aglomeraţie, poluare, trafic intens), ***dezinhibitorii*** **(alcoolul, drogurile),** ***prezenţa unor potenţiale victime*** **(copii** a **căror** mimică trădează frica) etc.

Deci, în general, violenţa care apare printre elevi *nu* se datorează faptului că unii sunt *mai agresivi din naştere* decât alţii. Manifestările pot lua naştere ca urmare a frustrărilor resimţite de către copii, a contextului în care trăiesc, a modelelor pe care le urmează etc.

Prin urmare, părintele joacă un rol foarte important în educarea copilului încât să-l deprindă să poată face faţă conflictelor în mod paşnic.

2. TIMIDITATEA ŞI OBRĂZNICIA

2.1. TIMIDITATEA

Cadrele didactice întâlnesc frecvent cazuri de copii retraşi, care nu ţin să iasă în evidenţă, care nu vorbesc decât întrebaţi (şi atunci „cu o jumătate de gură"), a căror veşnică preocupare este „.să *nu greşească".*

Părinţii acestor copii sunt uneori mândri de „cuminţenia" copiilor lor, alteori sunt jenaţi pentru că îi consideră prea „moi", prea „blegi".

Este timiditatea ***o*** *calitate sau un defect?*

Unele persoane apreciază copiii timizi, considerând că manifestă respect, bun simţ, nu deranjează, nu întrerup conversaţiile etc. însă, probabil, puţine dintre acestea bănuiesc ce se poate ascunde în spatele timidităţii şi ce consecinţe poate avea această trăsătură, pe termen lung.

De obicei, copiii care se manifestă timid au o stimă pentru sine redusă, nu au încredere în forţele proprii şi sunt dominaţi de un puternic ***complex de inferioritate.*** Ei simt că *„întotdeauna ceilalţi au dreptate", „sentimentele mele nu contează"* şi că, dacă are loc un incident, acesta *se* ***întâmplă numai din vina lor.*** C.G. Jung (1997) remarca faptul că persoanele timide au pretenţia ascunsă de a fi apreciate şi recunoscute la adevărata lor valoare, au convingerea propriei competenţe rămase nedescoperite. Din această cauză, ele reacţionează la cel mai mic gest de dezaprobare.

Timiditatea mai poate reprezenta şi o formă mascată a tipului de ***personalitate*** *pasiv-agresivă* (Lelord C, Andre F., 1998). Aceasta se caracterizează printr-o stare de ***nemulţumire,*** un sentiment *de* ***frustrare*** şi o atitudine făţişă de ***critică*** la adresa părerilor celorlalţi. Personalităţile pasiv-agresive sunt ***dualiste,*** nu exprimă direct ceea ce simt. Aparent, ele acceptă deciziile şi par să nu fie deranjate de nimic, însă „pe la spate" tot timpul au ceva de comentat şi în loc să se antreneze într-o luptă deschisă, se mulţumesc să împingă în arenă alte persoane, mai naive. Personalităţile pasiv-agresive sunt asemeni unui vulcan, care poate la un moment dat izbucni, fără să te aştepţi şi fără să înţelegi din ce cauză.

Prin urmare, adultul care încurajează ***timiditatea*** la copilul său, riscă să-i cultive în acelaşi timp şi ***incapacitatea*** de a opune rezistenţă şi de a-şi exprima respectuos punctul de vedere atunci când nu este de acord cu anumite decizii, ***vulnerabilitatea*** şi ***sensibilitatea*** crescută la „săgeţile" trimise de ceilalţi, ***umilinţa*** şi acceptarea situaţiilor care îl defavorizează etc.

„Atunci, e mai bine să fie obraznic?" s-ar putea întreba unii.

2.2. OBRĂZNICIA

La polul opus timidităţii se află ***obrăznicia.*** Dacă, în general, majoritatea adulţilor implicaţi în educaţia copiilor nu sunt de acord cu această formă de comportament, totuşi există părinţi care o încurajează, uneori în mod indirect. Ei consideră că *„în viaţă trebuie să înveţi să te descurci cum poţi mai bine"* şi că *,Js/u trebuie să te laşi călcat în picioare"'.* De aceea, ei sunt de părere că "*Decât să stai cuminte în colţul tău, mai bine să fii* ***îndrăzneţ".***

Din păcate, graniţa dintre ***obrăznicie*** şi ***îndrăzneală*** este foarte fragilă, iar mulţi dintre copiii educaţi în acest spirit nu reuşesc să facă diferenţa între cele două moduri de comportare. Astfel, ei ajung să dezamăgească prin lipsa lor de compasiune, de înţelegere, de bun-simţ şi respect manifestate chiar faţă de propriii părinţi.

O dată cu trecerea timpului, aceşti copii vor avea tendinţa de a lua decizii fără să ţină cont de dorinţele sau de sentimentele celorlalţi. Prin felul lor de a se comporta, vor risca să jignească persoanele din jur, să nu accepte alte păreri, să îşi dezvolte o atitudine ostilă, ceea ce le va aduce prejudicii pe planul vieţii sociale.

Mai există cazuri de copii care manifestă obrăznicie în diferite contexte (de exemplu la şcoală), fapt care îi surprinde chiar şi pe părinţi lor *(„Vai, dar copilul meu nu este aşa!"*[6]*).* Uneori, părinţii acuză cadrele didactice: *‚Acasă nu a făcut niciodată aşa ceva! La şcoală a învăţat asta!"*

Este normal ca părintele să fie supărat atunci când aude că fiica sau fiul lui este „personajul negativ" al întâmplării de la şcoală, însă e bine să se gândească şi că, probabil schimbarea comportamentului acestuia se poate datora şi *lipsei de comunicare eficientă din familie* (din diferite cauze: frică, neîncredere, interesul scăzut al părinţilor etc.) sau *influenţei puternice* exercitate de către ceilalţi colegi de şcoală (ceea ce denotă o autonomie scăzută şi o stimă pentru sine redusă).

Aroganţa reprezintă o formă particulară a obrăzniciei şi, de cele mai multe ori, este determinată (asemeni timidităţii) de un *sentiment de inferioritate* cultivat în sufletul individului, de care acesta *rareori îşi dă seama.* Pentru a caracteriza acest fenomen, Jung (1997) a folosit expresia de „inflaţie psihică", prin care explica umplerea unui spaţiu ce nu ar putea fi acoperit în mod normal.

Astfel, putem înţelege motivul pentru care acei copii pe care i-am întâlnit şi i-am caracterizat drept obraznici, se comportau cu aroganţă; în spatele acestei atitudini, de fapt, se ascundea neîncrederea în forţele proprii.

Dar, atunci, cum este bine să îl educăm pentru a nu fi nici obraznic, nici timid?

2.3. ASERTIVITATEA

Soluţia de mijloc între timiditate şi obrăznicie o reprezintă învăţarea unui comportament şi a unui limbaj *asertiv* (Bedell R., Lennox S., 1997). Prin aceste forme de manifestare, copilul va învăţa *să facă afirmaţii exprimând ceea ce crede, ce simte şi ce doreşte, apărându-şi drepturile proprii şi respectând, în acelaşi timp, părerile altora.*

Astfel, pentru a se putea exprima asertiv, copilul va trebui să ia în considerare sentimentele, opiniile şi dorinţele interlocuitorului, să exprime ceea ce doreşte într-un mod direct, fără a acuza sau a jigni persoana cu care discută. Cu ajutorul limbajului asertiv, el va putea să decidă ce este şi ce nu este bine pentru el, va putea spune NU atunci când consideră că este

cazul, dar va avea grijă, în acelaşi timp, să respecte poziţia adoptată de celălalt.

(Vom reveni cu detalii asupra acestei probleme în subcapitolul referitor la „Comunicarea eficientă").

Prin urmare, se poate constata că părintele poartă o mare responsabilitate în ceea ce priveşte *timiditatea* sau *obrăznicia* de care dă dovadă copilul său. In funcţie de felul în care este educat în familie, copilul va reuşi să se poată exprima fără *„să greşească"* dar, în acelaşi timp, fără *„să se lase călcat în picioare".*

3. STRESUL ŞCOLAR

„ Nu mă mai stresa atâta! ", „ Vai ce zi stresantă am avut azi! ", „ Mă tot stresează copilul cu întrebările lui! "

Aceste expresii le auzim zi de zi. Ele fac parte din limbajul activ al adulţilor şi exprimă epuizarea, enervarea, irascibilitatea, starea de indispoziţie etc. însă, pe cât de normale ni se par atunci când le auzim spuse de către adulţi, pe atât de amuzante sau lipsite de sens ni se par când sunt exprimate de către un copil.

Ce înseamnă a fi stresat? De câte feluri este stresul? Cine „are voie" să fie stresat? E bine să stresăm copiii?

Aşa cum probabil mulţi dintre cititori cunosc, *stresul* reprezintă o *stare de încordare nervoasă* sau o *reacţie* care este declanşată de un anumit eveniment. în limbajul uzual, obişnuim să asociem noţiunea de „stres" cu cea de „indispoziţie", însă, probabil, puţini cunosc faptul că aceasta poate exprima:

- de o stare de activare, de tonifiere a organismului,
indispensabilă funcţionării
sale adecvate, care are drept consecinţă creşterea
performanţei *(eustres);*

sau

- o stare de supraîncărcare, tensionare, dezadaptare a
organismului, care are o
intensitate crescută şi care duce la scăderea performanţei
individului *(distres)* (Baban
A., 1998).

În cele ce urmează vom lua în discuţie influenţa distresului asupra performanţelor şcolare ale elevului.

Distresul poate apărea în anumite *situaţii particulare* (examene, concursuri sportive, în general evenimente care sunt percepute ca fiind importante) sau poate constitui o *trăsătură a personalităţii* individului *(„Copilul acela este veşnic stresatl").*

Dacă, în primul caz, acest tip de stres *(acut)* este firesc şi poate copleşi pe oricine, în a doua situaţie *(stresul cronic)* lucrurile sunt mai grave, iar părinţii ar trebui să ia măsuri pentru prevenirea, ameliorarea sau eliminarea stării respective.

Este noimal şi caracteristic speciei umane să îşi dorească să evolueze, să atingă noi obiective, să progreseze din ce în ce mai mult. Dar cu ce costuri?

Această întrebare este bine să fie formulată de către toţi

părinţii care aşteaptă foarte mult de la copiii lor şi le cer să realizeze în permanenţă activităţi solicitante.

Astfel, se pot întâlni cazuri de părinţi care, de fiecare dată când copilul lor a realizat o performanţă, se grăbesc să formuleze alte pretenţii, fără a-i da copilului ocazia să se bucure de reuşită.

De exemplu, au existat situaţii în care copilul a venit fericit la părinte şi i-a spus că a terminat de citit cartea pe care o avea ca temă însă, părintele, în loc să aprecieze cum se cuvine efortul depus, s-a grăbit să spună: „Acum, să îmi citeşti şi celelalte două cărţi de pe raft! "

E ca şi cum ar zice: "Ai învăţat limba engleză? Oh, dar asta nu e nimic! Să vedem dacă poţi să înveţi pakistaneza!"

În mod incontestabil, trebuie apreciat *interesul* şi *efortul* părinţilor care solicită ore suplimentare (meditaţii) pentru activitatea şcolară a copiilor lor, cu scopul ca aceştia să-şi poată dezvolta orizontul academic. Cu toate acestea, nu putem trece cu vederea numeroasele situaţii în care acest efort nu este încununat de succes, din cauza necunoaşterii capacităţii reale de efort de care dispune copilul şi a ignorării dorinţelor şi preocupărilor acestuia.

*Dacă un adult, întorcându-se de la locul de muncă, **ar** fi **pus** în situaţia de a presta aceeaşi activitate în mod suplimentar, la un moment dat aceasta ar duce la **suprasolicitare, epuizare, distres,** deci, implicit, la scăderea productivităţii.*

Dacă solicităm unui copil ca, după orele de la şcoală, pe lângă temele de casă ce trebuie efectuate până a doua zi, să mai participe la ore suplimentare (meditaţii), oare efectul nu va fi acelaşi?

„Sigur, vor zice unii, dar capacitatea de efort a copiilor este mai mare decât a adulţilor. în plus, acum trebuie să înveţe."

„Sigur, vom zicem noi, dar trebuie să avem în vedere dozarea efortului pentru a putea fi făcut în momentele cele mai importante ale vieţii, deoarece resursele energetice ale copiilor sunt şi ele limitate."

*Vi s-a întâmplat să întâlniţi vreodată juniori cu performanţe excepţionale în competiţiile sportive, însă pe care nu i-aţi mai **întâlnit** la seniori? Aţi cunoscut elevi premianţi pe tot parcursul vieţii de şcolar care au fost îndemnaţi de părinţi să ia numai note maxime la toate disciplinele, iar în momentul **în** care au*

Ore suplimentare

fost puşi în situaţia de a-şi continua studiile la nivel universitar au cedat, epuizaţi? Noi da.

4. MINCIUNA ŞI CHIULUL

4.1. MINCIUNA

Minciuna reprezintă un fenomen des întâlnit, care poate fi abordat din multe puncte de vedere. Insă, acest fenomen reprezintă o sursă de îngrijorare pentru părinţi abia începând cu vârsta primilor ani de şcoală, deoarece, până atunci, copilul trăieşte într-o lume în care fantezia se împleteşte cu realitatea.

De ce minte copilul? Cine îl învaţă? Cum poate fi „tratată" minciuna?

Considerăm că principalele cauze care îl determină pe copil să mintă sunt următoarele:

- climatul de ***neîncredere*** în care trăieşte copilul. *Dacă între copil şi persoanele apropiate nu are loc o* comunicare eficientă, *atunci în relaţia care se instalează poate apărea neîncrederea;*

- *frica.* Dacă familia îi solicită copilului mai mult decât poate el oferi, atunci acesta se va folosi de minciună pentru a ascunde unele fapte: „Să nu aud că vii acasă cu o notă mai mică decât şapte!". în consecinţă, când copilul va primi o notă mai mică decât şapte, părintele „nu va auzi".

- ***proasta impresie despre sine.*** Unii copii descoperă că denaturarea adevărului îi poate pune într-o lumină favorabilă sau le poate aduce anumite avantaje. De aceea, ei preferă să se „realizeze" pe plan imaginar, ignorând sau neglijând importanţa adevărului.

Prin urmare, înainte de a căuta soluţii pentru „tratarea minciunii", e bine ca părintele să stabilească un climat de încredere între membrii familiei, să elimine frica şi să îmbunătăţească imaginea proprie a copilului. După ce realizează toate acestea, s-ar putea să constate surprins că nu mai are ce „trata".

2.2. CHIULUL

O problemă cu care se confruntă părinţii în mod frecvent o constituie absenţele copiilor de la activităţile şcolare.

Care sunt cauzele care îi împing pe copii să chiulească de la ore? Cum poate fi oprit sau diminuat acest fenomen ?

E bine de ştiut că apariţia acestui fenomen reflectă un dezechilibru în relaţia familie - copil - şcoală. Prin urmare, atunci când cercetăm cauzele care contribuie la apariţia chiulului, trebuie să avem în vedere natura relaţiilor dintre aceşti factori.

Se ştie că, de obicei, elevii chiulesc în ***grup.*** Prin urmare, grupul de prieteni reprezintă un factor deosebit de important în apariţia acestui fenomen. Totuşi, se poate constata că

frecvenţa chiulului la vârsta şcolară mică este mult diminuată.

Acest lucru se poate explica, pe de o parte, prin faptul că în clasele mici grupul nu exercită o influenţă atât de mare, iar, pe de altă parte, prin aceea că modelul şi autoritatea cadrelor didactice impun o disciplină şi o responsabilitate de un nivel mai înalt.

Cea mai mare responsabilitate în apariţia absenteismului o are ***familia,*** din cauza metodelor educative folosite.

Cum se explică acest fapt?

Dacă familia l-ar ajuta pe copil să-şi dezvolte ***autonomia, responsabilitatea*** şi *încrederea în forţele proprii,* atunci acesta *nu* ar mai fi la fel de ***vulnerabil*** la influenţele exercitate de grup. Prin urmare, e bine de ştiut că grupul are o influenţă cu atât mai mare asupra copilului, cu cât golul lăsat de lipsa afecţiunii familiale este mai mare.

În plus, considerăm important de subliniat faptul că grupul are ca efect *pierderea în anonimat* a individului, prin eliberarea acestuia de constrângerile conştiinţei (FiceacB., 1998).

Astfel, copiii care chiulesc în grup nu se consideră vinovaţi sau responsabili pentru faptele lor, deoarece „Şi ceilalţi ***au făcut*** *la fel!****".***

Există şi cazuri în care copiii chiulesc nu din cauză că aşa au făcut ceilalţi colegi, ci, din motive personale, cum ar fi antipatia pe care o au faţă de un profesor şi faţă de o materie de studiu („£ *groaznic să asişti la ora de ... ")* sau indiferenţa cu care tratează fenomenul educaţional („ *Ce rost are să stau la ore?").*

În aceste situaţii, copiii manifestă ***lipsă de respect*** faţă de autoritatea şcolară. Aşa cum am mai menţionat, dacă părintele are o atitudine negativă faţă de profesori, faţă de şcoală *(profesorul de mate nu e bun de nimic! ", „Profesoara aceea sigur are ceva personal cu tine! "),* iar copilul simte acest lucru, nu ne putem aştepta ca el să aibă o atitudine mai bună faţă de sistemul de învăţământ.

Prin urmare, chiar dacă atitudinea pe care o manifestă părintele faţă de şcoală sau dascăli este îndreptăţită, nu este bine să fie cunoscută de către copil deoarece *el va învăţa* ***să*** *nu* ***se*** *supună* ***autorităţilor*** *ceea ce va putea dăuna evoluţiei lui ulterioare.*

II. METODE DE MODIFICARE A COMPORTAMENTULUI

Cum să mă comport cu copilul meu ca să mă asculte? „Bătaia e ruptă din rai?" „Vorba dulce mult aduce?" Ce aduce? Când aduce? Copilul meu este foarte încăpăţânat. Ce să mă fac cu el?

Există multe întrebări care frământă mintea adulţilor implicaţi în educaţia copiilor. Toţi am vrea să găsim soluţia magică prin care să obţinem rezultatele dorite. Adevărul este că educarea unui copil reprezintă o muncă foarte dificilă, mai ales prin faptul că rezultatele se culeg mult mai târziu, iar pentru a obţine performanţe în acest domeniu trebuie să fii tot timpul ,,pe fază", să răspunzi de fiecare dată în mod adecvat situaţiilor inedite care apar.

Este deosebit de dificil să observi şi să apreciezi *întotdeauna,* în mod *adecvat* realizările copilului tău (aşa cum vom vedea în exemplele care urmează), precum şi să iei o atitudine potrivită atunci când situaţia o cere; dar e bine ca, cel puţin, să fim conştienţi de consecinţele comportamentelor noastre şi să ne străduim să evităm unele greşeli. Chiar dacă toţi avem la nivelul simţului comun noţiuni ca „recompensă" sau „pedeapsă", puţini suntem conştienţi de faptul că frecvent am fost influenţaţi de aceste metode pe parcursul vieţii noastre. Majoritatea celor care le folosesc o fac din instinct, pentru că aşa consideră „că e normal". De aceea vă propunem ca, în subcapitolul care urmează, să analizăm câteva dintre metodele de bază prin care se ameliorează sau prin care am modificat fără **să** ne dăm seama, comportamentul copiilor noştri.

1. ÎNTĂRIREA POZITIVĂ (RECOMPENSA)

Sfârşitul clasei I. Mama elevului Ionică îşi dojeneşte soţul fiindcă acesta nu şi-a recompensat copilul cu ocazia absolvirii clasei I, la fel cum o fac ceilalţi părinţii. Tatăl îşi însuşeşte critica şi îşi duce fiul la o îngheţată.

Sfârşitul facultăţii. Scena se repetă: mama îşi dojeneşte soţul, sugerându-i să-şi invite fiul la o bere. Tatăl se conformează, ***însă*** *Ionică îi răspunde:*

- Dar bine tată, tu nu ştii că berea nu merge după îngheţată?

Cât de frecvent ar trebui recompensaţi copiii? De ce e indicată folosirea recompensei? Ce tipuri de recompense pot fi folosite?

1.1. CE ESTE RECOMPENSA?

întărirea pozitivă (recompensa) este un eveniment plăcut care, *dacă este* ***prezentat imediat*** după apariţia unui comportament, cauzează o creştere a frecvenţei comportamentului respectiv. Cu alte cuvinte, dacă într-o anumită situaţie cineva se comportă adecvat şi e imediat recompensat, atunci creşte probabilitatea ca acel comportament să se repete (Martin G., Pear J., 1996).

Exemple:

Situaţie: *Mama spală vasele în bucătărie. Fiica ei de 6* ***ani*** *vine şi se joacă cu frăţiorul mai mic.*

Atitudinea părintelui: *Mama se opreşte* ***puţin*** *din activitate şi se joacă cu amândoi pentru* ***o*** *scurtă perioadă (recompensează iniţiativa fetiţei).*

Consecinţă pe termen lung: *Creşte probabilitatea ca fetiţa să se joace cu frăţiorul ei şi în alte situaţii.*

Situaţie: *Tatăl şi fiul fac cumpărături într-o după-amiază toridă. Băiatul, obosit, îşi însoţeşte tatăl în linişte şi fără să se plângă (în mod surprinzător).*

Atitudinea părintelui: *Tatăl remarcă curajul copilului şi îi propune să facă o pauză de îngheţată (recompensează comportamentul acestuia).*

Consecinţă pe termen lung: *în viitor, va creşte probabilitatea ca acel copil să-şi însoţească tatăl la treburile casei în linişte şi fără să se plângă.*

Situaţie: *Andreea îşi face temele pentru acasă.*

Atitudinea părintelui: Mama remarcă situaţia şi o laudă, îi zâmbeşte sau o *mângâie încurajator pe cap.*

Consecinţă pe termen lung: *Cresc şansele ca Andreea să îşi facă temele în viitor cu mai mult interes.*

1.2. CE TIPURI DE RECOMPENSE E BINE SÂ FOLOSIM?

Câte tipuri de recompense pot fi folosite? Care sunt mai eficiente? Există recompense universal valabile?

Există stimuli care reprezintă întăriri pozitive pentru aproape orice persoană (alimentele preferate), la fel cum există stimuli care sunt semnificativi doar pentru unele *(unii copii preferă anumite programe T. V., alţii, să se joace cu prietenii sau cu o jucărie care le place mai mult etc).*

De aceea, trebuie acordată o mare atenţie copilului pentru a afla ce reprezintă pentru el o recompensă semnificativă *{de exemplu. în general, copiilor le plac dulciurile).* Dar nu tuturor copiilor le plac la fel de mult dulciurile! Prin urmare, semnificaţia unei recompense variază de la individ la individ.

în funcţie de natura lor, recompensele pot fi:

a. alimente - bomboane, prăjituri, fructe, sucuri, meniul preferat, existenţa desertului la masă etc;

b. distincţii -jetoane, steluţe, puncte roşii, diplome etc;

c. *posesiuni temporare ale unor obiecte („ împrumuturi")* - posibilitatea de a îmbrăca o rochie pentru ocazii speciale, de a sta pe scaunul cuiva, de a avea o cameră privată etc.

d. activităţi stimulatoare - excursii jocuri, vizionarea unor programe T. V., sau a unor filme la cinema, citirea cărţii preferate etc.

e. recompense sociale - îmbrăţişări afectuoase, laude, zâmbete, o simplă privire care să exprime interesul ş.a.m.d.

Din cauza faptului că frecvenţa comportamentelor care ar trebui întărite pozitiv este uneori foarte mare, se impun două precizări:

- atunci când dorim să formăm un comportament, î) recompensăm ori de câte ori apare. Ulterior, după ce deprinderea este formată, numărul întăririlor poate să scadă *{câte o recompensă la a doua, apoi a treia apariţie ş.a.m.d.);*
- e bine să se folosească recompense cât mai vânate, însă cele mai accesibile şi mai economice sunt cele sociale. Recompensă socială constituie şi a-1 asculta pe copil atent, cu interes, a-1 lăsa să-şi termine ideea (fraza), a menţine contactul vizual cu el, a-1 susţine în iniţiative, a-i aprecia strădania, ignorând greşeala

(*„ Te-ai străduit să-lfacipe* m *mic de mână"),* a-i pune întrebări la care să poată răspunde afirmativ (*„ Ţi-ai dat seama singur că trebuie să-ţi faci tema?")* etc.

1.3. Cum facem să crească eficienţa recompenselor?

a. Alegerea unui comportament specific

Obişnuim să spunem: *îl învăţ să fie cuminte sau o învăţ să fie ascultătoare. Ce înseamnă „săfie cuminte " ? Dar „ascultătoare " ?*

Pe cine să asculte şi ce să asculte?

Dacă dorim să modificăm un tip de manifestare a copilului nostru, e necesar să ne propunem dinainte exact ceea ce dorim să ameliorăm *(îl motivăm să-şi facă tema, îl învăţăm să se adreseze politicos etc).* In acest fel este mai uşor să-i oferim întăriri pozitive, deoarece vom şti *sâprecizăm* ce comportament anume ne-a plăcut *(„Bravo, ai fost harnic azi pentru că ţi-ai făcut curăţenie în cameră!").*

b. Deprivarea şi saţierea

Pentru ca o recompensă să poată avea o semnificaţie mare pentru copil, e necesară uneori o perioadă în care acesta să fie **deprivat** de obiectul sau de situaţia stimulativă (*„ să-1 faci să-ifie dor de... ").* In general, cu cât e mai lungă în timp deprivarea, cu atât mai eficientă va fi întărirea.

Saţierea se referă la pierderea valorii stimulative a recompensei. După ce o recompensă a fost folosită de mai multe ori, copilul va fi saturat de acea întărire. Cu alte cuvinte, dacă observăm că îi plac bomboanele, nu înseamnă că îl vom recompensa la infinit îndopându-1 cu bomboane, deoarece copilul se va plictisi de această recompensă.

***Aici** o mare dificultate **o** întâmpină părinţii care, din exces de zel, oferă copiilor tot ceea ce vor aceştia. O dată cu trecerea timpului, copilul va fi din ce în ce mai greu de mulţumit şi, prin urmare, numărul recompenselor care să îl tenteze se va diminua.*

c. Semnificaţia recompensei

Aşa cum am precizat anterior, semnificaţia recompensei diferă de la copil la copil. Prin urmare, un obiect, un gest este definit ca recompensă, doar după ce se observă efectul pozitiv avut asupra persoanei vizate.

„l-am tot zis că-i cumpăr o bicicletă dacă va învăţa mai bine, dar el continuă să stea toată ziua pe afară şi să joace fotbal!" zice părintele care nu îşi dă seama că o minge de fotbal ar reprezenta o recompensă autentică pentru băiatul său.

d. Promptitudinea cu care se acţionează

E bine de ştiut că *eficienţa* recompensei *creşte* cu **cât** *distanţa* dintre momentul faptei şi aplicarea acesteia este ***mai*** *mică.* De aceea, este indicat să reacţionăm imediat ce un comportament observat la copilul nostru ne-a atras atenţia ("*Am observat că m-ai aşteptat în linişte cât timp a trebuit să probez haina. Haide acum să-ţi cumpăr un suc!").*

Tot această condiţie explică şi motivul pentru care recompensarea îndepărtată în timp nu este suficient de stimulatoare *(„Dacă mâine vei şti la test, la vară te voi trimite în tabără la mare!").*

e.Consecvenţa întăririlor

Întărirea pozitivă e mai eficientă când se face în mod continuu, consecvent. Dacă răsplătim un comportament de câteva ori, iar apoi nu-3 mai apreciem sau îl ignorăm, eficienţa metodei scade.

1.4. CUM APAR COMPORTAMENTE: NEDORITE ÎN URMA APLICĂRII INVOLUNTARE A ÎNTĂRIRII POZITIVE?

Să acordăm atenţie următoarei situaţii:

*Alin, un băiat de 8 ani, **se joacă** în camera lui. După un timp, se duce în sufragerie şi începe să manevreze telecomanda televizorului, dând sonorul foarte tare. Mama*

vine în cameră şi îi spune „ Văd că te-ai plictisit să te joci singur. Haide să mergem împreună în parc."

Ce putem spune despre comportamentul mamei? Ce consecinţă poate avea? Cum aţi fi procedat într-o situaţie similară?

La o primă impresie, mama lui Alin poate fi considerată un părinte model: atentă la nevoile fiului ei, încearcă să îşi petreacă o bună parte din timp împreună cu acesta, însă, dacă analizăm această situaţie luând în considerare ceea ce tocmai am expus anterior, putem spune că mama lui Alin a recompensat (involuntar) un comportament nedorit care a **apărut** la copilul său. Prin urmare, probabilitatea ca Alin să îşi deranjeze părinţii şi în viitor, atunci când are nevoie de atenţie, va fi mai mare.

Alte exemple:

Situaţie: Tatăl citeşte ziarul. în timp ce copiii se joacă în apropiere. Dintr-o dată, unul dintre copii îl loveşte cu jucăria pe celălalt.

*Atitudinea părintelui: Tatăl se opreşte din citit, se aşazăpejos şi se joacă pentru **un** timp cu copiii.*

***Consecinţă pe termen lung:** Creşte probabilitatea ca, în viitor, copilul care a provocat incidentul să se manifeste violent atunci când doreşte să atragă atenţia cuiva asupra sa.*

Situaţie: Mama face cumpărături împreună cu fiica sa. La un moment dat, fetiţa începe să se smiorcăie „ Vreau acasă! Vreau acasă! ".

***Atitudinea părintelui:** Mama fetei, ruşinată de comportamentul acesteia, părăseşte magazinul în mare grabă.*

*Consecinţă **pe termen lung:** în viitor, fetiţa va folosi mai frecvent acest „mijloc de convingere ".*

*Situaţie: Tatăl se **uită** la un meci de fotbal, la televizor. Copiii intră în cameră şi încep să **se joace, deranjându-l.***

*Atitudinea **părintelui:** Tatăl le dă nişte bani ca să plece din cameră.*

*Consecinţă **pe termen lung:** In viitor, copiii se vor juca mai des în camera în care se află televizorul atunci când tatăl lor urmăreşte meciurile.*

În urma prezentării acestor cazuri, se poate constata că, prin aplicarea (voită sau, de cele mai multe ori, involuntară) a recompensei, se pot obţine nu doar rezultate pozitive, ci şi rezultate negative în ceea ce priveşte comportamentul copilului nostru. Astfel, putem singuri să ne explicăm:

- de ce copilul nostru este „un mârâit";

- cum a învăţat copilul nostru să vorbească urât;
- de ce „ne şantajează";
- cum devin copiii „materialişti" etc.

E bine de ţinut minte că aceste comportamente ale copiilor **se învaţă,** nu sunt înnăscute. Copiii nu sunt „materialişti", ei nu „ne şantajează". Se comportă în acest fel pentru că aşa i-am învăţat, fără să ne dăm seama.

Prin urmare, e bine de ştiut că, de cele mai multe ori „programarea" comportamentului copilului este la îndemâna noastră. Fiecare familie urmăreşte „programul" pe care îl alege. Din păcate, însă, „telecomanda" are prea multe butoane şi uneori ne încurcăm în ele; de aceea, sperăm ca această lucrare să vă clarifice puţin nedumeririle referitoare la problemele care pot apărea.

în final, vă oferim două studii de caz. Concluziile le veţi trage singuri.

Situaţie: *Soţul şi soţia se pregătesc pentru culcare. Soţul ridică hainele soţiei care erau căzute pe jos şi le aşază în dulap.*

Atitudinea sofiei: *Îi şopteşte un „mulţumesc" şi îi adresează un zâmbet soţului.*

Consecinţă pe termen lung: *In viitor, probabilitatea ca soţul să aşeze hainele soţiei la locul lor, creşte.*

Situaţie: *Dimineaţa, în timp ce se pregăteşte de mers la serviciu, bărbatul nu îşi găseşte cămaşa şi se apucă să urle prin toată casa „ Unde dracu' mi-ai pus cămaşa aia?"*

Atitudinea soţiei: *Soţia apare repede cu cămaşa în mână.*

Consecinţă pe termen lung: *In viitor, va creşte probabilitatea ca ori de câte ori soţul va avea nevoie de ceva* ***să*** *ridice tonul.*

1.5. ZECE MOTIVE CARE SUSŢIN FOLOSIREA RECOMPENSEI

Un copil care este educat folosindu-se adecvat tehnica întăririi pozitive, îşi va dezvolta anumite calităţi:

- va învăţa *să comunice* mai uşor, exprimându-şi dorinţele şi nemulţumirile;
- va deveni mai ***sociabil;***
- va reacţiona mai calm la critică şi va avea o ***toleranţă mai crescută la frustrare;***
- va **fi** mai ***flexibil, cooperant şi deschis*** la **nou;**
- va **avea o** ***capacitate creatoare*** mai **mare;**
- va **fi** mai ***optimist*** **şi** mai ***încrezător în forţele proprii***';
- va manifesta ***spirit de iniţiativă;***

- se va comporta mai ***altruist;***

- va fi *mai disciplinat* în toate situaţiile (nu doar în acelea în care părintele sau
altă autoritate e de faţă);

- se va angaja în activităţi ***mai motivat.***

Trebuie menţionat că aceste calităţi se dezvoltă între anumite limite, in funcţie de particularităţile personalităţii fiecăruia.

2. STINGEREA

Georgel se plimba pe stradă cu tatăl şi cu mama lui. La un moment dat, trecând pe lângă un magazin, copilul zice:

- Tată, de ce stă tanti aceea din vitrină nemişcată?... Nici un răspuns...

După un timp:

- Tată, de cepe trotuar nu circulă maşinile? ... Din nou linişte...

Mai târziu:

- Tată, cum se face că?... dar mama lui îl întrerupe:

-Măi Georgel, nu-l mai deranja pe tata cu întrebările tale!

Însă tatăl, supărat, ***o*** *corectează:*

- Dar lasă-l nevastă să întrebe, că numai aşa învaţă copilul!

Cât de frecvent ar trebui să răspundem solicitărilor copiilor noştri ? E bine să-i ignorăm? Când trebuie ignorat comportamentul lor?

Chiar dacă pentru unii sună ciudat, ignorarea stă la baza unei alte tehnici de ameliorare a comportamentului: **stingerea.**

2.1. CE ESTE STINGEREA?

Stingerea presupune eliminarea unui comportament nedorit prin *ignorarea* lui. Atunci când copilul nostru se manifestă într-o manieră pe care noi o considerăm neadecvată, e bine ca, în unele situaţii, să ignorăm aceste manifestări dacă dorim ca ele să dispară.

Exemple:

Situaţie: *Un băiat de 7 ani stă în pat aşteptând să adoarmă, în timp ce părinţii discută în camera alăturată cu musafirii. La un moment dat, copilul începe să scoată sunete ciudate, aşteptând să fie băgat în seamă.*

Răspunsul părinţilor: *Îl ignoră şi continuă conversaţia cu oaspeţii.*

Consecinţă pe termen lung: *în viitor, probabilitatea ca băiatul să atragă atenţia asupra sa în acest mod va fi mai mică.*

Situaţie: *O fetiţă de 9 ani ia masa cu părinţii. După ce termină de consumat felurile principale începe să urle: „Pră-ji-tu-ra! Pră-ji-tu-ra! "*

Răspunsul părinţilor: *Nu o bagă în seamă. După ce se potoleşte pentru **o** perioadă scurtă, fetiţa primeşte prăjitura.*

Consecinţă pe termen lung: *În viitor va scădea probabilitatea ca fetiţa să ceară prăjitura urlând.*

Situaţie: *Mama şi fiica fac cumpărături într-un supermarket. La un moment dat, fetiţa spune pe un **ton** plăngăcios că îi trebuie role.*

Atitudinea mamei: *O ignoră, căutând pe rafturi ceea ce are ea nevoie.*

Consecinţă pe termen lung: *Fetiţa nu se va mai adresa pe acelaşi **ton** mamei, dacă va avea nevoie de ceva.*

A stinge un comportament este acelaşi lucru cu a-l ignora ?
Care e deosebirea ?

Citind cele scrise mai sus, nu trebuie să ne pripim trăgând concluzia că, de fiecare dată când apare un comportament nedorit, soluţia salvatoare este să-1 ignorăm. In anumite situaţii, însă această soluţie devine foarte eficientă. De aceea, e bine să cunoaştem *când e indicat să o aplicăm, la ce efecte secundare să ne aşteptăm, cum îi putem creşte eficienţa şi ce consecinţe negative poate avea folosirea involuntară a acestei tehnici.*

2.2. CÂND SE APLICĂ?

Deşi nu există o „reţetă universală" în ceea ce priveşte situaţia în care trebuie administrată stingerea, de obicei această tehnică se foloseşte atunci când dorim să eliminăm un comportament nedorit format prin întăriri pozitive *{de exemplu, atunci când copilul nu vorbeşte corect sau politicos, atunci când are prea multe pretenţii, atunci când manifestă o îngrijorare exagerată etc.).*

2.3. LA CE SĂ NE AŞTEPTĂM?

E bine de ştiut că atunci când se aplică această tehnică, rezultatele nu se obţin imediat. Mai mult chiar, frecvenţa şi intensitatea comportamentului nedorit pot să crească înainte de a descreşte. Manifestările pot fi însoţite deseori de violenţă.

*De exemplu, atunci când păi iuţii ignoră sunetele băieţelului de 7 ani din primul caz, există **o** mare probabilitate ca acestea să fie din ce în ce mai frecvente şi să se transforme în adevărate răcnete. Uneori pot fi însoţite de lovituri cu picioarele în uşă*

sau de alte manifestări violente.

Văzând că nu este băgat nici atunci în seamă, copilul va înceta în final să atragă atenţia asupra lui în acest mod.

2.4. CE CONDIŢII TREBUIE ÎNDEPLINITE PENTRU A FACE EFICIENTĂ FOLOSIREA ACESTEI METODE?

a. Corelarea cu întărirea pozitivă

Stingerea, ca metodă de modificare a comportamentului, este aproape ineficientă dacă nu folosim în mod adecvat şi metoda întăririi pozitive. Nu este de ajuns doar să ignori comportamentul neplăcut al copilului, ci trebuie urmărită cu atenţie şi întărită, imediat ce apare, o manifestare pozitivă.

De exemplu, fetiţa care cerea gălăgios prăjitura a fost ignorată atâta timp cât s-a comportat neadecvat însă, imediat ce a tăcut, comportamentul i-a fost recompensat (i s-a adus prăjitura).

Din păcate, mulţi dintre părinţi, profesori sau alţi adulţi implicaţi în educarea copiilor pun mare accent pe greşelile copilului. Chiar dacă sunt bine intenţionaţi, ei încearcă să corecteze greşelile dându-le o foarte mare importanţă (adică, exact atitudinea opusă stingerii). Ei spun *„nu e bine să..."* sau *„nu face asta... "* uitând să ofere alternative de rezolvare a problemei sau să recompenseze un comportament pozitiv al copilului.

b. Atitudinea fermă şi consecventă a părintelui

Deşi este deosebit de dificil pentru un părinte care îşi iubeşte copilul să reziste solicitărilor acestuia sau să rămână indiferent la micile „trucuri" folosite pentru a-1 convinge, este necesară o atitudine fermă şi consecventă după ce decizia a fost luată, în cazul în care cedează rugăminţilor copilului după ce a început să folosească metoda stingerii, înseamnă că a recompensat comportamentul nedorit al copilului. Prin urmare, o nouă încercare de aplicare a stingerii va fi mai dificil de realizat.

De exemplu, dacă mama fetiţei care i s-a adresat pe un ton plângăcios ceda rugăminţilor acesteia, atunci, în viitor, probabilitatea ca fetiţa să se comporte similar când va avea nevoie de ceva ***ar fi fost*** *mai mare.*

c. ***Complicitatea celor din jur***

E bine de ştiut că mediul sau persoanele din jur pot juca un rol defavorabil atunci când se încearcă eliminarea unui comportament prin stingere.

Să presupunem că mama ignoră atitudinea fetiţei „plângăcioase" în timp ce face cumpărăturile iar fata încetează treptat să-i mai ceară să-i cumpere role. Ajunşi acasă, fata începe din nou să solicite ceva pe un ton plângăcios; mama ***o*** *ignoră, însă intervine tatăl fetei care îi reproşează mamei că este crudă, că nu ţine la fata ei ş.a. m.d. In această situaţie, fetiţa*

crede că tata a pedepsi-o pe mamă pentru că nu a făcut cum i-a cerut ea, iar, în viitor, probabilitatea să se adreseze pe acelaşi ton supărător, va creşte.

Prin urmare, atunci când intenţionăm să folosim stingerea ca tehnică pentru eliminarea unui comportament, e bine să ne asigurăm că cei din jurul nostru sunt familiari cu procedeul, că sunt de partea noastră sau că nu se vor amesteca în relaţia pe care o avem cu copilul.

d. Regulile

Atunci când intenţionăm să utilizăm stingerea pentru a elimina un comportament nedorit, e bine să ne formulăm reguli: *„de fiecare dată când..., eu nu voi fi atent (ă)".*

2.5. CUM APAR CONSECINŢELE NEGATIVE ÎN URMA FOLOSIRII INVOLUNTARE A STINGERII?

După cum am putut observa, asemeni metodei întăririi pozitive, **stingerea** este o tehnică pe care o aplicăm frecvent, de multe ori fără să ne dăm seama. Uneori o folosim în mod corect, însă, alteori, utilizarea acesteia poate avea repercusiuni negative.

Situaţie: *In timp ce părinţii discută unul cu celălalt, copilul se apropie de ei cu scopul de a-i întreba ceva. Aşteaptă politicos să se termine conversaţia, dar văzând că nu e băgat în seamă, îi întrerupe.*

Atitudinea părinţilor: *Se opresc din conversaţie şi ascultă ce are de zis copilul.*

Consecinţă pe termen lung: *în viitor, copilul nu va mai fi aşa de răbdător şi va întrerupe conversaţia imediat ce îşi întâlneşte părinţii.*

În urma prezentării exemplului anterior, probabil unii vor zice: "*Da, dar copiii nu au răbdare ca adulţii".* Într-adevăr, copiii nu sunt atât de răbdători, însă, atunci când îşi fac apariţia, putem să îi facem să înţeleagă cel puţin că i-am remarcat şi că în câteva clipe vom asculta ceea ce au de spus.

Concluzie: Stingerea reprezintă o metodă eficientă de eliminare a unui comportament nedorit, însă pentru aplicarea ei eficientă trebuie ţinut cont de numeroşi factori. Este bine să precizăm că atunci când un părinte doreşte să aplice această metodă, poate face greşeli care pot determina o agravare a comportamentului.

De exemplu, se poate întâmpla ca, într-o zi, copilul să vină de la şcoală cu un calificativ slab, însă părintele, crezând că aplică tehnica stingerii, să îl ignore. Copilul va înţelege din această atitudine că pe părinte nu îl deranjează rezultatele sale slabe la

învăţătură şi va renunţa să mai fie preocupat de învăţătură.

De aceea, înainte de a se decide asupra folosirii unei tehnici, sugerăm cititorului să aleagă metoda care se potriveşte cel mai bine situaţiei cu care se confruntă. A

ignora un comportament neplăcut e uşor uneori, însă a aplica tehnica stingerii în mod adecvat reprezintă o provocare pentru orice adult implicat în educaţia copilului.

3. ÎNTĂRIREA NEGATIVĂ (PEDEAPSA)

Dacă vi s-ar pune întrebarea *„ Sunteţi de acord cu folosirea pedepsei în educarea copiilor d-voastră?"* cum aţi răspunde? Probabil unii ar zice un DA hotărât, susţinând ideea că „Bătaia este ruptă din rai". Alţii, dimpotrivă, ar afirma „Eu nu voi da niciodată în copilul meu."

învăţătura înaite de toate

Este bine să ne pedepsim copiii? Ce înseamnă să-i pedepseşti? A-i pedepsi este echivalent cu a-i lovi? Ce alte mijloace putem folosi în afară de pedeapsa fizică? Ce poate să i se întâmple rău copilului meu dacă îi mai dau o palmă din când în când?

Pentru a găsi răspunsuri adecvate acestor întrebări, e bine să facem întâi distincţia între pedeapsă ca **tehnică** de modificare a comportamentului şi pedeapsa ca **reacţie** la comportamentul nedorit al copilului, ca „răzbunare". Dacă prima este o metodă psihoterapeutică ce garantează ameliorarea comportamentului în cazul în care este folosită corect, **cealaltă reprezintă** un răspuns negativ la un stimul neplăcut, ceea ce

nu oferă garanţia că în viitor stimulul va dispărea. *De aceea, citind cele ce urmează, vom putea afla când şi cum este bine să folosim pedeapsa, ce tipuri de pedepse pot fi folosite şi cum putem folosi eficient acest mijloc de modificare a comportamentului.*

3.1. Ce este pedeapsa?

Ca tehnică de modificare a comportamentului, pedeapsa reprezintă un eveniment care, dacă este prezentat imediat după un comportament nedorit, provoacă o descreştere în frecvenţă şi intensitate a comportamentului respectiv.

De exemplu, într-un grup de copii care se joacă, un băiat îşi loveşte colegul. Dacă băiatul este eliminat imediat din joc pentru o anumită perioadă de timp, atunci probabilitatea ca el să se mai comporte la fel într-o situaţie similară va fi mai mică.

3.2. Tipuri de pedepse

a. *Dezaprobarea* - atunci când copilul a făcut ceva nepotrivit, e bine ca părintele să se manifeste în concordanţă cu ceea ce simte *(atitudine de dezaprobare, respingere, din care copilul poate înţelege mesajul „ nu îmi place /nu sunt de acord cu, ceea ce ai făcut").* încruntarea sprâncenelor, întoarcerea cu spatele, absenţa zâmbetului, privirea rece, toate acestea sunt semnale pentru copil că părintele nu este de acord cu ceea ce a făcut. Desigur că, dacă părintele are tot timpul o atitudine distantă, rece faţă de copil, această metodă îşi pierde din valoare. Pe de altă parte, dacă părintele îi spune *zâmbind* copilului că nu a procedat bine şi că nu este de acord cu ce a făcut, şansele ca acel copil să înţeleagă corect mesajul transmis, sunt foarte mici.

b. *Mustrarea* - dacă copilul nu înţelege din semnele dezaprobatoare ale adultului că ceea ce a făcut nu este bine, atunci adultul poate folosi cuvintele pentru a-şi exprima nemulţumirea (vezi „Comunicarea eficientă").

c.Privarea de un obiect drag / o activitate plăcută - *când copilul se comportă neadecvat la masă, părintele poate decide că acesta nu mai primeşte desert.* Alte metode de privare pot constitui neacordarea permisiunii de a privi la televizor o

perioadă de timp, de a se juca cu prietenii sau cu jucăriile preferate etc.

d. *„Time-out"* („scoaterea afară" pentru un timp) - această expresie, folosită frecvent şi în jocurile sportive, se referă la izolarea copilului într-un loc plictisitor, departe de orice stimul care i-ar putea face plăcere. Astfel, exemple de time-out pot constitui „scaunul neastâmpăratului", trimiterea „la colţ" sau într-o cameră goală etc. Pentru folosirea eficientă a acestei tehnici trebuie respectate anumite condiţii:

- timpul „de pedeapsă" trebuie să fie dinainte foarte clar stabilit. în general, acesta este cuprins între 5 şi 15 minute, în funcţie de vârsta copilului;
- eficienţa folosirii acestei tehnici este mai mare dacă se aplică imediat ce apare comportamentul nedorit;

- locul în care este trimis copilul nu trebuie să-i ofere satisfacţii *(de exemplu „ce bine, că mai scap de gura mamei câteva minute " sau „ acum mă pot juca şi eu liniştit câteva minute în camera mea " sau „ dacă m-a trimis la colţ, toată lumea poate vedea ce rochiţă nouă am pe mine");*

- scopul acestei tehnici este de a-1 plictisi nu de a-1 înfricoşa pe copil de aceea este contraindicat a folosi locurile întunecoase (debara, cămară, beci) ca loc de pedeapsă.

e. „Repararea greşelilor" - prin această metodă, copilul va trebui să îşi răscumpere greşeala prin activităţi sau atitudini reparatoare *(să-şi ceară iertare, să-şi recunoască greşelile, să se angajeze că nu va mai face asemenea fapte etc).*

f. Pedeapsa fizică - această formă de pedeapsă în general presupune dispariţia comunicării. Ea reprezintă forma extremă de soluţionare a problemei şi *este expresia* ***neputinţei de care dă dovadă adultul în educaţia pe care o practică.***

Prin urmare, părinţii care se ascund în spatele expresiei „iVw *ascultă decât de băţ",* dovedesc în realitate o ***incapacitate de comunicare eficientă.***

Oare, prin aplicarea pedepsei fizice, adultul nu cumva îi sugerează copilului că „Cel mai tare are întotdeauna dreptate"? Oare nu îi sugerează acestuia cum să abuzeze de forţă atunci când situaţia îl favorizează (când părinţii vor fi mai slabi, mai neajutoraţi)? Oare copilul uită cum a fost tratat în copilărie?

3.3. Factori care influenţează eficienţa pedepsei

Asemeni întăririi pozitive şi stingerii, pedeapsa poate fi mai eficientă dacă se respectă anumite condiţii:

a. promptitudinea cu care se acţionează

La fel ca şi în cazul recompensei, cu cât pedeapsa este mai apropiată în timp de acţiunea care a provocat-o, cu atât e mai eficientă.

b. semnificaţia pedepsei şi a persoanei care pedepseşte

Părintele îşi ameninţă copilul:

- Dacă nu înveţi, te trimit la oi!

- Mă trimiţi la oi? Uraa!

Există copii pentru care o privire încruntată este suficientă pentru a-i face să izbucnească în lacrimi, în timp ce pe alţii nu-i impresionează nici ameninţarea cu nuiaua. Aceasta se întâmplă deoarece cei din urmă sunt obişnuiţi să fie loviţi, şi nu mai sunt atât de „sensibili" la lovituri.

Pe de altă parte, dacă copilul pedepsit are pentru persoana care îl pedepseşte o doză mare de respect, atunci va fi foarte afectat de pedeapsă. Dacă manifestă doar frică, atunci va aştepta să se sfârşească pedeapsa pentru a o lua de la capăt.

c. precizarea motivului

De fiecare dată când este pedepsit, copilul trebuie să ştie motivul precis pentru care merită asemenea tratament.

Se întâmplă uneori ca părinţii să-şi pedepsească copiii pentru o faptă iar copilul să creadă că altul este motivul pentru care a primit pedeapsa.

De exemplu, copilul vine târziu *de la joacă, cu pantalonii murdari. Părintele îl pedepseşte* ***pentru ora târzie la care*** *se întoarce acasă, în schimb copilul crede că a primit pedeapsa* ***pentru murdărirea*** *pantalonilor.*

în cazul administrării pedepselor *trebuie pedepsităfapta, nu copilul,* iar el trebuie să înţeleagă bine acest lucru.

De exemplu, trebuie precizat *„Nu te duci la joacă deoarece încă nu ştii foarte bine tabla înmulţirii* ***cu*** *6"* şi **nu** "/// *interzic să mergi la joacă pentru că eşti rău".*

d. consecvenţa aplicării

Dacă o pedeapsă este aplicată intermitent, fără a respecta o regulă bine precizată, atunci eficienţa ei va scădea.

De exemplu, într-o zi Mihăiţă sparge un geam. Tatăl său îl încurajează, ajutându-1 să treacă cu bine peste acest şoc. în altă zi, Mihăiţă vine acasă cu pantalonii stropiţi de noroi. Tatăl său îl bate rău pentru că a avut o zi proastă la servici. Ce să mai creadă Mihăiţă?

e. existenţa răspunsurilor alternative

Atunci când încercăm să modificăm un comportament cu ajutorul pedepsei, este necesar să precizăm şi ce comportament am prefera în locul celui nedorit.

Este util ca atunci când, de exemplu, un copil este pedepsit pentru că vorbeşte nepoliticos, să i se poată oferi nişte variante de comunicare politicoasă, deoarece s-ar putea ca el să nu le cunoască.

f. minimizarea cauzei care duce la comportamentul nedorit

Dacă dorim ca evenimentul neplăcut să nu se mai întâmple din nou, nu e indicat **să insistăm cu întrebările:** *„* ***De*** *ce* ***ai*** *făcut asta ? Spune-mi! Nu auzi? ".* **E** mai **bine** să ne focalizăm asupra soluţiilor care ar putea duce la rezolvarea problemei şi a evitării acesteia în viitor.

3.4. ZECE MOTIVE PENTRU CARE E BINE SĂ EVITĂM PEDEAPSA*

1. În primul rând, trebuie subliniat că în urma folosirii pedepsei rezultă o suprimare rapidă şi de scurtă durată a comportamentului nedorit, dar ***care nu rezolvă problema pe***

termen lung.

---

*Aici, nu ne referim la pedeapsa ca *metodă organizată de modificare a comportamentului,* aşa cum am expus-o anterior.

Pedeapsa nu este ca medicamentul curativ, ci, doar ca algocalminul cu ajutorul căruia îţi poţi potoli durerea pentru o perioadă scurtă de timp. Dar nimeni nu s-a vindecat vreodată doar cu un analgezic!

*2.*Pedeapsa reprezintă o *metodă de a rezolva o situaţie.* Una din multe altele.
Dacă copilul vede că este pedepsit pentru un comportament cu care părintele său
nu este de acord, atunci la rândul lui ***va folosi*** *aceeaşi metodă {învăţată prin imitaţie)*
când ceva îl va deranja.

E absolut normal pentru un copil să nu înţeleagă de ce tatăl său îl poate lovi, însă el nu are voie să dea în frăţiorul mai mic.

3.Pedeapsa poate produce ***sentimente de revoltă, mânie, nemulţumire*** **care** duc
la ***scăderea rezistenţei la frustrare.***

De exemplu, unii părinţi le impun fiicelor un comportament „model" de "fată cuminte şi ascultătore ", nepermiţându-le exprimarea propriilor păreri. Acei părinţi se vor mira mai târziu, după ce fetele încep să crească şi să dobândească o anumită autonomie, că vor „ exploda " dintr-o dată atunci când vor fi criticate, că vor deveni nişte „rebele".

4.O altă consecinţă a pedepsei o constituie dezvoltarea unei *stări de frică*
generalizate şi a lipsei de iniţiativă. Pedeapsa *nu îl învaţă pe* ***copil un nou***
comportament. Ea doar elimină unul nedorit. Nu îl *învaţă* pe copil ce să facă, ci
doar ce să nu facă. Prin urmare pedeapsa nu ajută la dezvoltarea copilului ci
contribuie la inhibarea acestuia.

Există adulţi care se mândresc cu performanţele copiilor lor: „Nu vorbeşte urât, nu minte, nu te contrazice, nu deranjează etc." Dar atunci ce face?

5.Pedeapsa poate determina *capersoanele I obiectele asociate* ***acesteia să devină***
întăritori negativi. Cu alte cuvinte, tot ce îi aduce copilului aminte de acest eveniment
neplăcut (pedeapsa) îi va provoca sentimente de ură, frică, respingere.

De exemplu, dacă încercăm să-l învăţăm pe copil să citească, pedepsindu-i frecvent greşelile fără a-l recompensa în mod ader'at, atunci părintele, camera, cărţile, activitatea de citire în general, vor deveni ceva de care copilul se va feri.

Copilul va avea tendinţa de a evita aceşti ***stimuli.***

6.Pedeapsa tinde să *stimuleze comportamentul agresiv.* Experimentele pe animale arată că stimulii dureroşi le face să atace alte animale, chiar dacă acestea nu au nici o legătură cu durerea simţită *(de ce unii copii sunt agresaţi de necunoscuţi, fără ca aceştia săfi fost provocaţi?).*

Prin urmare, comportamentul violent al copilului se accentuează dacă este pedepsit des.

7. Copilul care este pedepsit frecvent *va învăţa de frica pedepsei,* nu din
convingere proprie. Acest tip de învăţare („dresaj") este *ineficient* deoarece copilul
nu este convins că ceea ce învaţă el este folositor (,,Fă cum ţi-am zis, că de nu, te
pleznesc!").

Prin urmare, atunci când va apărea o „alternativă educaţională" mai bine argumentată şi mai convingătoare, copilul va abandona cu uşurinţă valorile impuse de familie.

De exemplu, atunci când copilul va ajunge să cunoască viaţa „găştilor" din cartier, el va adera la ideile acestora pentru că acolo i se respectă punctul de vedere şi beneficiază de o identitate proprie, distinctă.

8. Pedeapsa are consecinţă directă *dispariţia comunicării.* Atunci când un copil
se teme să spună părinţilor ceea ce îl îngrijorează sau ceea ce îl preocupă din cauză
că ar putea fi pedepsit pentru asta, atunci cu siguranţă va alege alte persoane cărora
să li se confeseze, iar relaţia dintre el şi părinţi se va răci. (Vom analiza pe larg, în
subcapitolul următor importanţa comunicării).

9. Copiii care sunt pedepsiţi mai des riscă să devină mai *încăpăţânaţi* şi mai *rigizi.*
Ei nu recunosc cu uşurinţă că au greşit deoarece se tem că un eşec este întotdeauna
urmat de pedeapsă *(„4X5 este 30! Ştiu eu SIGUR!ff ").*

10. Pedeapsa duce la scăderea **stimei de sine** şi a **încrederii în forţele proprii.**
Stima de sine reprezintă *\xn factor esenţial în dezvoltarea personalităţii* copilului,
a *productivităţii* în orice formă de activitate şi a ***maturizării*** sale afective.

Un copil care are un nivel scăzut al stimei faţă de sine se va confrunta frecvent cu eşecuri în activitatea şcolară sau de grup. Fraze de genul *„eu nu voi putea niciodată să rezolv problema* ***astal"*** sunt specifice acestor copii.

Din păcate, cu cât sunt pedepsiţi mai mult pentru insucces, cu atât nivelul stimei de sine va scădea mai mult, ceea ce va duce la un alt insucces... ş.a.m.d. Odată intraţi în acest cerc vicios, cu greu vor ieşi de acolo dacă părintele şi persoanele din jurul lor nu îşi vor schimba atitudinea folosind frecvent *întăriri*

poziti agă?"; „Nu ascultă ce-i spun! Parcă-i surdă! Ce să mă fac cu ve. ea?"

De multe ori, ni s-a întâmplat să rostim sau să auzim aceste cuvinte. Problema comunicării dintre două persoane (mai ales între părinte şi copil) este una pe cât de delicată şi dificil de realizat, pe atât de importantă.

4. COMUNICAREA EFICIENTĂ

„Parcă vorbesc cu pereţii! Tot ce-i spun îi intră pe o ureche şi îi iese pe alta! Cum să vorbesc cu el ca să mă înţele

Însuşi titlul acestui subcapitol susţine o idee de bază: nu este de ajuns doar să comunici, ci este *esenţial* să comunici **eficient.** De ce această precizare? în general, se consideră că *a transmite* nişte informaţii unei persoane este suficient pentru ca acestea să fie receptate aşa cum dorim noi. însă, uneori, se întâmplă să scăpăm din vedere **impactul** pe care îl au cuvintele noastre asupra interlocutorului, atât din punct de vedere *emoţional* cât şi din punctul de vedere al *înţelegerii informaţiilor.* De aceea, de multe ori ajungem să fim dezamăgiţi de faptul că vorbele noastre nu şi-au avut efectul scontat.

În cele ce urmează vom încerca să evidenţiem câteva condiţii care stau la baza unei comunicări eficiente, precum şi câteva din exprimările care inhibă comunicarea şi care e bine să fie evitate.

4.1. Cum comunicăm eficient?

După ce în week-end mama i-a spălat hainele ca să meargă la şcoală curat, fiul ajunge acasă luni cu hainele murdare. Ce atitudine ar trebui să adopte mama ***lui?*** *Cum ar trebui să vorbească cu el?*

În general, atitudinile care pot decurge din situaţii de acest gen se situează între două extreme:

a. atitudine agresivă: "Nesimţitule! Eşti un nerecunoscător! ", „Nu ţi-e ruşine
de ce ai făcut? ", „Habar nu ai ce înseamnă muncă!"

E bine de ştiut că acest tip de afirmaţii nu încurajează comunicarea. Dimpotrivă, atunci când ne adresăm unui copil în acest mod, indiferent ce îi spunem, pentru el e acelaşi lucru: „Mama mă critică" sau „Iar îmi ţine morală". în general, copilul va pretinde că este atent sau va fi atent la ceea ce i se spune fără a fi de acord. însă părintele nu are de unde să ştie acest lucru, deoarece el nu este interesat de părerea copilului. Părintele, în acest caz, **nu comunică eficient.**

b. atitudine ***pasivă:*** *trece cu vederea peste acest incident sau* ***minimalizează***
importanţa lui „Lasă că am să le mai spăl încă o dată".

În acest caz, părintele se gândeşte că nici un efort nu e prea mare pentru copilul său sau că, dacă îi va spune copilului ce îl deranjează, îl va supăra aşa de rău încât va pierde „aprecierea" sau „dragostea" lui. Astfel, copilul va considera că nu este o problemă prea mare să facă asemenea surprize neplăcute şi le va repeta, cu o frecvenţă şi o intensitate din ce în ce mai mari. In acest caz, părintele nu numai că nu comunică eficient, ci, mai mult decât atât, **nu comunică** deloc. În plus, involuntar, îi

dezvoltă copilului nişte deprinderi negative de comportament.

Cum putem evita aceste situaţii? Care este forma optimă de comunicare? Ce condiţii trebuie îndeplinite?

Condiţia primordială care stă la baza unei comunicări eficiente este aceea de a avea **iniţiativa comunicării.** Atunci când *ascundem exprimarea sentimentelor* noastre de frica unor posibile repercusiuni negative, ne facem un mare deserviciu, ne amăgim singuri. De aceea este necesar să *avem curajul exprimării* propriei atitudini vizavi de fapta petrecută, să ne asumăm *responsabilitatea sentimentelor şi dorinţelor* noastre.

Dar, pentru a exista ***o*** *comunicare eficientă între părinte şi copil, este necesar ca nu doar părintele să poată avea iniţiativa comunicării, ci şi copilul. Cum încurajăm copilul să se exprime.*

La baza unei comunicări eficiente stă **ascultarea** a ceea ce doreşte să ne spună interlocutorul.

Comunicarea „eficientă"

Din păcate, există tendinţa ca adultul să desconsidere părerea copilului din cauza lipsei lui de experienţă *{„Tu eşti mic nu ştii nimic! ").* El manifestă o atitudine arogantă prin care îşi impune supremaţia *(Aici eu sunt şeful!).* Uneori această atitudine este împinsă la extrem, iar desconsiderarea se transformă în *lipsă de respect („Tu când vorbeşti cu mine să taci! ").* Atitudinea arogantă se manifestă nu doar prin vorbe ci şi prin expresii nonverbale *(privirea „de sus", încruntată, „glacială" sau pur şi simplu evitarea privirii copilului atunci când are loc o discuţie; zâmbet „ superior", ironic; mişcări permanente ale corpului, ceea ce provoacă agitaţie; căscat etc).*

Desigur că părintele se simte flatat atunci când copilul „nu comentează" sau umblă „pe vârfuri" când trece pe lângă el *(Vezi cum ascultă de mine? Vezi cum mă respectă?).* Ceea ce nu ştie părintele este că acel copil ***ascultă*** de părinte ***pentru că nu are o alternativă*** mai bună. Ceea ce nu ştie părintele este că acelui copil îi este ***frică*** de el, ***nu îl respectă.***

Dacă dorim însă ca între adult şi copil să aibă loc o comunicare eficientă, va trebui să învăţăm cum să **ascultăm** şi să **luăm în considerare** părerea copilului, ***chiar şi atunci când nu suntem de acord cu*** *el.* De aceea, când are loc o discuţie, este preferabilă tratarea copilului de pe *opoziţie de* ***egalitate,*** ca şi cum ar fi (şi ar trebui să fie) cel mai bun prieten al nostru *(Tratează-l pe celălalt aşa cum ţi-arplăcea să fii tratat la rândul tău).* Desigur, este greu de imaginat că „mogâldeaţa" din faţa noastră va deveni o persoană foarte capabilă peste câţiva ani. însă dacă acum copilul va fi tratat cu respect, atunci şansele sunt mari ca în viitor să se comporte bine cu cei din jur (când raportul de forţe se va schimba).

Tratarea de pe o poziţie de egalitate nu înseamnă însă a lăsa copilul *să* ***facă*** *ce vrea* el sau ***a*** *ne subordona* lui. E bine ca acesta să fie conştient de ***existenţa*** unor ***limite*** şi a unei ***ierarhii familiale.*** Ceea ce dorim să subliniem este că, în relaţia adult-copil nu ar trebui să existe competiţie, nu ar trebui să se pună problema cine e mai tare, cine are întotdeauna dreptate, cine e câştigătorul şi cine e ratatul. Atunci când reuşim să lăsăm **orgoliile** la o parte într-o asemenea relaţie, putem afirma cu convingere că am **evoluat,** că am devenit mai **înţelepţi.**

De aceea, când comunicăm cu copilul nostru, este bine ca acesta să simtă că i se acordă ***atenţie*** (că există tot timpul un ***contact*** *vizual* şi *o* ***postură*** care să indice ascultarea), că nu are de ce să îi *fit* ***frică*** fiindcă spune ce *simte* şi ce *doreşte.* Cu alte cuvinte, să simtă că manifestăm **respect** faţă de persoana lui.

Odată venită iniţiativa comunicării din ambele părţi, problema **esenţială** care se pune în continuare o reprezintă ***cum*** *e* ***bine să ne exprimăm dorinţele, bucuriile, neplăcerile, cum să ne cerem drepturile, să spunem NU atunci când situaţia o*** *cere* ***fără a*** *ne* ***jigni interlocutorul.*** Altfel spus, cum reuşesc atât părintele cât şi copilul să înveţe să **comunice asertiv** (Bedell R., Lennox S., 1997).

A învăţa să comunicăm asertiv înseamnă a învăţa să exprimăm ***cum*** *ne* ***simţim*** într-o anumită situaţie (*„ Sunt supărată pentru că...", „ Mă doare când... ", „ Sunt mândru de ... ", „ Mă simt jignită când... ", „ Sunt dezamăgit deoarece…")* sau

ce ne-am dori de la interlocutor *(„Mi-arface plăcere să... ", „Altădată aş vrea să...*").

În exemplul de mai sus, mama băiatului ar fi putut să-i spună *„Mă doare când văd că nu pui preţ pe munca mea"* sau *,Mi-ur plăcea ca, altădată, să fii mai atent cu îmbrăcămintea ta".* Prin acest tip de formulare a mesajelor, centrate pe „eu", părintele îi atrage copilului atenţia că şi el are *sentimente.* El la rândul lui îl ajută pe

copil să vadă realitatea şi ***cu alţi*** *ochi,* îl ajută să înţeleagă că prin comportamentul său *poate* ***răni oamenii*** fără să îşi dea seama. Pe de altă parte, acest tip de mesaj nu afectează drepturile sau integritatea partenerului de dialog.

Spre deosebire de mesajele centrate pe „eu", mesajele centrate pe *„Ju"* aduc mari prejudicii eficienţei dialogului. Când spunem „Eşti un nesimţit!" sau „Tu eşti de vină!" ceea ce facem nu este altceva decât să criticăm sau să învinuim copilul, fără a-i da ocazia să se gândească la ceea ce simţim noi sau să se gândească la o soluţie salvatoare. Mesajele centrate pe „tu" sugerează că ***greşeala e numai a copilului*** şi **că** ***el trebuie să suporte consecinţele,*** fără a-l ajuta să se gândească la **o** soluţie alternativă, la o modalitate de a repara răul făcut.

De asemenea, mesajele centrate pe „tu" ***învinovăţesc copilul, nu fapta.*** Ele generalizează o trăsătură de personalitate a copilului pornind de la **o** întâmplare particulară, îl etichetează pe baza unei singure ipostaze *(„N-ai ştiut să rezolvi exerciţiul acesta simplu? Eşti* ***o*** *proastă!", „ Cum adică nu ai ştiut de şedinţa cu părinţii? Eşti un mincinos! ").*

Alte exemple de mesaje centrate pe „ eu " şi „ tu ":

- „Mi-e ruşine că am un copil care deranjează vecinii" în loc de „Eşti un obraznic!"

- „ Mă supără faptul că nu îţi faci temele " în loc de „ Eşti o leneşă şi jumătate! "

- „Mi-arplăcea să nu tnă mai deranjezi când mă uit la televizor" în loc de „Treci în camera ta!" sau „Nu te mai tot plimba pe aici!"

Desigur că rareori ni se întâmplă sâ ne adresăm copiilor într-un limbaj atât de formal ca şi cel din exemplele de mai sus, însă ideea care dorim să o evidenţiem este aceea că mesajele transmise trebuie să reflecte ***sentimentele*** părintelui faţă de ***comportamentul*** copilului. Odată ce părintele învaţă să se adreseze în acest fel, sunt mari şanse ca şi copilul la rândul lui, prin imitaţie, să folosească în comunicare limbajul responsabilităţii. Iar odată formată această deprindere, putem fi convinşi că nu vor mai exista bariere în exprimare.

O altă condiţie care stă la baza realizării unei comunicări eficiente, o constituie **comunicarea pozitivă, ca** rezultat al **gândirii pozitive.** Ilustrarea cea mai bună a diferenţei dintre gândirea pozitivă şi cea negativă este oferită de arhicunoscutul exemplu al paharului cu apă umplut pe jumătate: în timp ce ***unii***

consideră că au în faţa lor un pahar din care *lipseşte* apă şi manifestă nemulţumire, îngrijorare, faţă de ceea ce le lipseşte, ***alţii*** sunt mulţumiţi că au un pahar ***umplut*** pe jumătate cu apă şi sunt mulţumiţi cu ce au. Întâmplarea prezentată în următoarele rânduri considerăm că este suficient de edificatoare:

După ce învăţătorul s-a chinuit timp de mai multe săptămâni cu o elevă mai slabă la învăţătură să o înveţe să scrie câteva litere şi apoi să alcătuiască cuvinte cu acestea, mama ei a venit într-o zi la şcoală. Întâmplător, în acea zi eleva a scris ***o propoziţie întreagă.*** *învăţătorul, dornic dae a-i spune mamei vestea cea bună, îi arată caietul: „ Priviţi ce a făcut astăzi fiica dumneavoastră! ". La care mama, după ce şi-a revenit din uluire, începe să o lovească: „Nu ţi-i ruşine, măgăriţă? De aia te trimit eu la şcoală în fiecare zi? Numai atâta eşti în stare să faci? "...apoi, se întoarce spre învăţător: „Nu vă faceţi probleme domnu'. Am eu grijă de ea să primească ceea ce merită, acasă. Nu o să se mai întâmple aşa ceva ".*

Astfel, în timp ce învăţătorul a apreciat „partea plină a paharului", mama elevei a fost nemulţumită de „partea goală". Şi acesta nu este un caz singular...

Venind acasă fericit că a luat o notă bună, băiatul îi arată părintelui carnetul; Acesta exclamă: „Doar nota nouă ai luat?"

O fetiţă care vroia să-ifacă surpriză mamei spălând vasele din bucătărie, din greşeală scapă unul pejoş şi se sparge. în loc să aprecieze iniţiativa şi efortul depus, mama o învinuieşte pentru greşeală, pedepsind-o.

Un băiat vine acasă cu o foaie de caiet plină cu litera „i", din care o singură literă este încercuită de învăţătoare ca fiind greşită. Văzând caietul, mama rupe foaia şi îl pune pe copil şă refacă întreaga pagină.

Toate aceste exemple demonstrează tendinţa izvorâtă dintr-o gândire exagerat de critică de a penaliza necruţător greşeala şi a ignora aspectele pozitive. Ceea ce inevitabil, duce la concluzia "***mai bine să nu lucrezi că atunci sigur nu greşeşti".***

Nu vrem să afirmăm aici că este bine să încurajăm performanţele mai slabe ale copiilor; vrem doar să evidenţiem că adultul trebuie să demonstreze că este întotdeauna dispus să dialogheze. Chiar şi atunci când copilul sparge un vas sau vine acasă cu o notă mai mică decât ne-am fi aşteptat, un părinte care *ştie să comunice pozitiv* va reuşi întotdeauna să găsească elemente demne de apreciat, să vadă picătura de apă din paharul aparent gol.

4.2. Ce greşim când comunicăm?

E uneori ironic să observi cum unii adulţi îşi tratează prietenii mai blând decât pe proprii copii. Dacă un copil îşi varsă băutura, putem auzi „Ce se întâmplă cu tine? Nu poţi fi mai atent? Treci imediat şi curăţă mizeria!" în schimb, dacă un prieten de-al aceluiaşi părinte varsă băutura, ne putem aştepta să auzim: „ Oh, dar nu e nimic! Se curăţă într-un moment. "

(Jaffe M., 1991).

Cu riscul de a ne repeta, în următoarele rânduri vom trece în revistă atitudinile mai frecvent întâlnite care nu doar *inhibă* sau *scad eficienţa* comunicării, ci, de asemenea, predispun ***la apariţia conflictelor:***

atitudine: Ameninţarea

exemple: "*Dacă nu vii acasă cu rezultate bune, ai încurcat-o! ", „*

ce gândeşte **copilul:** ***"Părinteîe** meu e periculos/", „Cu el nu e de glumit!", „Ar trebui să am grijă de acum încolo!"*

consecinţă: principala preocupare a copilului va fi să ***nu*** *greşească.* Nu va avea curajul să facă ceva decât dacă va fi sigur că rezultatul este bun. Aşa *apar frica, minciuna, intoleranţa* etc.

atitudine: Contrazicerea şi minimalizarea problemei

exemple: *„Sunt urâtă! Nu mă iubeşte nimeni",* spune fetiţa *"Nu e adevărat! Nu spune asta!", „Nu fi supărată! ",* îi răspunde tatăl.

ce gândeşte **copilul:** *„Nu mai are rost să vorbesc cu tata despre problema mea, pentru că nu îi place ce zic eu."„ Crede că dacă îmi spune să nu fiu supărată, mă simt mai bine ? "*

consecinţă: contrazicând copilul în acest mod, părintele îi întăreşte convingerea deja formată. Copilul va simţi că părintele său nu îl înţelege şi nu e capabil să-i asculte problemele. Aşa se poate naşte *lipsa de încredere* în competenţa părintelui.

atitudine: Critica

exemple: *„Nu ţi-am zis să te uiţi pe unde calci?", „De câte ori trebuie să-ţi spun că nu e voie acolo?", „De ce ai făcut asta?"*

ce gândeşte **copilul:** *Iar îmi ţine morală! Mai aştept un pic şi se calmează. "*

consecinţă: va scădea receptivitatea copilului la părerile emise de părinte. Aşa se poate naşte ***indiferenţa.***

atitudine: Etichetarea

exemple: *„Eşti o urâtă!", „Eşti o proastă!", „Eşti un bleg!"* ce gândeşte **copilul:** *„Adulţii ştiu mai multe decât copiii. "*

consecinţă: dacă afirmaţiile se repetă frecvent, atunci copiii vor fi urmăriţi toată viaţa de această idee. În subconştientul lor, ei vor fi convinşi că sunt urâţi, proşti sau blegi. De aceea, vor încerca, de câte ori se va ivi ocazia, să demonstreze că nu este aşa, chiar dacă nu li se cere acest lucru. Apar *complexele* ***de inferioritate.***

atitudine: Indiferenţa

exemple: *„Tati! Tati! Am învăţat să-l scriu pe M! ",* spune copilul. - *„Bine. Du-te din faţa televizorului,* îi răspunde tatăl. ce gândeşte **copilul:** *televizorul e mai important decât mine!*

", „ Cum să fac să îi atrag atenţia asupra mea?"

exemple: *„Taţi! Taţi! Am învăţat să-l scriu pe M! ",* spune copilul.

- *„Bine. Du-te din faţa televizorului]",* îi răspunde tatăl.

ce gândeşte copilul: *„Televizorul e mai important decât mine! ", „ Cum să fac să îi atrag atenţia asupra mea?"*

consecinţă: copilul va căuta să atragă atenţia asupra sa cu orice preţ, chiar şi prin fapte negative ***(furt, chiul, înjurături).***

atitudine: Ironia

exemple: forma verbală: *„Ai auzit că s-a inventat cârpa de şters praf?",*

„ Mulţumesc pentru «ajutor»!" forma nonverbală: privire „de sus", zâmbet zeflemitor.

ce gândeşte copilul: *‚Mă consideră **un** nepriceput. ", „îşi bate joc de mine!"* **consecinţă:** va scădea încrederea copilului în forţele proprii şi încrederea faţă de părinte.

El va căuta să fie apreciat în altă parte la „adevărata lui valoare"; aşa poate să apară ***distanţarea.***

atitudine: învinuirea

exemple: *„Tu eşti de vină! ", „Ar trebui să-ţi fie ruşine! "*

ce gândeşte copilul: *‚J£ numai vina mea. ", „Nu sunt bun de nimic."*

consecinţă: scade nivelul stimei de sine;

aşa pot apărea ***complexele de** inferioritate.*

atitudine: Neatenţia la ce ni se spune (întrerupem o conversaţie începută, întoarcem spatele, schimbăm brusc subiectul discuţiei sau partenerul de dialog).

exemple: *„.. .şi la şcoală toţi colegii...",* povesteşte copilul. *Jţi mai trebuie supai",* spune mama.

ce gândeşte copilul: *‚JNu o interesează nimic din ce îi spun. Data viitoare nu mă mai obosesc să-i explic. "*

consecinţă: copilul va comunica ceea ce crede că o interesează pe mamă şi va începe să omită ceea ce se va dovedi mai târziu a fi fost esenţial; aşa poate să apară ***neglijenţa.***

atitudine: Nemulţumirea

exemple: *‚Jim curăţat cameral'",* spune copilul.

„Era şi timpul", „ Măcar atâta să faci şi tu", „Era cazul să faci şi tu un lucru bun ", „ Când vei reuşi să-ţi câştigi pâinea cu mâna ta, atunci înseamnă că ai făcut ceva! ", îi

răspunde mama.

atitudine: Reproşul

exemple: *„JDacă nu eram eu, tu erai de mult pe drumuri!", „Dacă nu trebuia să am grijă de tine, câte puteam face! ?"*

ce gândeşte copilul: *„ Ce vrea de la mine? ", „Acum ar trebui să mă simt vinovat pentru că exist?"*

consecinţă: aşa poate să apară sentimentul de *vinovăţie.*

atitudine: Ridicarea vocii

exemple: *„JEşti un nesimţit şi jumătate!'!!", „ Obraznicule!!! "*

ce gândeşte copilul: *„Nu-miplace când vorbeşte cu precipitaţii. ", „ Crede că am probleme cu auzul?"*

consecinţă: exersată mai mult timp, această formă de „comunicare" se poate transforma într-o deprindere păguboasă a părintelui. Aşa poate să apară *dispreţul* faţă de părinte.

atitudine: Umilirea

exemple: *„jSpune-le tuturor ce ai făcut! "* sau *„De aia strig la tine, să audă toţi vecinii ce copil am! "*

ce gândeşte copilul: *„Nu mă respectă deloc.", „Nu meritam să mă facă de ruşine la toată lumea. "*

consecinţă: părintele nu mai este un om de încredere, deoarece te poate face de râs când nu te aştepţi.

Prin urmare, copilul va învăţa să ascundă adevărul; aşa poate să apară ***neîncrederea.***

Deci, adoptarea acestor atitudini duce la scăderea eficienţei în comunicare şi uneori, chiar predispun la apariţia conflictelor. Consecinţele negative pot să apară mai devreme sau mai târziu, însă, pentru a putea fi preîntâmpinate, este bine ca adultul să acorde o atenţie specială comunicării.

EPILOG

„Meseria de părinte" nu şi-a propus să lămurească definitiv problemele cu care se confruntă adulţii implicaţi în educaţia copiilor. în schimb, ea oferă cititorului exemple, situaţii autentice şi teorii ştiinţifice, care îl vor provoca şi îl vor ajuta să-şi găsească răspunsuri la unele probleme concrete cu care se confruntă.

Validitatea celor exprimate în lucrare se bazează pe pregătirea de specialitate a autorilor (licenţiaţi în socio-psiho-pedagogie), precum şi pe experienţa profesională de lungă durată în domeniul educării copiilor şi adulţilor. Relaţia părinte-copil în care se găsesc cei doi autori vine să întărească valabilitatea celor exprimate.

Chiar dacă nu toate ideile prezentate aici au fost împărtăşite de către cititor, sperăm ca măcar unele dintre ele îl vor ajuta să privească cu alţi ochi laborioasa muncă de educaţie.

BIBLIOGRAFIE

Adler A., *Psihologia şcolarului greu educabil,* Iri, Bucureşti, 1995
Baban A., *Stres şi personalitate,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998
Bedell R., Lennox S., *Handbook of Comunication and Problem Solving Skills Training,* Wiley & Sons, Inc., 1997 Berkowitz L., *Aggression: Its Causes, Consequences and Control,* New York McGraw Hill, Inc., 1993
Bray W., Williams S., *Parent Talk,* Care for the Family, Cardiff, 1997 Canfield J., Hansen M., *Supă de pui pentru suflet,* ed. Almatea, Bucureşti, 2000 Damon W., Hart D., *Self-understanding in childhood and adolescence,* Cambridge University Press, 1988 Eastman M., Rosen S., *Taming the Dragon in Your Child,* Whiley & Sons, Inc., 1994
Eliade, S., *ABC-ul consilierii elevului,* ed. Hiperborea, Turda, 2000 Eysenk H., Eysenk M., *Descifrarea comportamentului uman,* ed. Teora, Bucureşti, 1999
Ficeag B., *Tehnici de manipulare,* ed. Nemira, Bucureşti, 1998 Fiedler K., *Applied Social Psychology,* Sage Publicaţions, 1996 Garry M, Pear J., *Behavior Modification (fifth edition),* Prentice Hali, Inc., 1996 Gilbert P., *Copiii hiperactivi cu deficit de atenţie,* Polimark, Bucureşti, 2000
Gilly M., *Elev bun - elev slab,* E.D.P., Bucureşti, 1976
JaffeM., *Understanding Parenting,* Wm.C.Brown Publishers, 1991 Jung C. G., *Personalitate şi transfer,* Teora, Bucureşti, 1997 Kalin C, *Television, Violence and Children,* M.S. Synthesis Paper, Oregon University, 1997 Lelord F., Andre C, *Cum să ne purtăm cu personalităţile dificile,* Editura Trei, Bucureşti, 1998
Littauer F., *Personalitate plus,* Business Tech International Press, Bucureşti, 1999 Miclea M., *Psihologie cognitivă,* ed. Polirom, Iaşi, 1999 Montessori M., *Descoperirea copilului,* E.D.P. Bucureşti, 1977 Ozunu D., *Pedagogia preşcolară şi a jocului,* ed. Genesis, Cluj - Napoca, 1995 Pitzer R., *Television and chlidren,* University of Minnesota , 1989

Radu I. (coord.), *Introducere în psihologia contemporană,* ed. Sincron,
Cluj-Napoca, 1991
Roşea M., *Psihoogia deficienţilor mintali,* E.D.P. Bucureşti, 1967 Sdorow L., *Psychology,* Brown & Benchmark, Inc., 1993 Shaffer D., *Developmental Psychology (second edition),* Brooks / Coli
Publishing Company, Inc., 1993
Shapiro D., *Conflictele si comunicarea,* ed. Arc, Bucureşti, 1998 Shroufe A., Cooper R., DeHart G., *Developmental Psychology - Its Nature and*
Course, McGraw-Hill, Inc., 1992 Tofler A., *Şocul viitorului,* E.D.P. Bucureşti, 1977 Ţinică S., Petrovai D., *Comunicare şi managementul conflictului,* Centrul de
resurse ARES, Cluj-Napoca, 1997